

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

PÄIHTEETÖN PORUKKA – PP

Ehkäisevän päihdetyön toimintamallin kehittäminen koulun ja nuorisotoimen yhteistyömalliksi. Esimerkkitapauksena Ylivieskan kaupunki.

Elisa Männistö

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, ylempi AMK (90 op)

Toukokuu 2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelman (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Elisa Männistö	Sivumäärä 72 + 32
Työn nimi Päihteetön Porukka – PP. Ehkäisevän päihdetyön toimintamallin kehittäminen koulun ja nuorisotoimen yhteistyömalliksi. Esimerkitapauksena Ylivieskan kaupunki.	
Ohjaava opettaja Merja Kylmäkoski	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi	
Tiivistelmä Nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö on vaativaa, monitasoista toimintaa. Toimialan kehittämiseksi tarvitaan uusia, käytännönläheisiä toimintamalleja. Päihteetön Porukka - PP on esimerkki kunnallisen nuorisotyön ja koulun yhteistyöstä ehkäisevän päihdetyön saralla. Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät mallin kehittäminen sekä prosessin raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Opinnäytetyön produktina on ohjeistus nimeltään PP - Päihteetön Porukka –taustaa ja tietoa toimijoille. Mallia kehitetään ja toteutetaan Ylivieskassa Jokirannan yläkoululla. Tämän ohjeistuksen myötä mallia on mahdollista toteuttaa myös muualla. PP-mallin tavoitteena on yläkoululaisten kannustaminen päihteettömyyteen vähintään malliin sitoudutun ajan. Malliin sitoudutaan sekä yksilö- että luokkatasolla. Yhdessä PP:läisten kanssa järjestetään erilaisia kuukausikisoja ja tapahtumia. Lukuvuoden päätteeksi käydään yhteisellä retkellä. PP-mallissa luodaan moniammatillinen yhteistyömalli kodin, koulun ja nuorisotoimen yhteistyölle, tavoitteena nuorten varhaisten päihdekokeilujen ja päihteidenkäytön ehkäisy. Pyrkimyksenä on luoda yhteisöllinen ja osallistava menetelmä, joka on yksi suojaava tekijä nuoren elämässä. Mallissa otetaan huomioon myös päihteettömyyssidoumuksesta ulkopuolelle jäävät, ettei toimilla syrjäytetä tai ulkopuolisteta heitä luokkayhteisöstä. Opinnäytetyön raporttiosassa on kuvattuna matka ideasta tähän päivään onnistumisineen ja haasteineen. Produktissa kuvataan käytännön toteutusta toimintavinkeineen. Mallin vaikuttavuuden arvioinnissa on käytetty apuna teemahaastattelua sekä kyselyä. Opinnäytetyön tilaaja on Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi. T&k-hankeistus on tehty Humakin nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus Preventiimin kanssa.	
Asiasanat nuorisotyö, ehkäisevä päihdetyö, nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö, suojaava tekijä, yhteisöllisyys, osallisuus, moniammatillisuus.	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Master's Degree Programme in NGO and Youth Work

ABSTRACT

Author Elisa Männistö	Number of Pages 72 + 32
Title Päihteetön Porukka – PP. The developing of a model for substance abuse prevention for cooperation between school and youth work. A case study of the model in the town of Ylivieska	
Supervisor Merja Kylmäkoski	
Subscriber Youth office of the town of Ylivieska	
Abstract The work in the field of youth substance abuse prevention is demanding and takes place on several levels. In order to develop the field of activity, new and practical models are needed. <i>Päihteetön Porukka – PP</i> (PP stands for "<i>Päihteetön Porukka</i>", drug-free group in Finnish) is an example of the cooperation between school and youth work in the field of youth substance abuse prevention. This active thesis combines the developing of the model and the reporting of the process in the means of research communication. There is a guideline called PP – Päihteetön Porukka – background information and instructions for those working in the field as a product of the thesis. The model is being carried out and developed in the upper level comprehensive school of Ylivieska, Jokirannan koulu. With the help of this guideline the model can be carried out in other schools as well. The aim of the PP-model is to encourage the pupils in upper level comprehensive schools not to abuse substances at least during the time they are realizing the model. The model requires commitment not only from the individuals but also from the classes they belong to. Together with the pupils involved in the model various monthly competitions and happenings are being organized including a trip at the end of the school year. The PP-model is about creating a multiprofessional model of cooperation between home, school and youth work aiming at preventing the early experimentations and the abuse of substances. The aim is to create a communal and active means as one of the protective elements in the lives of the young. The model takes into account not only those who commit themselves to the model but also those who choose not to commit themselves to it in order to avoid disregarding and leaving them outside the community. The reporting part of the thesis includes a description of the journey from the beginning of the project, the idea, to this day with its successes and challenges whereas the product part of the thesis describes the realization of the model with practical advice. The evaluation of the influences of the model is done with the help of a focused interview and a questionnaire. The subscriber of this thesis is the youth office of the town of Ylivieska. My functional thesis is a part of research and development work of Preventiimi. That organization is a knowledge center for youth substance abuse prevention.	
Keywords : youth work, preventive work against substance abuse, youth substance abuse prevention, preventive factors, involvement, sense of community, multiprofessionalism.	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TAUSTAA JA TIETOA PP:STÄ	11
	2.1. Mikä ihmeen PP?	11
	2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö kehittämisen välineenä	15
	2.3 Opinnäytetyön rajaus ja tehtävän määritelmä	18
	2.4 Teemahaastattelu	19
3	TEORIAT TOIMINNAN PERUSTANA	23
	3.1 Ehkäisevä päihdetyö	23
	3.2 Nuorisolan ehkäisevä päihdetyö	25
	3.3 Haasteita ja sokeita pisteitä ehkäisevässä työssä	28
	3.4 Yhteisöllisyyttä ja yhteisökasvatusta	32
	3.5 Suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden merkityksestä	34
	3.6 Sosiaalinen vahvistaminen	38
	3.7 Osallisuus	39
	3.8 Moniammatillinen yhteistyö	41
4	IDEASTA KÄYTÄNTÖÖN JA TOIMINTAAN	43
	4.1 Jokirannan koulu panostaa päihteettömyyteen	43
	4.2 Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi päihteettömyyden vahvistajana	44
	4.3 PP-taival lokakuusta 2008 huhtikuuhun 2010	46
5	POHDINTA JA PÄÄTELMÄT	53
	5.1 Otoksia kevään 2009 kyselystä 7.- ja 8.-luokkalaisille	55
	5.2 Toimijoiden ajatuksia PP:stä	59
	5.3 Omat kokemukseni mallin kehittäjänä ja toimijana	62
	5.4 Keskeiset vahvuudet ja kehittämiskohteet	63
6	LOPUKSI	66
	LÄHTEET	
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Nuorten päihteidenkäyttö sekä siihen puuttuminen ovat nuorisotyön keskeisiä kysymyksiä. Keinoja päihteidenkäytön kokeiluiän nostamiseksi mietitään ja puuttumiskäytäntöjä suunnitellaan. Alkoholin ja muiden päihteiden väärinkäyttö on yksi suurimmista terveysongelmista kaikissa länsimaissa (Aalto-Setälä, Marttunen & Pelkonen 2003, 3). Ehkäisevä päihdetyö osana kasvatuksellista ohjausta on yksi keskeisistä Ylivieskan nuorisotoimen toimintaperiaatteista.

Alkoholi ja muut päihteet koskettavat kaikkia, aikuisia ja lapsia ja myös niitä, jotka päihteitä eivät käytä. Kulttuuriimme kuuluva lauluissa ja tv-ohjelmissa riimittely kiteytyy usein alkoholiin ja humalassa toilailuun. Moni nuoristakin tunnistaa Irwinin Rentun ruusun ja Hectorin Juodaan viinaa. Televisiosta on katsottu Matti Nykäsen toilailuja ja kanttori Piiparisen humalassa mopoilua. Jos puhutaan juhlimaan lähtemisestä, biletyksestä tai viihteellä olost, on harvoin kyse alkoholittomasta illanvietosta.

Päihteettömyys on suomalaisen yhteiskunnan tabu. Esimerkiksi alkoholin suhteen tuntuu usein, että on hyväksyttävämpää kerskua krapulalla kuin sillä, että ei käytä alkoholia ollenkaan. Päihteettömyyden nostaminen halutuksi ja positiiviseksi asiaksi yhteiskunnassamme on haastava tehtävä. Nopeasti ajatellen sen pitäisi olla helppoa, koska kyseessä ovat alaikäiset nuoret, mutta siitä huolimatta tai juuri siksi asia on arka. Kylmäkoski, Pylkkänen ja Viitanen (2010, 10) toteavat, että päihteidenkäyttö ja siihen liittyvät ongelmat tulkitaan usein yhteisöllisyyden tai ainakin vanhanmallisen kyläyhteisöllisyyden rapautumiseksi. Tässä tulkinnassa unohdetaan yhteisöllisyyden alati uudistuva luonne. Muutosprosessissa nuoret ikäpolvet ovat merkittäviä toimijoita, jatkavat kirjoittajat. Näissä keskusteluissa onkin usein kyse vanhan ja uuden jännitteestä, ei välttämättä yhteisöllisyyden rapautumisesta. Yhteisöllisyyden näkökulma onkin yksi keskeisimmistä huomioon otettavista näkökulmista tämän tyyppisissä malleissa.

Käytännön työtä nuorten kanssa tekevät painiskelevat lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuspykälän tulkinnan parissa ja miettivät milloin otetaan yhteyttä kotiin ja milloin taas huoli ei ole riittävä yhteydenottoon. Toisaalta kehitetään malleja, joissa nuorten päihteidenkäyttöä pyritään ehkäisemään. Tähän jälkimmäiseen kategoriaan kuuluu oma opinnäytetyöni. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa suunnittelen ja mallinnan Päihteetön Porukka -toimintamallia ja jota toteutan Ylivieskan Jokirannan yläkoulussa. Jäljempänä kutsun Päihteetön Porukka -toimintamallia lyhenteellä PP-malli ja Ylivieskan Jokirannan yläkoulua Jokirannan kouluksi.

Tärkein syy opinnäytetyöni aihevalintaan oli työelämästä lähtevä tarve. Alusta alkaen opintojeni oli tarkoitus hyödyntää omaa työtäni nuorten parissa. Toiminnallinen opinnäytetyö on hyvä väline valintojen perustelussa ja teorian mukaan ottamisessa toimialan kehittämiseen. Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämän kehittämistyö, joka tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan kehittämistä, ohjeistamista, järjestämistä tai järjeistämistä (Suomen virtuaaliammattikoulu 2010). Oman opinnäytetyöni toimeksiantaja on Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi, t&k-hankkeistus on tehty Preventiimin kanssa. Preventiimi on Humanistisen ammattikorkeakoulun nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus.

Vilkan ja Airaksisen (2003, 9) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät mallin tekeminen, käytännön toteutus ja raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Juuri tästä on kyse työssäni, tarkoituksena on luoda käytännön malli ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen yläkoululla. Produktina työssäni on PP-mallin kirjallinen ohjeistus (liite 1) nimeltään PÄIHTEETÖN PORUKKA – PP – taustaa ja tietoa toimijoille.

PP-malli on mahdollista toteuttaa myös muualla. Ohjeistus on tarkoitettu käytettäväksi sekä meillä että muualla nuorisoalan ehkäisevästä päihdetyöstä kiinnostuneissa kouluissa ja nuorisotoimissa. Mallissamme on tavoitteena tuoda nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö positiivisella tavalla osaksi koulun, kodin ja nuorisotoimen yhteistyötä.

Teoreettisen viitekehyksen ytimen muodostaa PP-mallin tavoite: PP-mallissa luodaan moniammatillinen yhteistyömalli kodin, koulun ja nuorisotoimen yhteistyölle. Tavoitteena on nuorten varhaisten päihdekokeilujen ja päihteiden käytön ehkäisy. Pyrkimyksenä on luoda yhteisöllinen ja osallistava menetelmä, joka on yksi suojaava tekijä nuoren elämässä. Mallissa huomioidaan myös päihteettömyyssiitoutuksesta ulkopuolelle jäävät, ettei toimilla syrjäytetä tai ulkopuolisteta heitä luokkayhteisöstä. Keskeisiä käsitteitä mallissa ovat ehkäisevä päihdetyö ja siitä erityisesti nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö, suojaava tekijä, yhteisöllisyys, osallisuus, sosiaalinen vahvistaminen sekä moniammatillinen yhteistyö. Lisäksi teoreettisessa viitekehyksessä sivutaan nuoriso- ja yhteisökasvatusta.

A-klinikkasäätiön ylläpitämä verkkosivusto Päihdelinkki (2006) määrittelee päihteet kemiallisiksi aineiksi, joita ihminen käyttää päihtymistarkoitukseen, muuttaakseen tai sekoittaakseen omaa oloaan. Päihteisiin kuuluvat tupakkatuotteet, alkoholi, huumausaineet, impattavat aineet kuten liuottimet, lakat ja liimat sekä päihtymistarkoituksessa käytetyt lääkkeet.

Ehkäisevä päihdetyö on ollut perinteisesti yksi keskeisiä nuorisotyön periaatteita. Ehkäisevän päihdetyön yleisenä tarkoituksena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tukemalla päihteettömiä elintapoja sekä vähentämällä päihteiden käyttöä ja käytöstä aiheutuvia haittoja. Monesti ehkäisevä työ kohdennetaan erityisesti nuoriin ikäluokkiin. Nuorten päihteidenkäyttö on vähentynyt alle 18-vuotiaiden ikäluokissa koko 2000-luvun ajan, työtä nuorten parissa on silti jatkettava, jotta myönteinen kehitystrendi säilyy. Sama myönteinen kehitys on huomattavissa päihteidenkäytön suhteen myös kaupungissamme. Mielestäni työtä on jatkettava, ylläpidettävä ja uusia malleja kehitettävä, jotta myönteinen trendi säilyy. Meidän nuorisotyössä toimivien tulisi muistaa, että perusteetonta syyllistämistä ja mustamaalaamista nuorista päihteidenkäytön ongelmaryhmänä ei tulisi tehdä. Moralisointi, leimaaminen ja syyllistäminen ovat osoittautuneet huonoiksi keinoiksi vaikuttaa päihteiden käyttöön. Nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön lähestymiskulma on aina humaani ja yksilöä arvostava, ei ongelmakeskeinen. (Pylkkänen, Viitanen & Vuohelainen 2009, 1–3.)

Päihdevalistus mielletään usein keskeiseksi, ellei jopa ainoaksi oikeaksi ehkäisevän päihdetyön muodoksi. Kylmäsen (2005, 9) mukaan se on valistuksen lisäksi toimintaa, jolla ehkäistään ja vähennetään päihteiden käyttöä vaikuttamalla päihteiden saatavuuteen, hintaan, päihteitä koskeviin asenteisiin ja tietoihin, käyttötapoihin sekä ongelmakäyttöä synnyttäviin olosuhteisiin ja sitä tukevaan kulttuuriin. PP-mallissa pyrimme ensisijaisesti vaikuttamaan edellä mainituista asenteisiin ja tietoihin, joiden kautta toivomme päihteidenkäytön jäävän kokonaan pois, siirtyvän vähintäänkin mallissa mukanaoloajan jälkeiseen aikaan tai yli suojaikärajan, 18 vuotta. Kokeiluiän siirtyessä korkeammaksi riski päihteiden ongelmakäytölle pienenee.

Eurooppalaisesta tutkimuksesta (Espad-tutkimus) koululaisten alkoholin ja muiden huumeiden käytöstä vuosina 1995–2007 selviää, että Suomessa nuorten tupakointi on vähentynyt 2000-luvulla. Samalla täysin raittiiden osuus on lisääntynyt. Tutkimuksen mukaan 15–16-vuotiaista pojista neljännes ja tytöistä reilu viidennes oli täysin raittiita vuonna 2007. Tutkimus tehtiin yhdeksäsluokkalaisille koululaisille. (Metso, Ahlström, Huhtanen, Leppänen & Pietilä 2009, 15.)

Kouluterveyskysely on kattava pitkäaikaistutkimus nuorten elämästä maassamme. Siinä kootaan valtakunnallisesti yhtenäisellä menetelmällä tietoa nuorten elinoloista, kouluoloista, terveydestä, terveystottumuksista, terveysosaamisesta sekä oppilas- ja opiskelijahuollosta. Kysely toteutetaan joka toinen vuosi yläkoulujen 8.–9.-luokkalaisille sekä toisen asteen tai lukion opiskelijoille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti kyselyn viimeksi keväällä 2009 Ylivieskassa. Ylivieskan osalta kyselyyn ei vielä vastannut PP:ssä mukana oleva ikäluokka. Heidän vuoronsa on keväällä 2011. Silloin on mielenkiintoista nähdä, millaisia vaikutuksia mallilla on ollut kaupungissamme. Kouluterveyskyselyä pidetään hyvin kattavana ja luotettavana tutkimuksena nuorten terveydestä sekä terveystottumuksista. Ylivieskan yläkoulun osalta muutamia huomioita vuoden 2009 tuloksista: tupakointi oli lisääntynyt hieman vuodesta 2007, tosihumalassa vähintään kerran kuukaudessa –vastauksen taso oli pysynyt ennallaan. Positiivista oli se, että laittomien huumeiden kokeilu oli laskenut. Myös oppilaiden päihdetietous oli lisääntynyt. Vaikka jotkin arvot olivat

nousseet, esimerkiksi tupakointi on laskenut huomattavasti verrattuna 2000-luvun alkupuoleen. (Pietikäinen, Lommi, Harju, Puusniekka, Jokela, Kinnunen, Vilkki & Luopa 2009, 17.)

Maassamme on kehitetty ohjelmia päihteidenkäytön vähentämiseksi. Näistä yksi on alkoholiohjelma. Tällä hetkellä on voimassa vuosille 2008–2011 laadittu ohjelma. Alkoholiohjelma on yhteistyötä alkoholihaittojen vähentämiseksi, se muodostuu valtiovallan, kuntien ja järjestöjen yhteisistä ponnistuksista. Ohjelmassa vaikuttavat toimenpiteet jäsennetään kokonaisuudeksi. Monet yhteiskunnan toimijat voivat ratkaisullaan ja toiminnoillaan vähentää alkoholihaittoja. Yhteistyöllä voidaan päästä tavoitteisiin paremmin kuin itse toimien. Sama huomio on huomattavissa PP-mallissa, yhteistyö on keskeistä, ilman sitä mallia olisi mahdoton toteuttaa. Alkoholiohjelman pääkoordinaattori on THL, joka ohjaa kuntia alkoholiohjelman toteutuksessa. Alkoholiohjelmassa on yhteisiä elementtejä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikka-ohjelman kanssa. Ohjelma tukee myös kunta- ja palvelurakennemuutosta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Polarisaatio on yksi nyky-yhteiskuntaan kuuluvista ei niin toivotuista ilmiöistä, se näkyy myös alkoholinkäytön suhteen. Nuorten alkoholinkäyttö on polarisoitumassa: yhä suurempi osa nuorista pidättäytyy kokonaan alkoholin käytöstä, mutta toisaalta yhä suurempi osa tietyissä ikäryhmissä on lisännyt humalajuomistaan merkittävästi. Omalla alueellamme alkoholinkäytön vähentyminen näkyy katukuvassa, vuosien takaisia nuorisoporukoita pussikaljoineen ei enää kaupungin katukuvassa näy. Yksi alkoholinkäytön haittoja ehkäisevä toimi on juuri alaikäisten nuorten alkoholinkäytön aloittamisen myöhentäminen. Tähän tavoitteeseen tähtääme PP-toiminnassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Alkoholiohjelmassa määritellään myös keinoja, miten nuorten alkoholihaittoja voidaan vähentää. Näitä keinoja THL:n mukaan ovat muun muassa vanhempien, vertaisryhmien, koulun, nuorisotoimen, järjestöjen ja elinkeinon yhteistyön kehittäminen. Tätä juuri PP on. Ilman yhteistyötä mallia ei voisi toteuttaa. Seuraavana keinona THL määrittelee paikallisten toimintamallien

luomisen, valvonnan ja alkoholin saatavuuden rajoittamisen sekä niiden yhdistämisen nuoria tukeviin ja aktivoiviin toimintoihin. PP-malli tukee nuorten päihdeettömyyttä muun muassa luomalla alkoholinkäytölle vaihtoehtoista toimintaa. THL:n listalla on myös sosiaalisia taitoja vahvistavan ja mediakriittisyyttä edistävän päihdekasvatuksen antaminen. Näitä osa-alueita vahvistamme PP-tuntien ohjelmassa. Lisäksi PP:n tiedottamisen kautta pyrimme muistuttamaan ja vaikuttamaan mm. alkoholin välittämiseen ja ikärajoihin sekä siihen, että ainakin omassa kaupungissamme malli olisi osa eri toimijoiden strategioita. (Emt.)

Ehkäisevän päihdetyön parissa toimiessa on hyvä ottaa selvää niistä seikoista, jotka ovat olleet kompastuskiviä aikaisemmilla toimijoilla. A-klinikkasäätiön raportissa vuodelta 2000 on listattu riippuvuuksien ennaltaehkäisyn aikaisempia virheitä. Raportin mukaan nämä kolme epäonnistumiseen johtavaa seikkaa ovat: ennaltaehkäisyssä keskitytään pääasiallisesti huumeisiin, pelottelua käytetään yleispätevänä ennaltaehkäisyn keinona ja viimeisenä järjestäjien usko siihen, että projektit muuttavat kohderyhmän käytöstä. (A-klinikkasäätiö 2000, 13.) PP-mallissa olemme ottaneet nämä seikat huomioon mahdollisuuksien mukaan. Emme keskity huumeisiin ja pelottelua olemme välttäneet tietoisesti. Yllämainituista seikoista pyrimme kuitenkin vaikuttamaan kohderyhmän käytökseen siltä osin, että päihdekokeilut siirtyisivät myöhemmälle iälle tai jäisivät kokonaan pois.

Puolitoista vuotta, jonka olemme toimineet PP-mallin kehittämisessä ja toteuttamisessa, on sujunut hyvin positiivisesti, yllättävänkin positiivisesti. Tietenkin mahdollisuutena on se, että me aikuiset emme tiedä kaikkea, mitä nuorten maailmassa tapahtuu. Toivon kuitenkin, että kuulemamme positiiviset viestit ovat lähempänä totuutta. Saamastamme vähemmän positiivisesta palautteesta ja kommentaareista pyrimme oppimaan ja kehittymään edelleen parhaamme mukaan. Matkan varrelle mahtuu sekä onnistumisia että kompastumisia. Kuitenkin toimijoiden ilo ja positiivisuus työtä tehdessä ovat säilyneet. Edelleen haluamme yhdessä välittää nuorille viestiä siitä, että aikuisina emme voi hyväksyä varhaista päihdeiden käyttöä. Haluamme myös tarjota positiivisia vaihtoehtoja päihdeettömään elämäntapaan.

2 TAUSTAA JA TIETOA PP:STÄ

Tässä luvussa kuvaan PP-toimintatapaa ja periaatteita toiminnan taustalla. Tähän lukuun kuuluvat myös toiminnallisen opinnäytetyön teoria, rajaus ja tehtävän määritelmä sekä menetelmät, joita olen opinnäytetyössäni käyttänyt. Varsinaiset toimintavinkit ja –ohjeet löytyvät liitteenä olevasta ohjeistuksesta.

2.1. Mikä ihmeen PP?

Tämän kysymyksen kuulumme mallin alkuvaiheessa monta kertaa. Tällä hetkellä PP on tullut tutuksi alueellamme erityisesti tapahtumista ja tempauksista kertovien lehtijuttujen ansiosta. Nuorten päihdeettömyyteen ja päihdekokeilujen siirtämiseen suhtaudutaan hyvin positiivisesti. Suhtautuminen sekä malliin että meihin toimijoihin on ollut hyvin positiivista.

Päätöksen PP-malliin mukaan lähtemisestä tekevät luokkien lisäksi oppilaat perheineen. Sitoutuminen päihdeettömyyteen tulee vahvistaa huoltajien allekirjoituksella. Tavoitteena on, että perheet ottavat PP-mallin myötä päihdeasiat mukaan keskusteluihin nuorensa kanssa. Joillekin kodeille ja perheille mallista kieltäytyminen voi olla myös periaatteellista.

PP:hen liittyminen on vapaaehtoista. Mallissa ei haluta väheksyä kotien kasvatusoikeutta ja –vastuuta, vaan päinvastoin mallin tarkoitus on osaltaan tukea kotien arvokasta tehtävää. Myös mallin ulkopuolella oleva oppilas on mukana luokkayhteisössä samanvertaisena esim. tunneilla tapahtuvissa tapahtumissa. Vain kannusteet, kuten PP-matka, jäävät häneltä väliin. PP:ssä ketään ei haluta ulkopuolistaa tai syyllistää vaan kannustaa positiivisesti mukaan PP-porukkaan.

Syitä siihen, ettei PP-malliin lähdetä mukaan voi olla monia. Se ei missään tapauksessa ole automaattinen merkki siitä, että nuorten päihdeiden käyttö hyväksytään kodin puolelta. Syynä voi olla esimerkiksi se, että huoltajat katso-

vat kasvatusvastuun ja –velvollisuuden niin vahvasti ensisijaisesti kodin asiaksi, etteivät halua jakaa asiaa muiden toimijoiden kanssa.

Määttä (2007, 44–45) käsittelee sopimuksia ehkäisevän työn keinoina väitöskirjassaan, joka tutkii nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä poikkihallinnollisia ryhmiä. Hänen mukaansa sopimusten tekemisestä on tullut keskeinen tapa määrittellä eri osapuolten odotuksia, vastuita ja oikeuksia hyvinkin erilaisissa toimintaympäristöissä. Viime vuosina sopimuksien käyttö toiminnoissa, joissa lapsia, nuoria ja vanhempia pyritään kasvattamaan terveyteen, toiminta- ja työkykyisyyteen sekä täysivaltaiseen kansalaisuuteen, on kasvanut. Sopimuksen teosta on kyse myös PP-mallissa. Määttä jatkaa, että sopimusmalli on omaksuttu kaupallisista ja oikeudellisista yhteyksistä kasvatusyhteistyön malliksi. Näiden sopimusten tavoitteena on usein ehkäistä ennalta suhteiden kriisiytymistä. Niinikään Määttä kirjoittaa sopimusten kuvastavan sitä tilannetta, että ehkäisevän politiikan tavoitteita käytetään välineinä näennäisissä ratkaisuyrityksissä. Sopimusväline ei kuitenkaan ratkaise luottamuspulaa, erityisesti jos yhteisymmärrystä tavoitellaan niissä pakottavin keinoin. Kirjoittajalla on hyvin kriittinen suhtautuminen sopimuksiin, varsinkin niihin, joissa kaikkien tulee allekirjoittaa sopimus. Tällöin helposti leimataan sopimusrikkureiksi ne perheet, joissa on muutenkin vaikeuksia huolehtia lapsista. Määttän mukaansa tällaisia perheitä sopimukset tuskin hyödyttävät, pikemminkin antavat kuvan siitä, mitä he eivät kyenneet täyttämään. Lisäksi muun tuen puute sopimusten lisäksi nähdään hyvin ongelmallisena tilanteena. (Emt. 47–48.) Nämä seikat olemme tiedostaneet, mahdollisuuksien ja kykyjen mukaan pyrkinneet niihin vastaamaan. Tällaiset arvioinnit kasvattavat haastetta ja antavat myös tietoa siitä, mihin kannattaa kiinnittää huomiota, mitä kehittää.

PP:ssä on kyse luokan yhteisestä sitoutumisesta. Luokat voivat silti lähteä mukaan malliin, vaikka aivan kaikki luokkalaiset eivät haluaisi siihen sitoutuakaan. Syitä tähän päätökseen on monia. Ketään ei voida eikä haluta pakottaa mukaan. Nuori, joka pakotetaan mukaan, voi alkaa toimia jopa vastoin pakkositoutumistaan. Se saattaa aiheuttaa laajemminkin välinpitämättömyyttä sopimuksia ja jopa yhteiskuntaa kohtaan. Aina pitää muistaa myös kielletyn hedelmän houkutus. Joillekin se voi olla hyvin suuri.

Mielestämme PP-mallin parhaita puolia on se, että nuorella on pätevä syy kieltäytyä liian varhaisista päihdekokeiluista tai -käytöstä. Kaveripiirin vaikutus on nuorten päihdekokeiluihin ja päihteiden käyttöön suuri. Kieltäytyminen tarjotusta päihteestä ilman kasvojen menettämistä voi olla hyvin haastavaa. Sosiaaliset tilanteet kohdataan viime kädessä yksilötasolla henkilökohtaisesti. Päätökset tilanteissa tehdään yksin ilman mahdollisuutta kysyä mielipiteitä muilta. Päihteidenkäyttötilanteessa nuori tuskin lähtee arvuuttelemaan ja kyselemään muilta, päihteitä käyttäviltä, mielipidettä siitä, ottaako vai eikö ottaa. Toivottavasti tilanteessa tulee mieleen yksi iskulauseistamme: no ei tod – mä oon niin PP:ssä!

PP-mallin toimintaperiaatteeseen olemme ottaneet jossakin määrin mallia Smokefree Class -toiminnasta. Tässä valtakunnallisessa kilpailussa luokat sitoutuvat yhteispäätöksellä tupakoimattomuuteen. Kilpailun voittaja arvotaan osallistuneiden luokkien kesken. Opettajalla tai luokan yhteyshenkilöllä on kannustajan rooli mallissa. Tupakoimattomuusasiaa tulee käsitellä tunneilla säännöllisin väliajoin (Smokefree 2009.) Eroja Smokefree-toimintaan on kuitenkin useita. PP-mallissa on kyseessä kieltäytyminen päihteistä yleensä, ei ainoastaan tupakasta. Meidän mallissa kaikki onnistuvat luokat pääsevät ilmaiselle PP-retkelle. Smokefree-kilpailussa voittaja arvotaan kaikkien mukaan lähteneiden luokkien kesken. PP-malliin liittyy luokkien yhteistä toimintaa, oppitunteja sekä kilpailuja ja yhteistä hauskaa tekemistä, joita kuvaan tarkemmin opinnäytteeni produktiosassa. Smokefree-kilpailun lisäksi samantyyppisiä malleja ovat Laukaan Selvä Sopimus (Selvä Sopimus, 2010) ja Kaarinassa ja sen lähialueella toteutettu päihteetön porukka. Valitettavasti viimeksi mainitun mallin löysimme vasta, kun meidän mallista oli jo tiedotettu ja nimi päätetty. Niinpä käytämme samaa nimeä kuin Kaarinan malli.

Yksi keskeinen haaste PP-mallissa on pudokkaiden huomioiminen ja heidän kanssaan työskentely. Tämä osa mallia vaatii varmasti eniten töitä, koska emme halua ulkopuolista niitä, jotka eivät syystä tai toisesta ole mallissa mukana. Tällä hetkellä kyse on lähinnä tupakoitsijoista, jotka eivät pysty tai halua lopettaa tupakointia. Kodit ovat tietoisia tilanteesta, jotkut vanhemmat jopa sallivat tupakoinnin. Tupakoitsijoille on perustettu nuorten tupakoinnin

lopettamisryhmä, jossa koulutettu ohjaaja vetää ryhmätoimintaa. Mikäli nuori sitoutuu lopettamaan tupakoinnin ryhmän tukemana ja osallistuu tapaamisiin, hän voi jatkaa mukana PP:ssä. Kokonaan mallin ulkopuolelle jääneet nuoret eivät ole kuitenkaan halunneet sitoutua tupakoinnin lopettamiseen.

Päihteiden käyttöön puuttumisen malli on ollut mallissamme keskeisenä kehittämisen kohteena. Kerron puuttumisen mallista esimerkin. Kun havaitsemme nuoren tupakoimassa, tavoitteena on ottaa heti kontakti nuoreen. Mikäli kontakti ei ole mahdollista, aika ja paikka tulisi kirjata muistiin. Luultavasti nuori kysyy nämä tiedot ensimmäisenä, kun asiasta aletaan myöhemmin keskustella. Mikäli ilmoittaja on joku muu kuin meidän mallin toimija, tulee myös siinä tapauksessa aika ja paikka olla tiedossa. Jos havainnot jätetään leijumaan, siitä saattaa kasvaa iso ihmetuksen aihe. Se taas voi aiheuttaa monenlaista tunnetta, eikä vähäisin ole epämääräinen kyttäämisen tunne. Nuoren kanssa käydyssä keskustelussa täytyy aina muistaa syyttelemätön nuorta kunnioittava asenne. Syytöksillä asia ei etene. Kukaan ei ole elämässään erehtymätön. Melkeinpä vääjäämättä nuorten elämään kuuluvat päihdekokeilut jossain vaiheessa.

Välittömästi käydään nuoren kanssa keskustelu päihteidenkäytöstään ja samalla sovitaan kotiin soittamisesta. Käytännössä nuori saa päättää, haluaako hän puhua valitsemalleen vanhemmalle ensin itse, vai puhuuko PP-aikuinen ensimmäisenä. Vanhempien kanssa keskusteltaessa tulee myös välttää syyllistämistä ja syyttelyä, vanhempia tulee tukea. Joillekin vanhemmille asia voi olla suuri järkytys, toiset taas ovat asian jo aavistaneet.

Seuraavaksi asiasta keskustellaan sekä nuoren että vanhempien kanssa. Vaihtoehtoja tilanteessa on kaksi. Ensimmäisessä vaihtoehdossa nuori haluaa eroon tupakoinnista, tällöin hän lähtee mukaan tupakoinnin lopettamisryhmään. Mikäli nuori onnistuu lopettamaan tupakoinnin hän voi jatkaa PP:ssä. PP-retki voi kylläkin jäädä tällöin tupakointivuoden osalta väliin. Jos taas nuori ei halua tai pysty lopettamaan tupakointia, edessä on poisjäänti PP:stä kokonaan. Näissä asioissa ollaan yhteydessä kodin kanssa.

Mahdollisimman pian alkukeskustelujen jälkeen on vuorossa keskustelu tilanteesta luokassa. Päihteiden käyttäjää ei kuitenkaan nimetä muille oppilaille. Todetaan vain, että luokan jäsen on rikkonut sopimusta. Siksi luokan pitäisi olla tarkkana ja kannustaa toisiaan, ettei se joudu lopettamaan PP:tä. Luokan jatkotilanne riippuu siitä, onko luokassa ollut useita päihdekokeiluja. Toinen asiaan vaikuttava seikka on se, mihin aikaan vuodesta päihdekokeilu tapahtuu. Yksilön kannalta on liian raskas vastuu ja taakka kannettavaksi, jos hänen päihdekokeilunsa tiputtaa koko luokan matkalta vähän ennen h-hetkeä. Tällöin päihteitä käyttävä nuori ei tiputa luokkaa, vain itsensä matkalta.

Alkoholin suhteen toimintamalli on samanlainen kuin edellä mainittu. Nuoren kanssa keskustellaan siitä, miten hän näkee tulevaisuutensa, haluaako hän olla mukana mallissa ja siirtää kokeiluja malliin sitoudutun ajan yli. Luokkakeskustelu käydään yllä olevalla mallilla.

Keskusteluissa pyrimme aina siihen, ettemme syytä nuorta vaan toteamme tilanteen ja yhdessä pohdimme vaihtoehtoja tilanteesta eteenpäin. Tavoitteena on säilyttää nuoren luottamus ja keskusteluyhteys. Tilannetta ei missään tilanteessa paranna nuoren leimaaminen tai syyttely. Keskustelun tavoitteena on pääseminen dialogiin, joka tarkoittaa ihmisten tasavertaiseen osallistumiseen perustuvaa yhdessä ajattelemista ja perehtymistä johonkin asiaan tai toimintaan (Lindberg 2005).

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö kehittämisen välineenä

Koulutusperinteen mukaan työelämän tutkimusta luonnehtii ammatillisuus, eli tutkitaan asioita, jotka luontevasti kuuluvat omaan ammatti- tai toimialaan. Tutkimustarpeita säätelevät käytännönläheisyys, työelämälähtöisyys sekä ajankohtaisuus (Vilkkä 2005, 13). Omassa työssäni on kyse käytännönläheisestä työelämälähtöisestä sekä ajankohtaisesta mallin kehittämisestä toimialan käyttöön. Vilkkä (2005, 13) listaa toiminnallisissa opinnäytetöissä keskeisiksi tutkimuskohteiksi työelämän käytännöt, jotka parhaillaan kaipaavat kehittämistä, muuttamista, ylläpitämistä tai jopa uusien käytäntöjen luomista. Tavoite on teorian, kokemuksen ja ammattikäytäntöjen yhdistäminen tavalla,

joka edistää ammatillisten asiantuntijoiden sekä heidän sidosryhmiensä käytännöntaitoja. Nämä tavoitteet toteutuvat opinnäytetyössäni.

Olen valinnut kirjallisen PP-ohjeistuksen produktiksi. Alasta riippuen produkti voisi olla esimerkiksi ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus, opastus tai tapahtuman toteuttaminen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää käytännön toteutuksen ja sen raportoinnin yhdistyminen tutkimusviestinnän keinoin. Ammattikorkeakouluissa annettu koulutus tähtää siihen, että valmistuttuaan opiskelija toimii alansa asiantuntijatehtävissä. Lisäksi hänen tulee taitaa siihen liittyvät kehittämisen ja tutkimuksen perusteet. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.)

Olen huomannut opinnäytetyön teon aikana, että teorioita tulisi tarkastella arkityössäkin toiminnan pohjaksi ja valintojen lujittamiseksi. Teorian kautta saa vahvistusta omille valinnoille ja työlle. Perustelut ovat vahvemmat, kun niitä peilaa tutkittuun tietoon. Vilka ja Airaksinen (2003, 7–9) muistuttavat, että toiminnallinen tiedonkäsitys on tärkeää yhä useammilla aloilla. Tärkeys korostuu eritoten niillä aloilla, missä taidot, tiedot, käytännöllisyys ja sovellettavuus on nostettu keskeisiksi toimintaperiaatteiksi. Toiminnallinen opinnäytetyö vastaa sekä käytännöllisiin että teoreettisiin tarpeisiin, sillä kokemukset nousevat teoreettisemmän tarkastelun kohteiksi juuri sanallistamisen myötä. Toiminnallisissa opinnäytetöissä ei voi myöskään unohtaa selvityksen tekemistä. Selvitys eli opinnäytetyön raporttiosa on keskeinen opinnäytetyön osa.

Vilka ja Airaksinen (2003, 56) kuvaavat opinnäytetyön tutkimuksellisen selvityksen sisältöä. Heidän mukaansa tutkimuksellinen selvitys liittyy idean tai tuotteen toteutustapaan. Tällä tarkoitetaan niitä keinoja, joilla materiaali esimerkiksi oppaan ohjeistuksen tai tapahtuman sisällöksi hankitaan. Oman opinnäytetyöni raporttiosa kuvaa teoretiedon ja perusteiden lisäksi juuri sen tien, jota on kuljettu työn toteutuksessa. Niin ikään toiminnallisissa opinnäytetöissä ei välttämättä tarvitse käyttää tutkimuksellisia menetelmiä. Syynä tähän on se, että työmäärän laajuus saattaa kasvaa niin suureksi, ettei se ole enää kohtuullista opinnäytetyöhön liitettynä. Toiminnallisessa

opinnäytetyössä tutkimuskäytäntöjä käytetään hieman väljemmässä merkityksessä kuin tutkimuksellisissa opinnäytetyöissä, vaikka tiedon keräämisen keinot ovatkin samat. Oman opinnäytetyöni raporttiosassa on käytetty sekä teema-haastattelua että aiemmin tekemääni kyselyä pohjana mallin vaikuttavuuden arvioinnissa.

Toiminnallisella opinnäytetyöllä ja perinteisellä akateemisella tutkimuksella on useita eroja. Tieteellisesti suuntautunut tutkija suuntaa kysymyksensä tarkasti johonkin tiettyyn ongelmaan ja ryhtyy etsimään siihen vastausta soveltuvien analyysimenetelmin. Tutkimuksen kohde on hyvin tiedossa ja rajattavissa. Se on myös yleensä tutkijan itsensä ulkopuolella. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt saattavat olla hyvin toisenlaisia, varsinkin jos niihin liittyy yritysysteistyötä ja runsaasti käytännön kehittämistoimintaa. Kohteena voi olla laaja kokonaisuus, josta vain osaan saattaa kohdistua varsinaisen tutkivan otteen paine. (Anttila 2007, 151.)

Opinnäytetyöraportti muistuttaa tekstilajina kertomusta. Juoni etenee sen mukaan, millainen projekti ja työprosessi on ollut. Toisin sanoen raportissa selviää, miten työn aihe ja tekemisen kohteet on löydetty, millaisia ovat opinnäytetyössä ratkottavat kysymykset ja millä keinoin niihin etsitään vastausta. Raportissa selviää myös, mitä valintoja ja ratkaisuja on eri vaiheissa tehty produktia valmistettaessa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä raportointi ja siitä ilmenevä tutkimuksellisuus ovat vain osa työprosessin dokumentointia. Olennainen osa työtä on produkti. Olennaista on kokonaisuus, raportin ja produktin yhteensopivuus. Kumpaakaan osaa ei kannata laiminlyödä tai tehdä huitaisemalla. Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä ei pääse helpommalla kuin tutkimusta tekevät kollegat. (Vilkka & Airaksinen 2003, 82–83.) Tämän asian olen huomannut työn edetessä, työmäärä toiminnallisessa opinnäytetyössä on todella suuri.

Vielä muutama sananen produktista eli tuotoksesta, tässä opinnäytetyössä se on kirjallinen PP-ohjeistus opettajille ja muille toimijoille. Produktin muoto on usein kirjallinen, mutta myös muita muotoja, kuten www-sivut tai tapahtuman toteutus, käytetään produktina. Kirjallisen produktin tekstissä puhutellaan sen

kohderyhmää ja käyttäjäryhmää, ei opinnäytetyön lukijaa. Tällöin teksti on toisentyylistä kuin tutkimusviestinnän keinoin kirjoitettu raportti itse prosessista. Produktin teksti ja muoto voi olla vapaamuotoisempi kuin raportin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.) Juuri näin on minun opinnäytetyössänikin. Produktin teksti on vapaamuotoisempaa ja eri lailla jäsenneiltyä kuin tässä raporttiosassa.

2.3 Opinnäytetyön rajaus ja tehtävän määritelmä

Minulle ei ole ollut aivan yksinkertaista rajata sitä, mitä työstäni PP:n kehittämisessä ja toteuttamisessa otan mukaan opinnäytetyöhöni. Vaihtoehtona oli pitkään tehdä toimintatutkimus, mutta päädyin kuitenkin toiminnallisen opinnäytetyön vaihtoehtoon, koska mielestäni se palvelee paremmin mallin kehittämistä ja kehittymistä.

Opinnäytetyöni raporttiosassa selvitän teoreettisen viitekehyksen lisäksi mallin sisältöä, taustaa ja tarvetta, mahdollisuuksia ja haasteita, prosessin etenemistä sekä teen päätelmät prosessista näiden taustalta. Toiminnallisen opinnäytetyön työprosessiin kuuluu kirjoittaminen erottamattomasti: tutkiminen ja kirjoittaminen limittyvät vuorovaikutuksellisesti alusta loppuun. Muistaa kannattaa, että laadukas raportti syntyy vaiheittain eikä hosumalla. (Emt., 67.)

Mallin vaikuttavuuden arvioinnissa käytän materiaalina Jokirannan koulun rehtorin ja kouluterveydenhoitajan teemahaastatteluja sekä keväällä 2009 toteutettua kyselyä Jokirannan koulun 7.- ja 8.-luokkalaisille. Kyselyä ei ole tehty tätä opinnäytetyötä varten vaan lähinnä auttamaan meitä toimijoita omassa työssämme. Kysymyslomake on laadittu palvelemaan itse toimintaa ja sen kehittämistä. Tuloksista kuitenkin nousee esiin nuorten ajatuksia ja asenteita mallia kohtaan, joten katson niiden mukaan ottamisen opinnäytetyöhöni perustelluksi.

Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä voi kirjoittaa esiin luovuuden ja luovan ongelmanratkaisukyvyyn sekä uudistaa käytäntöjä, tuottaa uutta. Usein ajatellaan, että uutta tietoa on vain sellainen, jota ei maailmassa vielä ole. Uutta

tietoa on myös se muoto, johon produkti saatetaan persoonallisella tavalla. Se avartaa toisten ammattilaisten näkemystä asiasta ja laajentaa mahdollisuuksia, joilla asioita voi toteuttaa. (Emt., 69.) Olen yhdistänyt omia ajatuksiani tukemaan teoreettista viitekehystä. Ajatukset nousevat joko aiemman työuran tai PP:n kehittämisen havainnoistani.

Opinnäytetyöpäiväkirja on myös olennainen osa toiminnallista opinnäytetyötä. Olen pitänyt päiväkirjaa mallin ja toteutuksen etenemisestä. Päiväkirjana minulla on ollut joko perinteinen vihko tai tietokone. Vihko on helppokäyttöinen, aina mukana kulkeva ja mukaan mahtuva muistiinpanoväline, hyvä vaihtoehto koneelle. Tietokoneen käyttöön tottuneena henkilönä koneen ollessa käytettävissä kirjoittaminen on kuitenkin paljon nopeampaa ja jouhevampaa konetta käyttäen. Muistiin kirjaamiani kokemuksia olen käyttänyt varsinkin neljännessä luvussa, jossa kuvataan matka ideasta käytäntöön. Opinnäytetyöprosessi on sen verran laaja ja pitkälle ajanjaksolle sijoittuva kokonaisuus, että ilman dokumentointia prosessin eteneminen on mahdotonta muistaa (emt., 19–20).

Opinnäytetyön ja produktin suhteen olen tehnyt rajauksen seuraavasti: produkti on lyhyt ja käytännönläheinen, raporttiosa kuvaa taustat ja kehittämisen. Produktin tarkoitus on tarjota tiivistetty tietopaketti PP:stä kiinnostuneille. Siitä saa yleiskuvan toiminnasta ja vinkkejä toteutukseen. Jos haluaa tutustua tarkemmin teoriaan, taustaan ja tuloksiin, raporttiosa antaa niihin vastauksen. Esimerkiksi haastattelut ovat ainoastaan raporttiosan materiaalina, niitä en ole kirjannut produktiin.

2.4 Teemahaastattelu

Opinnäytetyöni sekä itse mallin kehittämisen että toiminnan kehittymisen takia olen käyttänyt teemahaastattelua osana käsittelyosaa. Haastattelin kahta keskeistä toimijaa jotka ovat Jokirannan koulun rehtori ja kouluterveydenhoitaja. Opinnäytetyön rajauksen takia, ettei työmäärä kasvaisi liian suureksi, muiden toimijoiden ja vanhempien mielipiteet ovat jääneet kysymättä

opinnäytetyöhöni. Siinä on jo uuden tutkimuksen paikka. Minulla itselläni on kokemusta sekä työntekijän että vanhemman roolista; oma tyttärenti on seitsemäsluokkalainen Jokirannan koululainen ja mukana PP:ssä.

Teemahaastattelun valitsin muodoksi siksi, että katsoin sen palvelevan parhaiten sitä tiedonsaantia, joka on keskeistä tämän mallin vaikuttavuuden arvioinnissa. Haastattelu on yksi tiedonhankinnan perusmuodoista. Se on eri muodoissaan käytetyimpiä menetelmiä käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä. Haastattelu on myös metodi, jonka yleensä tutkimuksen eri osapuolet tuntevat miellyttäväksi. Se on lähellä arkista käytäntöä. Keskustelusta haastattelu eroaa siinä, että haastattelulla on tarkoitus. Se on tilanne, jossa yksi henkilö puhuu ja toinen kuuntelee. Haastatteluun sisältyy kuitenkin monia ongelmia. Se on konteksti- ja tilannesidonnaista, tuloksiin sisältyy aina tulkintaa ja näiden tulosten yleistämistä tulisi aina harkita tarkkaan. (Hirsjärvi ja Hurme, 2000, 11–12.)

Haastattelemisen tutkimuksen osana on vuorovaikutustilanne, johon liittyy erinäisiä piirteitä, jotka määrittävät sen, millainen haastattelun tulisi ihanne-tilanteessa olla. Haastattelu on ennalta suunniteltu tilanne, jossa haastattelija tuntee tutkimuksen kohteen sekä käytännössä että teoriassa. Haastattelun tuloksena haastattelija saa luotettavaa tietoa tutkimusongelman kannalta tärkeiltä alueilta. Haastattelu on haastattelijan alulle laittama ja ohjaama. Hän joutuu yleensä motivoimaan haastateltavaa ja tarvittaessa ylläpitämään motivaatiota. Haastattelijan tulee myös tuntea roolinsa, jonka haastateltava taas oppii haastattelun kuluessa. Niin ikään luottamus on tärkeää. Haastateltavan tulee luottaa siihen, että tietoja käsitellään luottamuksellisesti. (Emt.,43.) Mielestäni haastattelutilanne oli erittäin kiinnostava ja samalla haastava. Haastattelijan tulee muistaa oma asemansa haastattelijana.

Tutkimushaastatteluja on erilaisia. Eroja syntyy lähinnä strukturointiasteen perusteella, toisin sanoen kuinka kiinteästi kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelija jäsentää tilannetta. Teemahaastattelussa on kyse puolistrukturoidusta haastattelusta. (Emt., 43.)

Teemahaastattelu sijoittuu formaaliudessaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Teemahaastattelussa ei edetä tarkkojen, yksityiskohtaisten, valmiiksi muotoiltujen kysymysten avulla. Haastattelussa liikutaan väljemmin kysymysten kohdentuessa tiettyihin ennakkoon suunniteltuihin teemoihin. Teemahaastattelu on hieman jäsennellympi, strukturoidumpi kuin avoin haastattelu. Haastattelua varten valmistaudutaan aihepiiriin sekä aiempiin tutkimuksiin tutustumalla ja valmistellaan valmiit aihepiirit, teemat, jotka ovat kaikille haastateltaville samoja. Itse haastattelutilanteessa voidaan kuitenkin liikkua joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, 57.)

Teemahaastattelussa käytetään laadullisia metodeja. Siinä haastateltavan ääni pääsee kuuluviin. Haastateltavaa ei ole valittu satunnaisesti vaan tarkkaan harkiten. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Näin myös minun haastatteluissani. Haastattelin kahta mallin kannalta tärkeässä ja vaikuttavassa asemassa olevaa henkilöä.

Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan ihmisten omat tulkinnat ja merkityksenannot. Se on keskustelunomainen tilanne. Teemojen puhumisjärjestys ei ole ennalta määrätty. Myös laajuus, jolla yhdestä teemasta keskustellaan, voi vaihdella eri haastateltavien kanssa. Pyrkimyksenä on kuitenkin keskustella kaikkien kanssa etukäteen päätetyistä teemoista. Haastattelijalla on haastattelutilanteessa mukanaan vain lyhyet muistiinpanot teemoista, joita käsitellään. Tavoitteena on keskittyminen keskusteluun, ei papereihin. Tilanteessa riittää selkeä listaus teemoista. Lisäksi voi kirjata apukysymyksiä tai avainsanoja keskustelun sujumuuden turvaamiseksi. Teemahaastattelu ei ole tarkkojen kysymysten esittämistä ennalta päätetyssä järjestyksessä suoraan paperilta lukien. Pyrkimyksenä on vapaa keskustelu teemoista ja niiden alateemoista. Tästä johtuen teemahaastattelussa haastattelijan tulee olla hyvin aihepiiriin perehtynyt jotta hän pystyy kohdentamaan kysymykset oikein. (Emt., 57–58.)

Teemahaastattelun suosio perustuu muun muassa siihen, että vastaamisen vapaus antaa tilaa ja oikeuden haastateltavien puheelle. Haastattelua on myös

helppo analysoida teemoittain. Kannattaa kuitenkin muistaa tosiasia, että ennakkoon suunnitellut teemat eivät välttämättä ole samat kuin teemat, jotka analysointivaiheessa osoittautuvat olennaisesti aineiston sisältöä ja tutkimusaihetta jäsentäviksi. Aineistoa voi analysoida kvantitatiivisesti tai kvantitatiivisuutta ja kvalitatiivisuutta yhdistellen. Riippuen tutkimusongelmasta, myös kielelliset tarkastelutavat ovat mahdollisia. (Emt., 58.) Olen itse tarkastellut vastauksia laadullisesti, tavoitteena saada selville toimijoiden mielipiteet vaikuttavuudesta ja kehittämiskohteista.

Teemahaastattelun analysointi on siis mahdollista useammalla tavalla. Teemoittelu ja tyypittely ovat kuitenkin tavallisia ja loogisia jatkumoitä tälle haastattelutyyppille. Teemahaastattelun analysoinnissa aineisto järjestetään esimerkiksi haastatteluteemoittain. Tämän jälkeen aineistoa tarkastellaan tehden muistiinpanoja. Analysointivaiheessa tulee muistaa suunniteltujen ja toteutuneiden teemojen suhde. Ihmiset voivat puhua tutkimuksellisesti mielenkiintoisista teemoista heille merkityksellisissä konteksteissa. (Emt., 58, 97.)

Teemahaastattelun tuloksia käsitellään luvussa 5.2, Toimijoiden ajatuksia PP:stä. Näiden haastattelujen avulla sain ensiarvoisen tärkeää tietoa siitä, miten kaksi keskeistä tahoä ovat mieltäneet PP:n, sen aseman ja merkityksen kouluyhteisössä. Haastattelutiedon rinnalla kuljetan tietoa valtakunnallisen kouluterveyskyselyn tuloksista sekä eurooppalaisen Espad-tutkimuksen tiimoilta.

3 TEORIAM TOIMINNAN PERUSTANA

Teoreettinen tieto tukee toiminnallista opinnäytetyötä ja tuo sille laajemman merkittävyyden. Toiminnallisena opinnäytetyönä toteutettu tapahtuma, tuote, opas tai ohjeistus ei vielä yksinään riitä ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi. Opinnäytetyössä tulee käyttää alan teorioista nousevaa tarkastelutapaa valintoihin ja niiden perusteluun. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 41–42.) Mielestäni teorian tarkastelut ovat tuoneet vahvaa pohjaa valintoihimme ja suunnitelmiimme mallin suhteen.

Haasteen toiminnalliselle opinnäytetyölle tuo se seikka, että tulee löytää tiedonkäsitys, joka parhaiten vastaa omaa alaa. Työtä tehdessä pyritään usein turvaamaan esimerkkeihin ja tapoihin, joita muut ovat tehneet. Haaste on löytää esimerkki, jossa tietäminen on ymmärretty omaan alaan sopivasti. Opinnäytetyön tekijä hankkii tietoja eri lähteistä saadakseen työlle tietoperustan ja rakentaakseen viitekehysten. Toiminnallinen opinnäytetyö tulee tehdä tutkivalla asenteella siitä huolimatta, että opinnäytetyössä ei toteutettaisikaan selvitystä. Mutta mitä tutkiva asenne tarkoittaa? Se tarkoittaa valintojen joukkoa, valintojen tarkastelua ja valinnan perustelua aihetta koskevaan tietoperustaan nojaten. Tietoperustan ja siitä rakentuvan viitekehysten tulee nousta oman alan kirjallisuudesta. (Emt., 7, 70,154.)

3.1 Ehkäisevä päihdetyö

Ehkäisevä päihdetyö on sosiaali- ja terveysalalla syntynyt käsite, mutta sen käyttö on yleistynyt myös muilla toimialoilla. Käsitteenä se on laaja ja kuvailee sosiaali- ja terveysalan lähestymistapaa yhteen päihdetyön osa-alueeseen. Ehkäisevän päihdetyön peruskäsitteet ja työmuotojen yleiset laatukriteerit on määritelty Stakesin (nykyinen Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos – THL) vuonna 2006 toimittamassa Laatatähteä tavoittelemassa -julkaisussa. (Pylkkänen, Viitanen & Vuohelainen 2009, 8–10.) Ehkäisevä päihdetyö on laajasti käytetty toimintaperiaate suomalaisessa nuorisotyössä.

Ehkäisevä päihdetyö on osa päihdetyötä, toisen osan päihdetyötä muodostaa korjaava työ. Päihdetyö on tärkeä osa kuntien laaja-alaista hyvinvointityötä, joka edellyttää usean hallinnonalan ja toimijan sitoutumista ja yhteisiä ponnistuksia. Se ei ole vain kunnan sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Päihdetyötä tehdään myös oppilaitoksissa, nuorisotyössä, kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnassa, yhdyskuntasuunnittelussa sekä elinkeinoelämässä. Järjestöillä ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla on päihdetyössä omat tehtävänsä. (Emt., 2009, 8.)

Stakesin (2006) julkaisemissa ehkäisevän päihdetyön laatukriteereissä määritellään, mitä ehkäisevä päihdetyö on. Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia seuraavilla tavoilla: edistämällä päihteettömiä elintapoja, ehkäisemällä ja vähentämällä päihdehaittoja sekä lisäämällä päihdeilmiön ymmärrystä ja hallintaa. (Stakes 2006, 6.) Nuorten parissa tehtävään ehkäisevään päihdetyöhön ja sen kriteereihin ei Stakesin laatukriteereissä oteta erikseen kantaa. Laatukriteerit on tarkoitettu ehkäisevän päihdetyön toimijoiden työkaluksi, joiden avulla voimavaroja ja tukea voidaan suunnata tarkoituksenmukaisella tavalla. Laatukriteerien yhtenä tavoitteena on antaa myös päättäjille ja yleisölle kuva siitä, millaisia päihdehaittojen vähentämisen keinot ja mahdollisuudet ovat. (Pylkkänen ym. 2009, 8)

Ehkäisevään päihdetyöhön katsotaan kuuluvaksi yleisen ehkäisyn sekä riskiehkäisyn. Toteuttamismuotoina ehkäisevässä päihdetyössä on vaikuttaminen kolmeen eri sektoriin jotka ovat päihteitä koskevat tiedot, asenteet ja oikeudet, toisena päihteiden käytöltä tai haitoilta suojaavat tekijät ja niille altistavat riskitekijät sekä kolmantena päihteiden käyttö ja käyttötavat. (Stakes 2006, 8.) Näitä kaikkia osa-alueita käsitellään PP-mallissa.

Oman kokemukseni ja työurani aikana ehkäisevä päihdetyö on ollut läsnä kaikessa toiminnassa, jos ei juuri erikseen mainittuna tavoitteena, niin taustavaikuttajana ainakin. Ylivieskan nuorisotoimen yksi tärkeimmistä toimintaperiaatteista on ehkäisevä työ, joka kulkee läpi kaiken toiminnan. En osaa edes kuvitella nuorisotyötä ilman ehkäisevän päihdetyön läsnäoloa toiminnoissa. Se on mielestäni yksi nuorisotyöalan ammattilaisen ja koko alan

eettisistä periaatteista. Oikean ja väärän, sallitun ja ei-sallitun raja olisi muuten liian häilyvä. Ammatillisena ei voi toimia ilman eettisiä periaatteita. Jos kuvittelemme tilannetta, jossa esimerkiksi sievästi ja sopivasti humalassa olo sallitaan alaikäisille, ajaututaan laillisuuden väärälle puolen. Meidän tulee kannustaa nuoria päihteettömään toimintaan, tarjota ja mahdollistaa siihen tähtäävää toimintaa.

3.2 Nuorisolan ehkäisevä päihdetyö

Nuorisolan ehkäisevän päihdetyön peruspiirre on sen kasvatuksellinen luonne. Myös erityisasema lainsäädännössä, kuten lastensuojelulaissa ja nuorisolaissa, erottaa sen yleisestä ehkäisevästä päihdetyöstä. Viitasen (2010, 45–47) mukaan nuorisolan ehkäisevä päihdetyö on suomalaisten mielestä arvostettua työtä. Valitettavasti tämä arvostus ei yleensä ilmene resursseina, sen olen itsekin työurani varrella saanut huomata. Vain harvalla on mahdollisuus tehdä nuorten parissa ehkäisevää päihdetyötä muuten kuin oman työn ohessa. Tällä hetkellä olemme tyytyväisiä siihen mahdollisuuteen, jota rahoitus on tuonut mallimme toteutukselle. Todellisen haasteen kohtaamme ulkopuolisen rahoituksen loppuessa. Löytyykö kaupungilta halua ja resursseja panostaa nuorten päihteettömyyden kannustamiseen. Lisärahoitusta tosin tarvitsemme koko ajan, pelkkä Leader-rahoitus ei riitä.

Nuorisolan ehkäisevän päihdetyön lainsäädännöllinen pohja nojaa edellä mainittujen lakien lisäksi perustuslaissa (11.6.1999/731) määriteltyihin perusoikeuksiin. Niin sanotut hyvinvointioikeudet turvaavat ihmisarvoisen elämän perusedellytykset, joita ovat muun muassa toimeentulo, koulutus, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä yhdenvertaisuus- ja osallistumisoikeudet. Ehkäisevän päihdetyön voidaan katsoa kuuluvan kansalaisten hyvinvointioikeuksiin. Osaltaan se turvaa yhdenvertaisuuden ja perusoikeuksien toteutumisen edellytyksiä. Nuorisolan ehkäisevää päihdetyötä ohjaa myös alkoholilaki (8.12.1994/1143) ohjaamalla alkoholin kulutusta ja puoltamalla alaikäisten juomattomuutta. Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi (13.8.1976/693) pyrkii ehkäisemään tupakoinnin aiheuttamien terveysriskien ja -

haittojen syntymistä. Se myös määrittää tupakkatuotteen tai -välineen myymisen alle 18-vuotiaalle laittomaksi. (Pylkkänen ym. 2009, 4–5.)

Lakeja on myös muita. Raittiustyölain (19.11.1982/828) mukaan raittiustyön tavoitteena on totuttaa kansalaiset terveisiin elämäntapoihin ohjaamalla välttämään päihteiden ja tupakan käyttöä. Laissa päävastuu raittiustyön toteuttamisesta osoitetaan kunnille ja järjestöille valtion ja kuntien luodessa työn tekemisen yleiset edellytykset. Vaikka lakia voidaan pitää osin vanhentuneena, se oikeuttaa ja velvoittaa kuntia työskentelemään päihteiden käytön ehkäisemiseksi myös nuorten parissa.

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) tarkoituksena taas on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaki velvoittaa viranomaisia puuttumaan ongelmiin riittävän varhain, mutta puuttumisen lisäksi myös tukemaan kasvatusta. Erityistä tukea lapselle tulee antaa silloin, kun perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuspykälä koskee myös nuorisotyöntekijöitä. Lastensuojelulaki määrittelee lapsen alle 18-vuotiaaksi ja nuoren 18-20-vuotiaaksi.

Nuorisolaki (27.1.2006/72) taas määrittelee nuoren alle 29-vuotiaaksi. Nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Ennaltaehkäisevän työn merkitystä nuorten parissa korostetaan, ja ehkäisevälle päihdetyölle se tarjoaa kasvatuksellisen perustan. Nuorisolain näkökulmasta katsoen ehkäisevällä päihdetyöllä on vahva kasvatuksellinen tavoite. Niin ikään nuorten kasvu- ja elinolot on turvattava ja järjestettävä siten, että kasvu itsenäiseksi kansalaiseksi on mahdollista. Nuorisolaki ei velvoita toteutusta yhtä voimakkaasti ja sitovasti kuin lastensuojelulaki. Nuorisolain mukaan nuorisotyö ja -politiikka kuuluvat kunnan tehtäviin, toteuttamisesta vastaavat kunnat, nuorisoyhdistykset ja muut nuorisotyötä tekevät järjestöt. (Pylkkänen ym. 2010, 4–5.)

Yhden haasteen nuorisoalan ehkäisevälle päihdetyölle tuo luottamussuhteen arviointi, jota voidaan pitää myös yhteisöllisyyteen liittyvänä ulottuvuutena. Nuorten parissa ehkäisevää päihdetyötä tekeviä usein arvostellaan luottamuksen puutteesta suhteessa nuoriin. Tämän arvostelun mukaan nuorten päihteidenkäyttöä arvioidaan usein ongelmakeskeisestä näkökulmasta, jossa nuorten käyttäytyminen mielletään puuttumista vaativaksi häiriökäyttäytymiseksi. Aikuiset ja ammattilaiset tietävät, mikä nuorille on parasta. Tällöin luottamuksen puute voi luoda vakavan häiriön nuorten ja työntekijöiden väliseen vuorovaikutukseen. Pahimmillaan se johtaa nuorten ja työntekijöiden väliseen kissa ja hiiri -leikkiin, jolloin yleensä hiiri on nopeampi ja nuoret piiloutuvat työntekijöiden saavuttamattomiin. Tämä ei ratkaise asiaa; ongelmat on vain lakaistu piiloon. (Kylmäkoski, Pylkkänen & Viitanen 2010, 57–58.)

Luottamuksen rakentamisessa muodostaa tärkeän osan myös leimaantuminen ja sen vaara. Miten tehdä kohdennettua työtä leimaamatta tarpeettomasti kohteena olevia nuoria? Päihteidenkäyttäjäksi leimaantuminen pelottaa ketä tahansa, erityisesti nuoria. Pahimmillaan se syrjäyttää nuoren tärkeistä sosiaalisista suhteista ja jättää hänet avun ulkopuolelle. Käytännön toiminnassa on perusteltua erottaa yleinen ehkäisy ja riskiehkäisy, mutta varsinkin nuorten ollessa kyseessä tulee olla hyvin kriittinen sen suhteen, miten nämä asiat erotetaan. Liian kategorinen erottelu yksittäisten tekijöiden perusteella saattaa johtaa eriarvoistumiseen ja eriytymiseen. Hyvää tarkoittavan tuen ja liiallisen holhouksen raja on joskus hyvin ohut. Luottamussuhteen rakentuminen ja yhteistyöhön sitoutuminen ovat kuitenkin välttämättömiä elementtejä, jotta nuorten parissa tehtävässä työssä päästään kohti toivottuja tuloksia. Työntekijältä tämä vaatii nuorten ja heidän päihteidenkäyttönsä ymmärtämistä laajemmin kuin pelkkänä puuttumista vaativana ongelmana. (Emt., 58–59.)

Tätä luottamuksen ja leimaantumisen uhkaa mallillemme ja erityisesti siitä ulkopuolella oleville nuorille käsittelen myöhemmin luvussa viisi. Asia on tärkeä tiedostaa ja nostaa keskusteluun. Tämä on myös mielestäni suurimpia riskejä mallissa, ettei nuori yksilötasolla tuntisi itseään leimatuksi ei-toivottuun joukkioon. Myös se, että nuoret saattaisivat tuntea nuorisotyöntekijöiden olevan

liian holhoavia ja sitä kautta menettävät luottamuksen työntekijöihin, on ajattelemisen arvoinen asia.

Vuosien varrella ja työuran kehittyessä nuorisotyön toimintaperiaatteet ovat muuttuneet ja toiminnan tavoitteet selkiytyneet. Urani alkuaikoina ehkäisevä päihdetyö oli eri tavalla esillä. Nuorten päihteidenkäytön suhteen linja oli tavallaan sallivampi. Salliva ei välttämättä ole oikea sana. Asenne oli enemmänkin nuoria suojeleva, mielestäni väärällä tavalla suojeleva. Silloinkin puhuimme ehkäisevästä päihdetyöstä. Lähestymistapa oli kuitenkin erilainen. Yhteydenotot kotiin olivat harvinaisia, tämä periaate liittyi mielestäni luottamussuhteeseen ja silloiseen käsitykseen nuorisotyön asemasta ja roolista. Vallalla oli mielikuva, että luottamus nuorisotyöntekijöihin kärsii, jos koteihin ollaan yhteydessä. Päihteiden käyttöön puuttuminen ja väliintulo hoidettiin tavallisesti nuorten kanssa ilman vanhempia. Tämän suhteen ovat toimintaperiaatteet muuttuneet. Tarkoitus on ollut aina hyvä. Toteutustavat vain ovat vaihdelleet ja kehittyneet ajan myötä. Nykyään puuttumisen periaate on selkeä. Koteihin otetaan yhteyttä päihteidenkäyttötilanteista. Kotien tuki ei aina ole vahvaa, mutta silloin voi tulla uudenlaiset haasteet asian suhteen eteen. Työntekijöiden asenne on puututtaessa avoin ja nuoria kunnioittava. Asioita ei hoideta ilman asianomaisten läsnäoloa tai lupaa asioiden hoitamiseen. Pyrkimyksenä on tällä tavoin hoitaa luottamussuhdetta nuorta kunnioittaen, tarvittaessa puuttumalla avoimesti ja keskustella dialogiin pyrkien. Mihin suuntaan asiat tulevaisuudessa kehittyvät, sen tiedämme paremmin muutaman vuoden kuluttua. Uskon kuitenkin, että paluuta entiseen ei ole.

3.3 Haasteita ja sokeita pisteitä ehkäisevässä työssä

Nuorisolan ehkäisevä päihdetyö kohtaa haasteita koko ajan. Ihan pienin näistä haasteista ei ole se tosiseikka, että on hyvä tutkiskella etukäteen, miten voi puhua päihdeasioista nuorille. Yksinkertaistettuna valinnan vaakakupeissa ovat päihteiden käyttöön liittyvät riskit ja hyödyt. Riskit liittyvät laittomuuteen, terveyteen tai sosiaaliseen häpeään. Hyötynäkökulmaa edustavat puolestaan esimerkiksi mielialaan, kuten hauskuus ja rohkeus, tai yhteisön hyväksyntään liittyvät tekijät. Pelkkä valistus sellaisenaan ei toimi, vaan asioita tulee käsitellä

nuoren omien käsitysten kautta. (Kylmänen 2005, 31.) Omassa mallissamme hyötyjä edustavat konkreettisesti mallimme kiva yhteinen tekeminen ja luokan etu. Valistusta olemme liittäneet mukaan, mutta se ei ole keskeisessä asemassa. Tärkeintä PP:ssä on positiivinen päihteettömyyteen kannustaminen ja päihteettömän elämäntavan positiivisuuden huomaaminen ja huomioiminen.

Edellä mainittu päihdevalistus määritellään tiedon jakamiseksi viestinnän keinoin joko tietyille kohderyhmälle tai yleisesti kaikille. Reijo Viitanen (2010, 47) on pohtinut päihdevalistukseen liittyen yleisimpiä valistuksen sokeita pisteitä, joihin nuoria valistettaessa langetaan. Nämä sokeat pisteet on erittäin tärkeää huomioida myös PP:ssä ja mikäli mahdollista, varoa niihin sortumasta.

Ensimmäisenä sokeana pisteenä Viitanen mainitsee yllättäen raittiuden. Nuorten päihteidenkäyttö on ollut laskusuunnassa koko 2000-luvun ajan. Seikkaa tulisi osata käyttää hyväksi positiivisuudessaan, päästä irti liiallisesta ongelmaperusteisuudesta. Toisena listalla on nuorten päihteiden käytön trendien ja yleisten päihteidenkäytön trendien joskus jopa vastakkainen kehittyminen. Esimerkkinä on valtiovallan toimet päihteidenkäytön vähentämiseksi muun muassa hintapolitiikan avulla, joka ei ole kuitenkaan purrut nuorisoon. Samaan aikaan vähentämistoimien toteuttamisen kanssa päihteidenkäyttö nuorten keskuudessa on jopa noussut. Kirjoittajan mukaan nuorten päihteidenkäytön trendit kulkevat aivan omia polkujaan joskus jopa täysin eri suuntaan päihdepoliittisten pyrkimysten kanssa. (Emt., 48–49.) PP:n kannalta olemme korostaneet päihteettömyyden positiivisuutta ja keskittyneet siihen, että kokeilut kannatta jättää myöhempään ikään. Toivottavasti päihteettömyyden esille nostaminen ja sitä kannustavat toimenpiteet eivät aiheuta nousevaa käyttötrendiä nuorten keskuudessa. Tätä ei ole ollut havaittavissa. Tarkkana täytyy silti aina olla.

Lista sokeista pisteistä jatkuu ainekeskeisyydellä. PP-mallissa pyrimme pysymään valistuksen ainekeskeisyydestä erossa. Emme missään vaiheessa ole keskittyneet esittelemään liian tarkasti erilaisia aineita vaikutuksineen. Viitanen mukaan varsinkin nuorisotyöntekijät osaavat hahmottaa sen, että usein nuorten päihteidenkäytössä ei ole kyse aineista ja niiden vaikutuksista, vaan

päihteidenkäytöllä haetaan sosiaaliseen kanssakäymiseen ja henkilökohtaiseen tunnetilaan liittyvää hyvää. Jos päihdevalistus korostaa ainoastaan päihteidenkäytön negatiivisia kokemuksia eikä nuoren kokemusmaailman mukaan näin ole, valistus voi aiheuttaa nuoren mielessä suurta ristiriitaa ja turhautumista. (Emt., 49.)

Ainekeskeisyyttä lähellä on seuraava sokea piste, terveyskeskeisyys. Kiistaton tosiasia on, että esimerkiksi promillen humala nuorella vastaa aikuisen kahden promillen humalan vaikutuksia. Pitää kuitenkin tarkkaan miettiä, onko se nuorille puhuttaessa tärkeintä, vaan voisiko puhua esimerkiksi rattijuopumuksesta ja liikennekuolemista, väkivallan uhriksi joutumisen riskistä tai muusta riskikäyttäytymisestä. Viimeisempänä mainitut uhat ovat kuitenkin vakavampia terveysuhkia nuorille kuin päihteiden käytön terveysvaikutukset pitkällä aikavälillä. Näistä saisi myös kohtauspintoja nuorten kokemusmaailman ja päihdevalistuksen välille. (Emt., 49–50.)

Listattuna on vielä kaksi sokeaa pistettä, näistä ensimmäisenä usko pelottelun voimaan. Pelottelua käytettäessä valistuksessa korostetaan erityisesti terveydellisiä riskejä ja esimerkiksi kansainvälisen huumeteollisuuden vaaroja. Tässä tavassa uskotaan voimakkaiden tunteiden ja elämysten vaikuttavan enemmän kuin pelkän asiantiedon. Jos asiaa tarkastelee lähemmin, tulee esiin arveluttavia ja ongelmallisia piirteitä. Kun pelottelua käytetään lähestymistapana toisilleen oudolle, suurelle joukolle, tunteiden käsittely jälkeensä jää heikkoon asemaan tai kokonaan pois. Nuorelle voi jäädä ahdistustiloja, ja esimerkiksi pelko läheisen ihmisen päihteidenkäytöstä voi saada suuret mittakaavat. (Emt., 50.) Oman kokemukseni mukaan esimerkiksi perinteiset päihdelabyrintit, jotka suurilta osin perustuvat pelotteluun, voivat olla voimakkaita kokemuksia nuorille. Näissä labyrinteissä on yleensä toisilleen tuttu ryhmä kulkemassa, mutta silti tilanteen jälkipurku on tärkeää hoitaa ajan kanssa ja huolella.

Viimeinen päihdevalistuksen sokea piste on Viitasen mukaan valistajien omakohtaisten päihdekokemusten korostaminen. Tästä menetelmästä on saatu hyviä kokemuksia aikuisten päihdekuntoutujien kohdalla, mutta nuorten ollessa kohteena asiaan liittyy useita riskejä. Joskus entisten päihteidenkäyttäjien seik-

kailu- ja selviytymistarinat voivat toimia päinvastoin. Ne houkuttelevat nuoria päihdekokeiluihin ja päihteiden käyttöön. Näin voi tapahtua varsinkin silloin, kun kouluttaja ei tiedosta omaa asemaansa suhteessa nuoriin. Nuorten parissa hän ei ole vertaiskouluttaja vaan kasvattaja ja auktoriteetti. Ilman aseman huomioon ottamista valistus voi toimia jopa päinvastaisena, päihteidenkäytön kimmokkeena. (Emt., 51.)

Näiden sokeiden pisteiden huomioon ottaminen ja sudenkuoppien varominen on hyvin tärkeää PP-mallissa. Omat huomioni nuorisotalan ehkäisevästä päihdetyöstä tukevat Viitasea listaa. Kokemukseni mukaan nuorten päihteidenkäytön vähentyminen näkyy katukuvassa, myös Ylivieskassa. Muistelllessani aikaa hieman yli kymmenen vuotta sitten, perjantai-illat kaupungilla olivat nuorten alkoholinkäytön värittämiä. Nuorisoa kokoontui jopa muutama sata henkeä pienelle alueelle viettämään iltaa, useimmat varustautuneena pussikaljalla. Harva se perjantai-ilta jouduimme työntekijöiden kanssa rauhoitteluun nuorisotalan läheisyydessä tappeluja ja puuttumaan liian hurjaan menoon. Meillä oli myös vanhempien ja muiden aikuisten katupartiointia, joka tällä hetkellä on melkein kokonaan jäänyt. Nykyään kaupungilla ei näy suuria nuorisoporukoita. Illanviettojen huhutaan siirtyneen koteihin. Sama trendi tuntuu olevan vallalla koko maassa. Kuitenkaan sitä nuorisomäärää, joka ennen kosteita illanviettoja vietti, ei voi kerrallaan mitkään kodit sisäänsä kätkeä.

Viitasea luettelemista sokeista pisteistä myös useat muut olivat vallalla 1980- ja 1990-luvun ehkäisevässä päihdetyössä. Joihinkin päihdevalistustuokioihin kuului marihuanan haistelu opetusmielessä ja aineiden seikkaperäisten vaikutusten kertominen. Silloin uskoimme asian voimaan. Tällä hetkellä tuntuu kaukaiselta asialta esitellä avoimesti huumausaineita ja niiden vaikutuksia. Asioista on mielestäni tärkeä tietää, mutta varsinkin nuorten päihdevalistuksessa täytyy olla ehdottoman varovainen. Itse uskon enemmän sosiaalisten taitojen vahvistamiseen, arvoihin ja asenteisiin painottuvaan tiedonlevitykseen. Nykyaikana on vahva brändiajattelu vallalla. Miten saisimme PP-mallista brändin nuorille? Asian jota tavoitella ja johon pyrkiä.

3.4 Yhteisöllisyyttä ja yhteisökasvatusta

Yhteisöllisyys on yhteiskunnan voimavara. Erään sanonnan mukaan yhteisöllisyys on ihmisen mahdollisuuksissa, halussa ja tarpeissa tulla enemmän, kuin mitä hän voi yksin olla. Tämä ajatelma miellyttää minua, se tuo mielestäni yhteisöllisyyden ytimen esiin. Nuorisolaissa (27.1.2006/72) kirjataan ensimmäiseksi lain tavoitteen toteutumisen lähtökohdaksi juuri yhteisöllisyys ja yhteisvastuu. Arkikielessä taas yhteisöllisyys ymmärretään yleensä yhteisön jäsenten yhteenkuuluvuutta kuvaavana sanana. Yhteisöllisyys on myönteisesti sävytynyttä yhdessäoloa. Tällöin yhteisö nähdään paikkana, jossa jäsenet voivat tuntea yhteenkuuluvuutta, tulla ymmärretyiksi ja työskennellä yhdessä yhteisten asioiden puolesta. (Karila, Alasuutari, Hännikäinen, Nummenmaa & Rasku-Puttonen 2006, 34.)

Kuten huomataan, yksiselitteistä yhteisöllisyyden määritelmää on mahdotonta löytää. Yhteisöllisyyttä voi käsitellä ja luonnehtia erilaisista katsantokannoista lähtien. Yksi määritelmä on yhteisölliseen pedagogiaan liittyvä määritelmä, jonka mukaan yhteisöllisyyden voidaan katsoa olevan ryhmän kehittyvä ominaisuus. Yhteisöllisyys syntyy ryhmän jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta, yhteen liittymisestä yhdessä määritettyjen rakenteiden puitteissa. Yhteisön jäsenet ovat myös tietoisia yhteisestä asiasta, ja se tuottaa yhteisöllisyyden tunnetta. (Raina & Haapaniemi 2007, 34.)

Käytännön tasolla olen huomannut yhteisöllisyyden ja osallisuuden yhteyden. Ne nuoret, jotka ovat tiimissämme tai muuten ovat keskeisesti mukana järjestelyissä, tuntevat varmasti yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta PP-porukkaan. Myönteisesti sävytynyt yhdessäolo liittyneenä tarpeelliseen tekemiseen on hyvä yhdistelmä kasvattamaan yhteisöllisyyttä.

Haasteen yhteisöllisyyden määrittelylle tuo se seikka, että yhteisöllisyys, kuten käsitteet yleensä, on alati muuttuva ja uusia määritelmiä saava termi, Sosiologisesta näkökulmasta jäsentäen yhteisöllisyys on ihmisille tyypillinen tapa käyttäytyä. Se voi olla myös työväline, jolla pyritään vahvistamaan tärkeäksi koettuja arvoja, ja samalla ehkäisemään näiden arvojen vastaista

toimintaa. (Kylmäkoski, ym., 8–9.) Tämä yhteisöllisyyden käyttäminen työvälineenä korostuu PP-mallissa. Pyrimme tietoisesti kasvattamaan malliimme kuuluvien yhteenkuuluvuutta. Meillä on suuri haaste mallin ulkopuolisissa nuorissa. Toisaalta he eivät kuulu PP-porukkaan, toisaalta he taas kuuluvat luokkayhteisöön.

Yhteisöllisyys on monen yksilön suhde, jossa luodaan yhteistä todellisuutta. Yhteisöllisyys toteutuu niissä käytännöissä, jotka yhdistyvät rakenteiksi ja näin antavat yhteisölle pysyvyyden tunteen. Yhteisön jäsenillä on suuri vaikutus yhteisöön. Jos yksilö on vahvasti osallinen, hän voi omalla asennoitumisellaan vaikuttaa koko yhteisön asenteisiin. Vaikka päihdekriittinen yksilö ei saisikaan yhteisöä käännyttyä mukaansa, voi hän silti vaikuttaa huomattavasti yhteisön asenteisiin. Vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia vaihtoehtoisesta toiminnasta voi syöttää yhteisölle, mutta viime kädessä yhteisö ohjaa itse suuntautumistaan omalla osallisuudellaan ja päätöksillään. Yhteisöllisyydessä voidaan katsoa yhteisön olevan aina vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, mutta yhteisöstä ulkona olevan henkilön mahdollisuudet vaikuttaa yhteisöön ovat heikot. Yhteisöllä on paljon paremmat vaikutusmahdollisuudet yhteisön ulkopuolisiin yksilöihin. (Emt., 112–113.)

Yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta yhdistää yhteisökasvatus, tavoitteena yhteisön jatkuva kehitys- ja kasvuprosessi. Tässä prosessissa on kyse kasvatavasta yhteisöstä. Kalevi Kaipio (1999, 9) kirjoittaa yksilön hyvinvoinnin edellyttävän yhteisöjen toiminnan tehostamista. Yksilöllisyyttä korostavassa maailmassa yhteisöllisyydestä tulisi huolehtia entistä paremmin. Jarvis määrittelee yhteisökasvatuksen tarkoituksen olevan elämänlaatuun painottuva asia. Kasvatuksellisten ja koulutuksellisten keinojen avulla edesautetaan tietyn maantieteellisesti rajatun alueen asukkaita parantamaan omaa elämänlaatuaan (Salo 2002). Yhteisökasvatuksessa yhteinen päätöksenteko on tärkeää. Mitään ei tulisi päättää opettaja- tai ohjaajavaltaisesti. Päätöksiä pystytään tarpeen tullen uusissa yhteisökeskusteluissa muovaamaan paremmin yhteisöä palveleviksi. Mitkään päätökset eivät ole kiveen kirjoitettuja. Yhteisökeskustelut muovaavat asioita. Yhteinen päätöksenteko ja esimerkiksi sääntöjen yhdessä kirjaaminen luokan oveen kiinnitettyyn lappuun tuovat yhteiset säännöt usein

mieleen. Näissä yhteisissä pelisäännöissä tulisi korostaa keskeisesti seuraavia seikkoja: tasa-arvoisuus, avoimuus ja rehellisyys, keskinäinen kunnioitus, oikeudenmukaisuus ja luottamus. (Peda.net 2004.)

Lyhyt tutustuminen yhteisökasvatukseen toi tavoitteeksi sen, että tulevaisuudessa on tarpeellista hyödyntää PP:ssä yhteisökasvatuksen periaatteita. Yhteisökasvatus luo yhteisöllisyyttä ja yksilön hyvinvointia. Malli edellyttää tarkempaa perehtymistä ja ajan käyttämistä asiaan.

Omat kokemukseni yhteisöllisyydestä ja sen synnystä tukevat käsitteen monimuotoisuutta. Aina ei ole mahdollista tietää, milloin yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tunne syntyy, milloin ei. Milloin porukasta tulee yhtenäinen ryhmä, milloin taas ryhmäytymistä ja yhteisöllisyyttä ei synny. Mielestäni tähän prosessiin kuuluvat keskeisesti yhteisössä olevat yksilöt, niin hyvässä kuin pahassa. Ryhmädynamiikan lainalaisuuksia noudattaen ryhmän jäsenillä on eri rooleja. Mikäli ryhmän johtohenkilöt ovat sitoutuneet PP-toimintaan, se heijastuu positiivisesti koko ryhmään. Jos taas sitoutuminen on meidän tapauksessamme PP:tä vastustavaan suuntaan, silloin ryhmä voi viedä muutkin jäsenet mukanaan. Lisäksi yhteisössä voi syntyä omia pieniä yhteisöjä, joiden arvomaailma ja tavoitteet eroavat koko yhteisön yhteisistä. Tämän kysymyksen parissa painimme kehittäessämme PP-mallia. Suurimpia haasteita yhteisöllisyyden kannalta on myös se, jos yhteisö ei tunne normeja omikseen. Pelkästään ulkoapäin säännellyt ja annetut määräykset ja säännöt ovat omiaan kääntymään yhteisöllisyyden muodostumista vastaan. Yhteisökasvatuksen keskustelut, joissa mielestäni tavoitteena on dialogiin ja win-win -tilanteeseen pääseminen, ovat tutustumisen arvoisia.

3.5 Suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden merkityksestä

Päihteidenkäytön aloittamisiän viivästyttäminen sekä päihteettömyyden edistäminen on vaativaa, monitasoista toimintaa, joka edistää lasten, nuorten ja heidän perheidensä terveyttä. Se on samalla suojaavaa toimintaa ja voimavarojen varmistamista yksilö-, perhe ja yhteisötasolla. (Pirskanen 2007, 16.)

Pylkkänen, Viitanen ja Vuohelainen (2009, 13) toteavat nuorten asenteiden, elämäntilanteiden ja käyttäytymisen arvioinnin kannalta olevan tärkeää, että huomioidaan päihteiden käytöltä suojaavat tekijät sekä riskitekijät. Suojaavat tekijät liittyvät yleisesti nuoren elinympäristöön ja siinä vaikuttaviin sosiaalisiin suhteisiin. Päihdetyössä yleisen ehkäisyn tavoitteena on erityisesti vahvistaa suojaavia tekijöitä, mutta työssä voidaan käsitellä myös päihteiden käytön riskejä. PP-mallissa on kyse juuri tästä. Haluamme vahvistaa osaltamme nuorten elämään liittyviä suojaavia tekijöitä.

Yleisimpiä suojaavia tekijöitä ovat Pylkkäsen, Viitanen ja Vuohelaisen (2009, 13) mukaan luottamukselliset suhteet lähiyhteisössä, mahdollisuus vaikuttaa omaan asemaan ja tulevaisuuteen sekä hyvä itsetunto ja itsetuntemus. Niin ikään tietoisuus päihteidenkäytön riskeistä ja lähiyhteisön vastuullinen suhtautuminen päihteiden käyttöön ovat suojaavia tekijöitä. Myös kriittiset päihteidenkäyttökulttuurit, päihteiden vaikea saatavuus ja tarkoituksenmukainen kontrolli sekä vastuullinen suhtautuminen päihteiden käyttöön ovat kirjoittajien mukaan suojaavia tekijöitä.

Taarnala (2006, 2–4) määrittelee suojaavan tekijän olevan käsite, joka ei ole vastakohta riskitekijälle, vaan asiaa lähestytään hieman eri näkökulmasta. Päihdetyön näkökulmasta suojaava tekijä on yksilön, tämän lähisuhteiden, ympäristön tai yhteiskunnan ominaisuus, joka vahvistaa ihmisten halua ja kykyä välttää häiriöitä aiheuttavaa toimintaa, kuten päihteiden käyttöä ylipäänsä, haitallista päihteiden käyttötappaa tai noista häiriöistä aiheutuvia haittoja. Yksi mahdollisuus vaikuttaa päihteiden käyttöön tai haittoihin on vahvistaa ilmiöön vaikuttavia suojaavia tekijöitä. Suojaava tekijä on yhteydessä riskitekijöihin, ja sitä kautta hyvin tapauspesifi määritelmä. Esimerkkinä vahvan suhteen vanhempiin on huomattu suojaavan päihteitä käyttävän ystäväpiirin vaikutukselta.

Kun Pylkkäsen, Viitanen ja Vuohelaisen luetteloon lisätään Taarnalan mainitsemat vahvat suhteet vanhempiin, niin näistä suojaavista tekijöistä pyrimme vahvistamaan PP:ssä useimpia. PP:ssä emme pysty suoraan

vaikuttamaan siihen, millaiset suhteet nuorilla on vanhempiin, mutta kuitenkin uskomme vanhempien, nuorten, koulun ja nuorisotoimen yhteisen sitoumuksen tuovan lisää luottamusta suhteessa kotiin. Teini-ikäisen vanhempana ei ole aina helppoa ymmärtää kaikkea sitä, mitä nuori joutuu ja voi kohdata omissa kaveripiireissään. Luottamuksen puute on omiaan lisäämään epäsopua suhteeseen. Tähän samaan tähtää myös luottelu luottamukselliset sosiaaliset suhteet lähiyhteisössä. Lähiyhteisö sisältää perheen lisäksi kaveripiirin, jossa nuori liikkuu. PP voi antaa mahdollisuuden siihen, että kasvoja ja luottamusta menettämättä voi kieltäytyä nuorille eteen melkein pä väistämättä tulevista päihdekokeiluista. Toivomme PP:n olevan nuorten keskuudessa hyväksyttävä syy päihteistä kieltäytymiseen.

Itsetuntoa ja itsetuntemusta PP:ssä pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyden ja yhdessä tekemisen avulla. Oppitunnit, joissa asioita käsitellään, ovat osa mallia. Niin ikään tunneilla ja osassa kuukausitehtäviä tulee tietoa päihteenkäytön riskeistä, jolloin nuorille painotetaan erityisesti välittömiä riskejä. Lähiyhteisön vastuullinen suhtautuminen päihteen käyttöön ilmenee jo siinä, että aikuiset toimijat ovat yhdessä perheiden kanssa tukemassa nuorten päihteettömyyttä. Korostamme sitä, että tarkoituksena on siirtää mahdollisia kokeiluja tai käyttöä eteenpäin, jolloin keho ja mieli ovat jo kehittyneet paremmin.

Riskitekijät taas ovat joko yksilöön tai ympäristöön liittyviä ominaisuuksia, jotka tietystä ryhmästä lisäävät häiriön ja ongelman todennäköisyyttä. Päihdetyössä puhutaan riskiehkäisystä, joka tarkoittaa riskien tai niiden vaikutusten vähentämistä ja suojaavien tekijöiden vahvistamista. Pyykkäsen, Viitasen ja Vuohelaisen (2009, 13–14) mukaan näitä riskitekijöitä ovat muun muassa sosiaalinen epäluottamus ja heikko itsetunto, elämäntilanteen hallitsemattomat muutokset, päihdemyönteinen paine sosiaalisessa ympäristössä, yksinäisyys ja syrjäytyminen ikäryhmästä, epäsuotuisa sosiaalinen kierre, kuten keskeytynyt työ tai koulu, päihteen helppo saatavuus ja kontrollin vähäisyys, humalahakuinen päihteenkäyttö, päihteenkäyttö yksin ja viimeisimpänä riskikäyttäytyminen ja tapaturma-alttius päihtyneenä.

PP-mallissa pyrimme vaikuttamaan siihen, että mahdollisimman vähän riskitekijöitä olisi nuoren kokemuspöörissä. Näistä luetelluista riskitekijöistä pyrimme erityisesti vaikuttamaan siihen, että malliin kuuluvien nuorten sosiaalisessa lähiyhteisössä ei olisi paineita päihteiden käyttöön. PP-tunneilla pyrimme vahvistamaan itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja. Useat riskitekijöistä ovat valitettavasti sellaisia, että niihin on vaikea ulkopuolelta vaikuttaa. Kuitenkin katsomme lähtökohtana olevan sen, että hyvän itsetunnon omaava nuori, jolla on edes yksi hyvä ystävä, selviää esimerkiksi elämäntilanteen hallitsemattomista muutoksista paremmin. Jokirannan koululla on myös muita ohjelmia, joissa toteutetaan itsetunnon vahvistamiseen ja kouluuyhteisön viihtyvyyteen liittyviä oppitunteja. Koulu on mukana esimerkiksi Kiva Koulu -mallissa, jossa kiusaamiseen puuttuminen on keskeinen toiminta.

Se, että nuorella on paljon suojaavia tekijöitä elämässä, ei yksistään suojele häntä ongelmilta. Asia toimii myös toisinpäin. Useampien riskitekijöiden löytyminen ei suoraan tarkoita sitä, että nuori olisi erityisen ongelmallinen. Suojaavat tekijät vahvistavat ja kannustavat oikeaan suuntaan. Riskitekijät altistavat ongelmille, mutta lopulta yksittäinenkin seikka voi vaikuttaa nuoren tekemiin valintoihin. Luultavasti jokaisen nuoren elämässä on näitä molempia tekijöitä. (Pylkkänen ym., 2009, 14.)

Tähän viimeiseen kappaleeseen on helppo kokemuksen myötä yhtyä. Uskon siihen, että elämässä on sekä riskitekijöitä että suojaavia tekijöitä, nimensä mukaan toimivia. Minulle on jäänyt vahvasti mieleen 1990-luvun puolivälistä eräs nuori, jolla oli elämässä useita riskitekijöitä. Hyvin rankkoja asioita tapahtui hänen kotonaan. Lähtökohtaisesti hänen elämänsä olisi voinut lähteä ihan väärään suuntaan, ilman vahvoja suojatekijöitä, jotka löytyivät sekä nuorisotalolta että joukkueharrastuksesta. Olemme palanneet tähän asiaan myöhemmin keskusteluissa. Mielestämme nämä suojaavat tekijät pitivät hänet pinnalla vahvojen riskitekijöiden paineessa.

3.6 Sosiaalinen vahvistaminen

Nuorisolaki (27.1.2006/72) määrittelee sosiaalisen vahvistamisen olevan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Pylkkäsen, Viitasen & Vuohelaisen (2009, 13) mukaan sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan esimerkiksi nuorten omien yhteisöjen rakentamista ja tukemista, nuorten kuulemista, osallisuuden edistämistä, kannustamista, läsnäoloa ja aikuisena olemista nuoren arkipäivässä. Nuorisolan ehkäisevän päihdetyön voidaan katsoa olevan osa kokonaisuutta tai jatkumoa, jonka toisessa päässä on nuoren sosiaaliseen vahvistamiseen tähtäävä työ ja toisessa päässä nuoren elämäntilannetta, terveyttä tai asemaa korjaamaan pyrkivä työ. Tavallisesti ehkäisevä päihdetyö jaetaan yleiseen ja riskiehkäisyyn. Nuorisolan ehkäisevän päihdetyön ollessa kyseessä kirjoittajien mukaan perustasoja on myös kolmas, sosiaalisen vahvistamisen taso. Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki sosiaalinen vahvistaminen tähtää päihdeasenteisiin vaikuttamiseen, vaan se on sisäänrakennettua melkein kaikkeen nuorten parissa tehtävään työhön.

PP-mallissa sosiaalista vahvistamista ja syrjäytymisen ehkäisyä tarvitaan erityisesti pudokkaiden huomioimisessa ja heidän pitämisessään mukana luokkayhteisön toiminnassa. PP on kuitenkin vain osa luokan yhteistä toimintaa, ei koko toiminta.

Sosiaalinen vahvistaminen ja ehkäisevä työ muodostavat käytännössä usein jatkumon tai kokonaisuuden, jossa niiden välisen rajalinjan tarkka määrittelemine ei ole tarkoituksenmukaista. Lapsen tai nuoren edun näkökulmasta tarkasteltuna kyse on sellaisen kasvuympäristön turvaamisesta, jossa joko vanhempien, läheisten tai lapsen oma päihteidenkäyttö ei vaaranna lapsen tai nuoren kehitystä aktiiviseksi kansalaiseksi. Kokonaisvaltainen terveyden edistäminen sekä päihteiden käytöstä aiheutuvien riskien ja haittojen vähentäminen ovat tämän työn keskeisiä tavoitteita. (Pylkkänen ym., 6.)

3.7 Osallisuus

Osallisuuden käsitteen määrittelemisen yksiselitteisesti on vaikeaa. Osallisuus on määritelty nuorisolain (27.1.2006/72) 8§:n mukaan niin, että nuorille tulee varata mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. (Nuorisolaki 2006.) Laissa ei määritellä osallisuutta käsitteenä, mutta kuulemiseen veloitetaan nuorten kanssa toimijat sekä päättäjät.

Nuorten osallisuutta tutkinut Anu Gretschel (2006, 1) on määritellyt osallisuuden voimaantumisen ja valtautumisen (empowerment) tunteena. Nämä käsitteet kuvaavat osallisuuden tunteessa yhdistyviä elementtejä: tunnetta ja pystymistä. Nuori tuntee pätevyyttä ja pitää omaa rooliaan yhteisössä merkittävänä. Gretschel painottaa kokemusta ja sitä, että nuorten tulee kyetä asettamaan itsensä toimijan asemaan. Osallisuuden näkökulma on syytä ulottaa nuorille suunnattuihin palveluihin mahdollisimman laajasti, ja se koskee myös ehkäisevää päihdetyötä keskeisenä periaatteena (Pylkkänen ym. 11). Omat huomioni tukevat Gretschelin määritelmää siitä, että nuorten omakohtainen tunne tai kokemus toimijan roolista on keskeinen osallisuudessa. Jos tiedät, että voit vaikuttaa johonkin asiaan, se kannustaa olemaan mukana ja toimimaan asian puolesta. Meidän mallissamme edustuksellisuus on mielestäni hankalaa osallisuuden tunteen kannalta. Ne, jotka kuuluvat PP-tiimiin ja saavat olla toimijan roolissa, tuntevat varmasti suurempaa yhteisöllisyyttä ja sitoutumista asiaan kuin ne nuoret, jotka eivät kuulu tiimiin.

Gretschel (2007, 245–246) jakaa Jukka Vehviläisen (2005a, 2005b) tekemien osallisuuskäsitteiden pohdintojen perusteella osallisuuden kahdeksi osa-alueeksi. Nämä alueet ovat osallisuus omasta elämästä, yhteisöstä ja yhteiskunnan hyvinvoinnista sekä toisena osallisuus vaikuttamisesta. Oman elämän osallisuudessa on tavoitteena oman elämän hallinta, hyväksyttävänä pidettävä elintaso ja elämänlaatu sekä sosiaaliset tiedot ja taidot, jota myöten yhteisöön kuulumisen tunne, yhteisöllisyys kasvaa. Niin ikään yhtenä edistämismuotona on nuorten harrastustoiminta, johon kuuluu mm. itsensä ilmaisu ja

toteuttaminen. Viimeisenä oman elämän osallisuuden tavoitteena on yhä useampi onnellinen peruskansalainen. Osallisuus vaikuttamisesta taas sisältää vaikuttamisosallisuuden, kansalaisvaikuttamisen ja poliittisen osallisuuden. Tavoitteena on myös saada aikaan halu vaikuttaa ja saavuttaa tarvittavat vaikuttamisen taidot. Niin ikään tavoitteena on muuttaa maailmaa parempaan suuntaan alkaen pienten muutosten aikaansaannista mm. koulussa, nuorisotalolla, elinympäristössä ja kunnassa, päätyen tavoitteeseen, jossa on yhä useampi onnellinen aktiivinen kansalainen. (Gretschel 2007, 245–246.) Olisipa upeaa, kun kaikki PP-jäsenet tuntisivat olevansa osallisia omaan elämään, oman elämän hallinta olisi tällöin kunnossa.

Gretschelillä (2006, 1) on edellä mainittujen lisäksi useita määritelmiä osallisuudesta ja sen eri aspekteista. Hän määrittelee nuorten osallisuuden tunteeksi osallisuudesta, jonka olemassa olo tai olemattomuus paljastuu kuulemalla nuoria. Nuori tuntee pätevyyttä ja pitää itse omaa rooliaan yhteisössä merkittävänä. Nuoren puheesta käy ilmi hänen toiminnalle asettamansa aikomukset ja odotukset sekä niiden toteutuminen osana yhteisöä.

Osallisuutta voi pohtia myös pedagogisen kasvatuksen näkökulmasta. Kiilakosken (2010, 152) mukaan osallisuudessa ei ole kyseessä menetelmä tai toimintatapa, vaan osallisuus on lasta ja nuorta kunnioittava lähestymistapa, joka voi konkretisoitua usealla eri tavalla. Itse uskon vahvasti osallisuuden olevan tärkeä, ja kun on kyse ei-edustuksellisesta osallisuudesta, silloin varsinkin nuorta kunnioittava lähestymistapa nousee suureen asemaan. Suuren ryhmän ollessa kyseessä, osallisuuden tunteen synnyttäminen on haastavaa. Tämä tunnetason määritelmä voisi olla keskeinen asia prosessissa.

Osallisuuden toteutumisessa on monia kompastuskiviä. Niin kutsuttu näennäisosallisuuteen kompastuminen tulisi huomioida tässäkin mallissa. Näennäinen osallisuus on sitä, että nuoret saavat sanoa ideansa, mutta aikuiset ottavat toteutukseen vain ne, jotka he itse haluavat ja katsovat sopivan omaan käsitykseen asiasta. (Gretschel 2002, 103.)

Yhdessä konkreettisesti tekemällä oppiminen vahvistaa yhteisöllisyyttä ja jäsenten osallisuutta. PP:ssä on tärkeää muistaa, että osallisuus ja osallistuminen ovat lähellä toisiaan. Kun osallistuu yhteisön toimintaan, voi kokea osallisuuden tunteen (Ali-Melkkilä 2010, 140). Näitä kaikkia tässä luvussa kuvattuja osallisuuteen liittyviä tavoitteita ja näkökulmia tulee tarkastella tarkkaan mallissamme, jotta malliimme osallistuvat nuoret tuntisivat olevansa oman elämänsä osallisia, aktiivisia kansalaisia, emmekä kompastuisi näennäis-osallisuuteen.

3.8 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillinen yhteistyö on tärkeässä osassa PP-mallissa, päätoimijoina nuorisotoimi, koulu ja vanhempainyhdistys unohtamatta oppilaiden perheiden ja kotien merkitystä yhteistyössä. Toivomme saavamme mukaan myös toimijoita yritysmaailmasta, sillä mallin toteuttaminen vaatii yhteistyötahoja sekä taloudellista tukea eri aloilta. Tätä mallia olisi melkein mahdoton toteuttaa yksin koulun tai yksin nuorisotoimen toimintana.

Nuorisolain (27.1.2006/72) 7§ määrittelee nuorisotyön ja -politiikan kunnan tehtäviin. Nuorisotyötä toteutetaan lain mukaan moniammatillisesti paikallisten viranomaisten, nuorten, nuorisoyhdistysten sekä muiden nuorisotyötä tekevien järjestöjen kanssa. Juuri tästä on PP:ssä kyse. Mukana toimijoina on sekä viranomaisia, nuoria että järjestöjä.

Mirja Määttä (2007, 15) määrittelee väitöskirjassaan ehkäisevän työn olevan hyvä esimerkki verkostopolitiikasta. Ehkäisevässä työssä on tavoitteena sekä viranomaisten että ammattilaisten sektorirajoja ylittävä poikkihallinnollinen yhteistyö. Pyrkimyksenä on monitoimijainen yhteistyö. Yhteisen hyvän saavuttamiseksi toimivat niin julkinen sektori, kolmas sektori, yritys-elämä kuin yhteisötkin. Toimijoita kutsutaan laajasti osallistumaan ja toimimaan yhteisen hyvän saavuttamiseksi. Tällaisia esimerkkejä ovat asuinalueiden viihtyvyys- ja turvallisuuskysymykset, koululuokkien pelisäännöt sekä nuorten kotiintuloajat.

Moniammatillisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Tässä työssä käsittelen moniammatillisuutta ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta. Koulun ja kodin välinen yhteistyö lasten ja nuorten päihteidenkäytön ehkäisyssä on kiistan (Kovanen & Leino 2006, 7). Nuorisotoimi yhtenä tärkeänä vapaa-ajan toimijana vahvistaa tätä yhteistyötä. Moniammatillisuudella vahvistetaan toimivan tiimin tai ryhmän ammattitaitoa, asiantuntijuutta ja toimintamahdollisuuksia. Eri toimijoiden tietotaito täydentää toisiaan.

Keskeisessä osassa PP-mallia on yhteistyö koulun ja nuorisotoimen välillä. Omassa kaupungissamme yhteistyötä on tähän asti ollut Jokirannan koulun kanssa koulupäivystys yhtenä aamupäivänä yläkoululla ja yhteistyö tukioppilaskoulutuksessa sekä seitsemäsluokkalaisten ryhmäyttämisleireillä. Perinteisesti olemme myös saaneet käydä esittäytymässä lyhyen puheenvuoron verran seitsemäsluokkalaisten vanhempainillassa. Näiden lisäksi olemme mukana toteuttamassa erilaisia teemapäiviä Jokirannan sekä alakoulujen kanssa. Päih-teettömyyteen liittyvät labyrintit ja muut mallit on järjestetty yhteistyössä.

4 IDEASTA KÄYTÄNTÖÖN JA TOIMINTAAN

Tässä luvussa kuvaan PP-mallin keskeiset toimijat sekä sen, miten toteuttaminen on tähän mennessä sujunut. Toimintaympäristöistä keskeisimpänä on Jokirannan koulu, jossa mallia käytännössä toteutetaan. Toinen keskeinen taho on Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi, joka on koulun ohella päätoimija mallissa. Nuorisotoimi myös hallinnoi malliin liittyvää Leader-hanketta sekä hoitaa muutenkin kaiken keskeisen rahoitukseen liittyvän mallissa.

Koululla on tärkeä rooli lasten ja nuorten terveyden edistämisessä, sillä lapset ja nuoret ovat suuren osan ajastaan koulun vaikutuspiirissä elämänvaiheessa, jolloin kehitys ja kasvu on voimakasta. Näinä vuosina omaksutaan uusia elämäntapoja ja asenteita, jotka voivat edistää terveyttä ja toimintakykyä aikuisena. Koulut tavoittavat myös koko ikäluokan, joten lähtökohtaisesti koulujen terveydenedistämistyö on tasa-arvoista ja siten erittäin tärkeää. Laki määrää koulut huolehtimaan oppimisen ja opiskelutaitojen lisäksi lasten ja nuorten hyvinvoinnista sekä ohjaamaan heitä elämää koskevissa asioissa. (Luopa, Harju, Puusniekka, Kinnunen, Jokela & Pietikäinen 2010, 36). PP-mallilla on keskeinen rooli olla mukana tukemassa koulun työtä nuorten hyvinvoinnin edistäjänä.

4.1 Jokirannan koulu panostaa päihteettömyyteen

Ylivieskan perusopetus antaa oppilaalle jokaisen kykyjen mukaiset, hyvät opiskeluvalmiudet, monipuolisen yleissivistyksen ja jatko-opintokelpoisuuden, kyvyn ja halun elinikäiseen oppimiseen sekä mahdollisuuden hyvään elämään. Opetussuunnitelman pohjana ovat valtioneuvoston perusopetukselle asettamat tavoitteet ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Jokirannan koulu on Ylivieskan ainoa yläkoulu. Jokirannalla opiskelee lukuvuonna 2009–2010 563 oppilasta, henkilökuntaa on 53 opettajaa sekä 23

muuta henkilökuntaa. Luokkia koulussa on 31. Jokirannan koulun kasvatuksellisia teemoja ovat toisten huomioonottaminen ja hyvät tavat. Näiden merkitystä huomioidaan jokapäiväisissä tilanteissa oppi- ja välitunneilla. Jokainen koulun aikuinen on kasvattaja yhdessä vanhempien, vanhempainyhdistyksen sekä yhteistyökumppaneiden kanssa. (Ylivieska 2010.)

PP-mallin yhteyshenkilöinä toimii koulussa kaksi opettajaa. Ilman heidän sitoutumistaan mallin kehittämiseen ja toteuttamiseen emme voisi toimia ja toteuttaa PP:tä. Ensiarvoisen tärkeää on se, että malliin sitoudutaan koulun puolelta. Pelkkä koulun ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden järjestämä toiminta ei pysty takaamaan tuloksia ja sitoutumista oppilaitoksen puolelta. Tuki myös koulun johdon taholta on tärkeä. Onneksi nämä seikat ovat kunnossa meidän mallissamme ja sen kehittämisessä.

4.2 Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi päihdeettömyyden vahvistajana

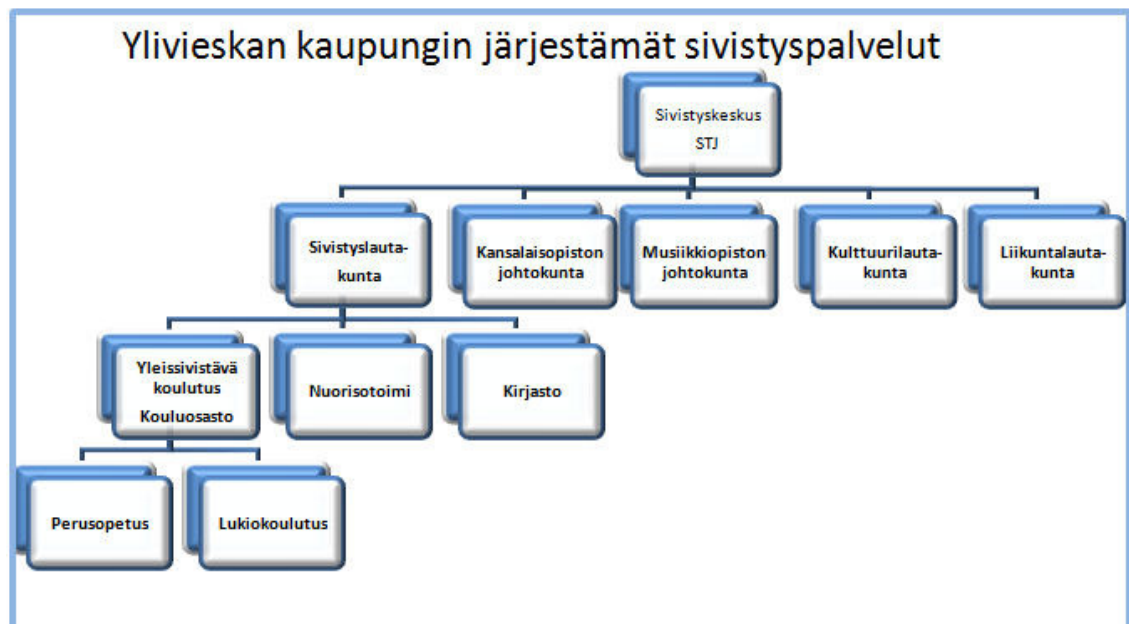
Nuorisotoimen palvelujen toimintatavoitteena on nuorisolain mukaisesti tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Ennaltaehkäisevä nuorisotyö on yksi toiminnan tärkeimmistä painopistealueista. Nuorisotoiminnan pääasiallisena kohderyhmänä ovat 12–18-vuotiaat. Raittius työn tavoitteena on terveiden elämäntapojen edistäminen ja ehkäisevän päihdetyön tekeminen päihdeohjelman mallien mukaisesti.

PP-mallia kehitetään sekä mallin toteutukseen liittyvää hanketta hallinnoidaan Ylivieskan kaupungin nuorisotoimessa. Malliin haettiin syksyllä 2009 EU:n Leader-rahoitusta Rieska-Leaderilta. Myönteinen avustuspäätös saatiin marraskuun 2009 alussa. Puolipäiväinen ohjaaja hankkeeseen palkattiin heti päätöksen tultua.

Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi on sivistyslautakunnan alainen hallintokunta. Sivistyslautakunnan esittelijänä toimii sivistystoimenjohtaja, valmistelijana nuorisosihteeri. Nuorisotoimessa on kaksi vakituista työntekijää, nuorisosihteeri

ja nuorisohjaaja. Lisäksi tarvittava määrä ilta- ja kerho-ohjaajia ja muita ohjaajia, EVS-vapaaehtoinen sekä vaihtuva määrä harjoittelijoita.

Allaolevasta Ylivieskan kaupungin sivistyspalvelujen organisaatiokaaviosta selviää nuorisotoimen asema organisaatiossa. Sivistyspalvelut ovat ainoat kaupungissamme enää itsenäisesti järjestettävät palvelut. Kaikki muut palvelut on yhdistetty tavalla tai toisella naapurikuntien kanssa yhteiseksi toiminnaksi.

Kuvio 1: Ylivieskan kaupungin sivistyspalvelut.

Nuorisotoimen budjetti on pieni verrattuna valtakunnalliseen keskiarvoon. Nuorisotoimella oli käytettävissä vuonna 2008 noin 26 euroa/alle 29-vuotias, kun Oulun läänin keskiarvo oli samaan aikaan yli 64 euroa/alle 29-vuotias. Ylivieskan nuorisotoimen budjetti pitää sisällään sekä nuorisotoimen että raittiustyön (ehkäisevä päihdetyö) määrärahat. Niukka budjetti aiheuttaa sen, että rahoitusta on haettava etenkin uuteen toimintaan ulkopuolelta. Näin kävi myös PP-mallissa. Rahoitusmahdollisuuksia tulee, ja niitä kannattaa selvittää. Mahdollisia kanavia on useita. Tärkein resurssi on kuitenkin motivoituneet työntekijät ja toimintaa tukeva positiivinen viesti nuorilta, vanhemmilta ja nuorten parissa toimivilta. Aina kannattaa muistaa se, että kokemuksemme mukaan

inhimilliset resurssit ja toimijoiden motivoituneisuus ovat ehkä kaikista tärkeimmät voimavarat tällaisen mallin kehittämisessä ja läpiviemisessä.

4.3 PP-taival lokakuusta 2008 huhtikuuhun 2010

Matka ideasta käytäntöön ja tähän päivään on ollut mielenkiintoinen. Mukaan on mahtunut onnistumisen kokemuksia, mutta myös kasvun paikkoja sekä nuorille mukana olijoille että meille toimijoille. PP:n mottona oli heti alusta alkaen seuraava: PP:ssä sinun ei tarvitse tehdä mitään – juuri tekemättä onnistut parhaiten!

Päätös PP-mallin kehittämisestä ja käyttöön ottamisesta tehtiin Ehkäpä-työryhmän kokouksessa Jokirannan koululla 14.10.2008. Ehkäpä-työryhmä on monialainen yhteistyöryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti suunnittelemaan erityisesti nuorisolan ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä asioita. Tässä kokouksessa asialistalla olivat ajankohtaiset kuulumiset sekä nuorten päihteidenkäyttö. Idea päihteettömyyttä tukevasta mallista nousi esiin keskusteluissa siitä, miten yläkoulun aloitukseen ja seitsemäsluokkalaisten syksyyn usein kuuluvat päihdekokeilut, osalla lapsista jopa aiemmin. Ajatuksia heiteltiin ilmaan. Niistä muokkaantui päätös aloittaa omanlainen päihteettömyyteen kannustava malli koulun ja nuorisotoimen yhteistyönä. Alkusysäys mallille oli nopea ja impulsiivinen. Niinpä vajaan kahden tunnin kuluttua ideasta ensimmäiset ajatukset olivat kirjattuina, ja toiminta päätettiin aloittaa. Ajatuksia ei liikaa uhrattu sille, miten kaikki toteutetaan, eikä myöskään turhia mietitty mallin kustannuspuolta. Opinnäytteeni liitteenä oleva ohjeistus ja toimintaperiaatteet on kirjoitettu tämänhetkisen kokemuksen ja tilanteen pohjalta. Ne ovat kaikkien asiasta kiinnostuneiden käytettävissä. Ohjeistusta tullaan varmasti päivittämään, koska tarkoitus on oppia kokemuksista ja kehittää mallia eteenpäin.

Toiminnan periaatteita ja ohjeistusta opettajille alettiin heti samalla viikolla suunnitella. Myös vanhempien infoa ja päihteettömyyslupausta suunniteltiin. Samalla päätettiin informoida asiasta oppilaita, koska kyseessä on suuri ja

tärkeä sitoumus, joka vaikuttaa useimpien nuorten elämään tavalla tai toisella. Alku oli siis täysin aikuisten päätös. Mallin aloittamiseen ei kysytty mielipidettä oppilailta. Keskusteluissa oli mukana alusta asti ajatus Smokefree-tyyppisestä luokittain sitouduttavasta mallista. Meidän mallissamme päihteettömyyttä laajennettaisiin tupakasta kaikkia muitakin päihteitä koskevaksi. Päihteetön Porukka –nimi muotoutui jotenkin itsestään. Lyhenteen PP ajateltiin olevan nuorten kielenkäyttöön sopiva, sekä yleisestikin helppokäyttöinen termi. Joillekin PP luo mielikuvan BB:stä (Big Brother –tosiv-ohjelma). Se väistämättä tuli meillekin mieleen kirjainyhdistelmästä. Päätimme kääntää tämän asian vahvuudeksemme. Kirjainyhdistelmä loisi nuorille ajan hengessä mukana olevan positiivisen mielikuvan. BB:n viinahuuruinen toiminta ei ole todellakaan esimerkillistä, mutta sitäkin asiaa voi avata nuorten kanssa keskusteluissa. Muun muassa kuukausitehtävän idea nousi siitä, että BB:ssä on viikkotehtävä. Mikä ettei PP:ssä olisi kuukausitehtävä.

Mallia olivat suunnittelemassa alussa Jokirannan koulun opettajat Kristiina Mäki ja Kari Krook, nuorisosihteri Elisa Männistö sekä koulukuraattori Matti Strömmer. Alkusuunnittelun jälkeen Strömmer jäi ryhmästä työkiireiden takia, ja työtä jatkettiin jäljelle jääneiden voimin. Alussa myös silloinen kouluterveydenhoitaja Anu Hautamäki oli mukana asiantuntijajäsenenä nuorten terveyden alalta. Yhteistyö sekä kuraattorin että kouluterveydenhoitajan kanssa jatkuu edelleen, mutta he eivät varsinaisesti ole PP-tiimiin kuuluvia jäseniä.

Alkuvaiheessa laadittiin sitoumukset, ohjeistettiin luokanvalvoja, informoitiin koteja, suunniteltiin aloitustilaisuuden ohjelmaa, mietittiin tehtäviä sekä kaikkea muuta mahdollista PP:n tiimoilla tapahtuvaa. Sitoumukset saatiin oppilailta. Mukaan lähti melkein koko ikäluokka, vajaa 97 % oppilaista. Alkuperäisessä suunnitelmassa meillä oli toiveena saada mukaan 75 % oppilaista, joten määrä todella yllätti. Avajaistapahtumassa oli puhumassa PP-opettajien, rehtorin ja nuorisosihterin lisäksi kaupunginjohtaja. Ohjelmassa oli myös koulun oman rap-artistin esitys, bingo-kilpailu oppilaille sekä mehua ja munkkia koko PP-väelle. Aloitustilaisuuden tunnelma oli hyvin positiivinen. Mukana olivat myös alue- ja paikallislehdet. Uutisointi PP:stä on ollut kautta linjan kannustavaa ja

työtä arvostavaa, mikä tuntuu erittäin hyvältä asialta PP-toimijan ominaisuudessa.

Yksi positiivinen yllätys koettiin heti joulukuussa PP-aloitustilaisuuden jälkeen. Raittiuden Ystävät ry:stä otettiin minuun yhteyttä. Heidän mediaseurantansa oli huomannut paikallislehdessämme olleen PP-aloitustilaisuudesta tehdyn jutun. Mallistamme tehtiin juttu Raitis-lehteen. Lisäksi saimme ison laatikollisen Kännikapina-materiaalia käyttöömmme. Saimme kymmeniä En usko humalaan -paitoja, kyniä, julisteita ja kortteja. Näitä käytimme kilpailupalkintoina alkuvuodesta. Positiivinen kannustaminen valtakunnallisen yhdistyksen taholta oli meille erittäin merkittävä asia.

PP:n aloitus oli ohjaajavetoista. Ehkä nopea alkutoiminta sai meidät nousemaan puuhun suorinta tietä, itse suunnitellen. Kolmen kuukauden toiminnan jälkeen maaliskuussa 2009 muodostettiin PP-raati osallistuvien luokkien puheenjohtajista. Ensimmäinen palaveri antoi erittäin lupaavia tuloksia siitä, että nuoret voivat tuntea olevansa oikeasti osallisia tähän toimintaan. Kuukausitehtävät ja muu tekeminen oli koettu mukavaksi toiminnaksi. Samoin se, että oppilaat saivat vaikuttaa esimerkiksi PP:n elokuvavalintoihin, tunnettiin hyväksi asiaksi. Päätettävät asiat eivät olleet siis kovin suuria, mutta merkityksellisiä nuorille.

Opinnäytetyöpäiväkirjaani kirjasin seuraavaa maaliskuussa 2009:

Noin viikko sitten meillä oli ensimmäinen luokkien puheenjohtajien kanssa pidetty palaveri PP:n tiimoilta. Kysyimme muun muassa mallin hyviä ja huonoja puolia, ideoita kuukausitehtäviksi ja kilpailuiksi sekä muuksi toiminnaksi. Yllättäen nuoret eivät maininneet huonoja puolia mallista vaan sanoivat vain hyvät puolet, jotka olivat kilpailut ja palkinnot. Olimme hyvin yllättyneitä vastauksesta. Ehkä tämä vastaus oli kuitenkin se oikea, nuorten totuus asiasta. Lisäksi saimme monia uusia vinkkejä toimintaan. Nyt nuorten osallisuus tulee näkymään vahvemmin mallissa. Jäin kuitenkin miettimään vielä, oppisimmeko enemmän siitä, että tulisi esiin myös parannusehdotuksia ja huonoja puolia. Onko oikeasti

asiat näin positiivisella mallilla? Ja muuten, hyviä ehdotuksia toiminnaksi, kilpailuiksi ym. kaivataan edelleen.

Kevään aikana järjestettiin useita kuukausikilpailuja. Vinkkejä kilpailuista on listattu ohjeistukseen. Lisäksi järjestettiin elokuvanäytös kulttuurikeskuksessa ja viimeisenä yhteiskilpailuna kuvasuunnistus koulussa. Näihin viimeksi-mainittuihin tapahtumiin ja tilaisuuksiin, jotka tapahtuvat koulutunneilla, pääsevät mukaan myös PP:n ulkopuolella olevat oppilaat. Syitä on monia. Ensimmäinen syy on se, että opettajat ovat mukana tapahtumassa ja että kouluaikana oppilaita ei voi jättää yksin ja valvomatta. Toiseksi se, että yritämme ehkäistä turhaa luokkayhteisön ulkopuolelle jättämistä. Kolmantena tekijänä on tietoisuus siitä, että PP-läisille tapahtuu mukavia asioita. Viimeisenä muttei vähäisimpänä, päihdetietouden lisääminen.

Kevät siis sujui hyvin positiivisesti, muutamaa kokeilua lukuun ottamatta. Nuorten kanssa keskusteltiin asiasta, samoin vanhempien ja tukea saatiin kotien taholta. PP-retkelle Ouluun lähti neljä bussillista oppilaita opettajineen. Ohjelmaan kuului vaihtoehtoisesti elokuvateatteri tai keilaus, sen jälkeen ruokailu ja ostosaikaa. Keilailun tarjosimme vaihtoehdoksi nuorille, koska osa nuorista ei saa tai halua periaattellisista syistä lähteä elokuvaan. Jokirannan koulussa on iso ryhmä nuoria, joiden arvo- ja aatemaailmaan elokuvat eivät sovi uskonnollisista syistä.

Toukokuun lopussa järjestettiin päihteetön kesän avaus, esiintyjänä Suomen eturivin artisti Cheek. Pääjärjestäjänä toimi Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi ja PP-läisillä oli vapaa pääsy konserttiin. Ensimmäisestä puolesta vuodesta jäi oikein hyvä vaikutelma meille toimijoille, kyselyn mukaan myös PP-läisille.

Sitten alkoi kesäloma. Heti kesäloman alkuvaiheessa kuulimme nuorten puheissa juttua siitä, että PP on nyt loppu ja kesä on "villiiä ja vapaata" aikaa. Mitään varmaa tietoa päihdekokeiluista tai -käytöstä emme saaneet, mutta nuorten parissa liikkuvia juttuja ei voi kokonaan jättää huomiotta. Nuorisotalon liepeillä eivät PP-läiset edelleenkään tupakoineet tai muita päihteitä käyttäneet. Yhtään keskustelua päihteidenkäytöstä emme kesän aikana hoitaneet. Asiaan

vaikutti varmasti työntekijöiden kesälomat ja aikuishavaintojen puuttuminen. Toisen käden tiedon perusteella on vaikea ottaa nuoreen ja kotiin yhteyttä, varsinkin, jos ei halua mainita asiasta kertoneen nuoren nimeä. Päätimme, että ensi kesää varten meidän toimijoiden tulee valmistautua paremmin, järjestää esimerkiksi PP-toimintaa nuorisotalolla myös kesän aikana. Keskustelu ja tiedotus asiasta täytyy hoitaa jo toukokuun aikana ennen PP-matkaa ja koulujen loppua.

Syksyn tullen tuli aika aloittaa PP uusien seiskojen kanssa. Etukäteistietoa oli jaettu koteihin tulevien seiskojen vanhempainillassa toivomuksella, että kodeissa keskusteltaisiin mallin merkityksestä etukäteen. Myös kahdeksaluokkalaiset uusivat sopimuksensa. Kymmenen heistä jäi mallin ulkopuolelle.

Syksyn aloitustilaisuus noudatti samaa kaavaa kuin vajaan vuoden takainen aloitustilaisuus. Syksyyn kuului myös keskeisesti rahoituksen haku Rieska-Leaderilta. Hanke hyväksyttiin kolmannella käsittelykerralla lokakuussa 2009. Päätöksen jälkeen palkkasimme heti puolipäiväisen ohjaajan, johon oli hankkeessa rahat varattuna. Ohjaaja on ensiarvoisen tärkeä asia mallin kannalta. Nyt ajanpuute ei haittaa samalla lailla kuin ennen PP-tapahtumia ja kehittämistä.

PP:ssä siis aloitti seitsemäsluokkalaisia ja jatkoi kahdeksaluokkalaisia syksyllä 2009 yhteensä 354 oppilasta. Mallista ulkopuolelle jäi alkuvaiheessa vain kaksitoista oppilasta. Ulkopuolelle tupakoinnin takia jääneistä kukaan ei halunnut mukaan tupakoinnin lopetusryhmään. Tämä ryhmä muodostui syksyllä ja keväällä niistä PP:läisistä, joita tavattiin tupakoimasta. Tällä huomiolla en suinkaan tarkoita sitä, että kaikki PP:stä poisjääneet olisivat päihteiden käyttäjiä, syitä voi olla myös aiemmin kertomani periaatteelliset syyt.

Tupakoinnin lopettamisryhmä on osoittanut tarpeellisuutensa ja myös vaikutuksensa nuorten tupakointiin. Ryhmää vetää koulutettu ohjaaja, jolla on koulutus sekä aikuisten että nuorten tupakoinnin lopettamisryhmien vetämiseen. Ryhmä kokoontuu koulupäivien jälkeen. Lopettamisessa on taustalla Syöpäjärjestöjen nuorten tupakoinnin lopettamisryhmien toimintamalli. Ohjaa-

jalla on ollut myös yksityistapaamisia nuorten kanssa. Keskusteluissa nousee esiin monia asioita, joista nuori haluaa puhua luotettavan aikuisen kanssa.

Tupakkakokeilun jälkeen nuorella ja huoltajilla on mahdollisuus valita, haluaako mukaan ryhmän mukana lopettamaan tupakoinnin, vai jääkö kokonaan pois PP:stä. Yhteensä 17 nuorta on ollut vaihtelevan ajan mukana ryhmässä. Näistä nuorista kuusi on käynyt vain hetken ryhmässä. He todella halusivat ja pystyivät olemaan ilman tupakkaa. Suurin osa näistä nuorista kertoi, ettei heillä ole ollut halua tupakoida, mutta sosiaaliset tilanteet ovat olleet sellaisia, ettei savukkeesta ole voinut kieltäytyä. Kieltäytymisen taito on tärkeä oppia. Sanaa kärähtäminen nuoret käyttävät itse siitä tilanteesta, kun heidät on tavattu tupakoimasta. Ryhmässä on käynyt myös muutamia PP-malliin kuulumattomia yhdeksäsluokkalaisia.

Lopettamisryhmässä jätti käymättä muutama nuori, jotka eivät halunneet lopettaa tupakointia vaan jäivät mieluummin PP:n ulkopuolelle. Jäljellä olevien kanssa tehdään edelleen töitä. Ohjelmaan sisältyy sekä ryhmä- että yksilötapaamisia. Ryhmän ohjelmaan kuuluu myös tukihenkilö nuorelle, osalla nuorista toimii tukihenkilönä oma vanhempi.

Syksyn 2009 aikana toteutettiin monenlaisia, raatilaisten kanssa yhdessä suunniteltuja ja ideoituja juttuja. Oli kuukausitehtävät ja PP-illat nuorisotalolla. Luokkien puheenjohtajat selvittivät oppilaiden innostusta ohjattuihin liikunta- vuoroihin. Osa suunnitelmista ja tapahtumista sai kannatusta, osa taas ei. Ennen joulua järjestettiin koko koululle muotinäytös, jossa oli mukana paikallisia yrityksiä. Malleina toimivat vapaaehtoiset kahdeksäsluokkalaiset PP-läiset sekä muutamia koulun opettajia. Tunnelma ennen ja jälkeen näytöksen oli todella hyvä. Mallit olivat hyvin innostuneita kokemuksesta. Myös meille aikuisille onnistumisen tunne oli suuri upean näytöksen jälkeen.

Pikkujoulut järjestettiin nuorisotalolla jouluisine ohjelmineen. Teemailtoja, kuten pikkujoulu, järjestettiin erikseen seitsemäs- ja kahdeksäsluokkalaisille. Näistä nuoremmat, seiskat, ovat aktiivisempia osallistujia yhteiseen toimintaan.

Erilaisia vaihtoehtoja teemailtoihin on pohdittu raadissa, mutta varsinkin kahdeksasluokkalaisten osallistuminen tapahtumiin on ollut vähäistä.

Ohjaajan palkkaaminen on ollut ensiarvoisen tärkeä asia. Työmäärä ei tule liian suureksi kaikille niille, joiden päivät täyttyvät jo ennestään muilla velvollisuuksilla. Tällä hetkellä meillä on varat puolipäiväiseen ohjaajaan. Tavoitteena on saada työ muutettua kokopäiväiseksi.

Kevätkausi 2010 on ollut kehittämisen aikaa. Työn alla on ollut minulla tämä opinnäytetyö ja ohjeistus, ohjaajalla taas mietittävänä se, miten kasvava PP-läisten määrä luo uusia haasteita toimintaan. Kevään aikana on kehitetty uusia muotoja, kuten Facebook-yhteisö PP:lle. Myös ohjaajan säännölliset koulupäivystykset ovat alkaneet pyörimään Jokirannalla. Siitä kerrotaan tarkemmin liitteenä olevassa ohjeistuksessa.

Tällä hetkellä päällimmäisenä mielessä on kevään retkien rahoituksen suunnittelu. Saamamme EU:n Leader-rahoitus ei kata kaikkia malliimme liittyviä kuluja. Niinpä joudumme hankkimaan omarahoitusta itse. Raatilaiset ja monet muut PP-läiset innostuivat ajatuksesta, että järjestämme yhdessä discot nuorisotalolla sekä 10–12-vuotiaille että 13-vuotiaista ylöspäin. Illan tuotto käytetään PP-matkojen rahoitukseen. Yksinään nämä tulot eivät riitä, vaan lähestymme myös eri järjestöjä ja yrityksiä avustuksenhakukirjeellä. Toivottavasti saamme kerättyä rahat. Niin ikään huhtikuun aikana PP-raadin edustajat sekä PP-ohjaaja lähtevät kiertämään kaikki kaupunkimme kuudennet luokat. Tunnilla jaetaan tietoa tulevasta, vertaistiedottajina toimivat PP-läiset.

Kaiken kaikkiaan tämä puolitoistavuotinen taival on ollut mielenkiintoinen ja haastava. Jälkeenpäin ajatellen on helppo miettiä sitä, mitä olisi voinut tehdä toisin. Nyt jos alkaisin kehittää mallia näillä tiedolla, perehtyisin paremmin taustoihin ja teoriaan sekä keräisin oppilaista kootun raadin jo suunnittelu-vaiheessa mukaan toimintaan. Mutta tekemättä en tätä työtä olisi jättänyt.

5 POHDINTA JA PÄÄTELMÄT

Ensimmäinen, ja mielestäni tärkein tulos toiminnasta on se, että mallin aloittaminen ja kehittäminen on ehdottomasti ollut tähän astiseen kokemukseen pohjaten kannattavaa. Kannattavuutta voidaan pohtia monesta näkökulmasta: yksilön, kotien, eri yhteisöjen ja myös yhteiskunnan kannalta. Monta asiaa on kuitenkin vielä mietittävänä ja parannettavana.

Yksilön kannalta arvioitaessa korostuu nuorille tehdyssä kyselyssäkin pinnalle noussut terveydellinen näkökulma. ”Pysy terveempänä” oli PP-läisille tehdyn kyselyn eniten kannatettu hyvä puoli mallissa. Hyvänä kakkosena oli luokkaretki innoittajana mukana pysymiseen. Huonoista puolista taas nousi ensimmäiseksi se, että jos joku toinen kokeilee/käyttää päihteitä, koko luokka kärsii. Tästä voisi toisaalta päätellä luokan tuen ja kannustamisen olevan tärkeä asia mallissa. Toisaalta, onko paine silloin yksilöä kohtaan liian suuri?

Kotien ja vanhempien mielipidettä mallista ei ole valitettavasti systemaattisesti tiedusteltu. Siinä olisi hyvän jatkotutkimuksen paikka. Viestit ovat kuitenkin olleet positiivisia myös niiden nuorten kotoa, joiden päihdekokeiluista on otettu kotiin yhteyttä. Mallissamme on kyseessä nuorten etu ja yhdessä toimiminen. Mielestäni myös kodeissa ymmärretään tämä puoli asiasta. Aina kuitenkin on koteja, jotka syystä tai toisesta eivät halua tehdä sitoumuksia. Tätä kysymystä olen avannut jo aiemmissa luvuissa.

Yhteiskunnan ja eri yhteisöjen kannalta hyödyt ovat moninaiset. Terveydenedistämistoiminta maksaa itsensä takaisin säästyneinä korjaavan työn kuluina. Tosiasia kuitenkin on, että mikään malli ei pysty kaikkiin nuoriin vaikuttamaan. Jos sellainen malli olisi, se olisi jo aikaa sitten keksitty. On olemassa nuoria, jotka eivät halua käyttää tai kokeilla päihteitä ollenkaan. On myös nuoria, joiden mielestä päihteiden käyttö kuuluu jo varhaiseen nuoruuteen. Sitten on ryhmä nuoria, jotka hakevat paikkaansa ja käyttäytymismalleja. Näihin valintojen viidakossa taivaltaviin nuoriin toivon voivamme vaikuttaa.

PP-mallin kehittäminen on ollut mielenkiintoista ja samalla hyvin haastavaa. Matkan varrella on tullut useita uusia kysymyksiä esiin. Emme kuitenkaan ole kyseenalaistaneet mallin toteuttamisen tarpeellisuutta saamiemme kokemusten pohjalta. Yhtenäinen linja aikuisten toimijoiden keskuudessa on ollut se, että nuorten päihteettömyyden vahvistaminen on arvostettua ja vaativaa, innostusta ja ammattitaitoa vaativaa työtä. Arvostus luo motivaatiota ja halua kehittää mallia eteenpäin.

Kuluneen puolentoista vuoden aikana on monta kertaa tullut mieleen, tiesinkö ja tiesimmekö me kukaan toimintaan alkaneista, kuinka suuren työmäärän edessä olimme. Kieltämättä joskus pieni epäilyksenpoikanen vaivaa mieltä, kun tulee kokeiluja ja päihteidenkäyttöä julkisuuteen. Kuitenkin uskon siihen, että valtakunnallisestikin vallalla oleva trendi siitä, ettei päihteiden käyttö olekaan in, on vallalla myös meillä. PP osaltaan vahvistaa tätä suuntausta.

Ensimmäinen joulukuussa 2008 alkanut toimintakausi sujui kevääseen 2009 saakka erittäin positiivisesti. Seitsemäsluokkalaiset olivat innostuneita ja sitoutuneita. Niin sanottuja kiinnijääntejä päihteiden käytöstä sattui vain muutama. Ensimmäisen kesäloman kokeiluhuhuista oppineena olemme päättäneet järjestää kesäajalle PP-toimintaa. Toimintaympäristönä toimii kesän aikana nuorisotalo.

Vielä muutama ajatus siitä, olisiko tällainen malli toteutettavissa myös muualla kuin kaupungissamme. Olen keskustellut asiasta muiden alan asiantuntijoiden kanssa ja saanut palautetta asiasta. Keskusteluissa nousi esiin, että malli on mahdollista toteuttaa myös muualla. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon paikkakunnan mahdollisuudet. Suuremmassa kaupungissa mallia voi toteuttaa esimerkiksi koulukohtaisesti, ei koko kaupungin ikäluokkaa tavoitellen. Naapurikunnistamme on tullut yhteydenottoja mallia koskien. Halukkuutta lähteä toimintaan mukaan löytyy myös muualta. Aihepiiri on kuitenkin hyvin haastava. Aina tulee muistaa se, että vaikka malli on valmiiksi suunniteltu, käynnistäminen ja toteuttaminen on vaativaa työtä.

5.1 Otoksia kevään 2009 kyselystä 7.- ja 8.-luokkalaisille

Toukokuussa 2009 PP:n puolivuotisen taipaleen jälkeen toteutin kyselyn Jokirannan koulun 7.- ja 8.-luokkalaisille (liitteet 2 ja 3). Kyselyyn osallistuneista seitsemäsluokkalaiset olivat PP:ssä mukana, kahdeksaluokkalaiset eivät. Tavoitteena oli selvittää meille toimijoille, miten malli on otettu vastaan ja mikä toiminnassa on tärkeää. Kyselylomaketta ei ole laadittu varsinaisesti tätä opinnäytetyötä varten vaan käytännön työkaluksi ja tietolähteeksi toimintaamme. Tarkoituksena on toteuttaa uusi kysely kuluvan lukukauden lopussa, jolloin tavoitteena on saada tietoa tilanteesta tämän vuoden osalta.

Toteuttamani kysely yhdistää sekä laadullista (kvalitatiivinen) että määrällistä (kvantitatiivinen) tietoa. Näitä lähestymistapoja on käytännössä vaikea tarkasti erotella, ne myös nähdään tutkimuksen toisiaan täydentäviksi tavoiksi, ei kilpaileviksi suuntauksiksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136–137.)

Kyseessä oli survey-kysely, jossa kaikilta vastaajilta kysyttiin asioita samalla tavalla (seitsemäs- ja kahdeksaluokkalaisille omat lomakkeet). Kysely oli standardoitu eli vakioitu (emt., 193). Aineistoa olen käsitellyt kvantitatiivisesti. Päätelmät tein määrien perusteella laadullisissakin kysymyksissä.

Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tarkastellaan merkitysten maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen. Merkitykset ilmenevät suhteina ja niiden muodostamina merkityskokonaisuuksina. Tavoitteena on ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudesta, näiden kuvausten oletetaan sisältävän niitä asioita, jota ihmiset pitävät merkityksellisinä ja tärkeinä itselleen. (Vilkkä 2005, 97.) Ihmiset asettavat kysymyksiä ja tulkitsevat asioita kulloinkin valitsemastaan näkökulmasta ja sillä ymmärryksellä, joka heillä on. Niinikään laadullisessa tutkimuksessa tutkimusjoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. (Hirsjärvi ym. 2009, 160–164.)

Määrällisen tutkimuksen keskeisiä piirteitä ovat johtopäätökset aiemmista tutkimuksista, aiemmat teoriat ja hypoteesien esittäminen. Niin ikään päätelmiä

tehdään tilastolliseen analysointiin perustuen, muun muassa tulosten kuvaus prosenttitaulukoiden avulla. (Emt., 140–141.)

Kyselyn etuja on muun muassa se, että näin voidaan koota laaja aineisto ja samalla kysyä monia asioita. Kyselylomake myös säästää aikaa ja vaivaa. Kyselytutkimukseen liittyy kuitenkin myös heikkouksia. On mahdotonta varmistaa sitä, kuinka vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet kyselyyn ja ovatko he vastanneet huolellisesti ja rehellisesti. Niin ikään vastausvaihtoehtojen onnistuneisuutta on vaikea arvioida vastaajan näkökulmasta ja tietää sitä, sattuuko väärinymmärryksiä. (Emt., 193–195.)

Tässä luvussa kerron lyhyesti keskeiset tulokset ja huomiot tekemästani kyselystä. Kyselyyn vastanneista oli seitsemäsluokkalaisia vastaajia 146, joista 143 oli mukana PP:ssä. Kahdeksaluokkalaisia vastaajia oli 148 oppilasta. Kysely toteutettiin samana päivänä samoilla tunneilla. Omat opettajat jakoivat kyselyt.

Mukaan olen liittänyt tietoja myös Espad-tutkimuksesta, joka on eurooppalainen koululaistutkimus alkoholin ja muiden huumeiden käytöstä. Espad seuraa suomalaisten koululaisten alkoholin ja muiden huumeiden käyttöä ja vertaa niissä tapahtuneita muutoksia muiden Euroopan nuorten parissa tapahtuneisiin muutoksiin. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat nuoret, jotka täyttävät tutkimusvuonna 16 vuotta. (Metso, Ahlström, Huhtanen, Leppänen & Pietilä 2009, 9.)

Kerron ensin keskeisiä tuloksia 7.-luokkalaisille tekemästani kyselystä. Perustietojen jälkeen kysyttiin, moniko oppilaista on kokeillut/käyttänyt päihteitä PP:n aikana. Jatkokysymyksenä myöntävästi vastanneille oli, mitä päihteitä. Vastaajista 33 vastasi kyllä. Näistä 4 vastasi kokeilleensa/ käyttäneensä sekä tupakkaa että alkoholia, muut jompaakumpaa niistä. Prosentuaalisesti kokeilleiden määrä on 22 %. Seuraavassa taulukossa näet sukupuolen perusteella jaotellun tilaston siitä, kuinka usein seitsemäsluokkalaiset ovat kokeilleet/käyttäneet tupakkaa.

Taulukko 2. Seitsemäsluokkalaisten tupakointi PP:n aikana.

Tämän mukaan 17 nuorta 146:sta on kokeillut tupakkaa mallin aikana. Näistä 5 ilmoitti tupakoivansa päivittäin. Prosentuaalisesti se on vajaa 3,5 % vastaajista. Päivittäin tupakoiva on todennäköisemmin tyttö kuin poika kyselyni mukaan.

Seuraavassa taulukossa kuvataan seitsemäsluokkalaisten alkoholin käyttöä. Muista päihteistä ei ole tilastotietoa, koska kukaan vastaajista ei ilmoittanut kokeilleensa/käyttäneensä muita päihteitä.

Taulukko 3. Seitsemäsluokkalaisten alkoholin käyttö PP:n aikana.

Alkoholikokeiluja oli huomattavasti enemmän tytöillä kuin pojilla. Kuusitoista kahdestakymmenestä vastanneesta ilmoitti kokeilleensa kerran alkoholia, kuukausittain taas ilmoitti alkoholia käyttävänsä 3 vastaajaa.

Espad-tutkimuksen (2009, 22) mukaan vuonna 2007 suomalaisnuorista noin kolmannes oli 13-vuotiaana tai nuorempana juonut olutta tai siideriä. Saman tutkimuksen mukaan 16% nuorista oli aloittanut päivittäisen tupakoinnin 14-vuotiaana tai nuorempana. Tupakoinnin aloitusiässä oli tapahtunut positiivinen muutos, aiempien vuosien tutkimuksissa jopa neljännes on aloittanut päivittäisen tupakoinnin 14-vuotiaana tai nuorempana. Saman tutkimuksen mukaan viidesosa nuorista tupakoi päivittäin vähintään yhden savukkeen. (Metso ym. 2009, 14.)

Espad-tutkimuksessa todettiin nuorten päihteiden käytön ja vanhempien kontrollin välillä olevan selvän yhteyden. Ne nuoret, joiden vanhemmat tietävät nuorten perjantai-iltojen viettotavoista, käyttävät vähemmän kaikkia päihteitä kuin niiden vanhempien lapset, jotka eivät tiedä nuortensa illanvietoista. Niin ikään raittiiden osuus juuri tässä joukossa, jossa vanhemmat tietävät nuorten perjantai-iltojen viettotavat, oli lisääntynyt selvimmin. (Emt., 34.)

Kuten edellä jo totesin, kukaan kyselyymme vastanneista ei ilmoittanut kokeilleensa tai käyttäneensä nuuskaa, impanneensa tai käyttäneensä lääkkeitä päihtymistarkoitukseen. Myöskään huumausainekokeiluja ei ilmoitettu. Sama huomio oli kaupunkimme kouluterveyskyselyn tuloksissa. Huumausainekokeilut olivat laskeneet entisestään. Toivon todella, että asia on näin!

Nuorten mielipidettä PP:n vaikuttavuudesta päihteiden käyttöön tiedusteltiin myös. Kysymys kuului seuraavasti: Onko mielestäsi PP:llä vähentävää merkitystä päihteiden käyttöön tai kokeiluun? Vastajista jopa 64 % ilmoitti PP:llä olevan vaikutusta asiaan. Tämä antoi toimijoille erittäin hyvän viestin siitä, että työ ei ole turhaa.

Vielä yksi seitsemäsluokkalaisten kyselyn tärkeä kysymys oli se, että haluaisiko oppilas luokkansa jatkavan PP:tä myös kasiluokalla. Vastaaajista 80 % halusi jatkaa, 10 % ei halunnut jatkaa, loppu 10 % jakaantui tasaisesti vastausten - en tiedä, ihan sama tai tyhjä - kesken. Tämä antoi huomattavaa toivoa ja positiivista mieltä meille toimijoille.

Kahdeksaslukkalaisten kyselyyn vastasi 148 oppilasta. Kyselyyn vastanneista oppilaista 39 ilmoitti tupakoivansa päivittäin, prosentuaalisesti määrä on yli 26 % vastaajista. Keskimääräiseksi kokeiluiäksi he ilmoittavat 12 vuotta. Tupakoitsijoiden prosentuaalinen osuus nuorista vaikuttaa tässä ikäluokassa hyvin suurelta. Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2009 8.-9.-luokkaisista tupakoi reilut 15% Oulun läänissä. Alkoholista vastasi käyttävänsä 57 vastaajaa, mikä on todella suuri määrä. Käyttökerrat vaihtelivat muutamasta kerrasta vuodessa viikottaiseen käyttöön. Kokeilemisikä oli keskimäärin 13 vuotta. Toivottavasti vastaukset ovat muuttuneet positiiviseen suuntaan, kun asiaa tiedustellaan seuraavan kerran oppilailta.

5.2 Toimijoiden ajatuksia PP:stä

Opinnäytetyötäni varten tein kaksi teemahaastattelua Jokirannan koululla. Valitettavasti minulla ei ollut mahdollisuutta useampiin haastatteluihin, koska opinnäytetyöni työ määrä olisi silloin kasvanut kohtuuttomaksi. Tässäkin on paikka uudelle tutkimukselle.

Teemoiksi valitsin haastateltavan kokemukset PP-mallista, sen vaikutuksista, ikäryhmästä, kehittämisideat sekä sen, miten haastateltavat ovat saaneet ja kokeneet palautteen, jos heille on sitä tullut. Ensimmäisenä haastattelin koulun terveydenhoitajaa maaliskuun lopulla 2010. Kouluterveydenhoitaja on ollut töissä syksyn 2007 ennen PP:tä, palasi äitiyslomalta kesällä 2009 ja on työskennellyt syyskauden koululla. Jokirannan koululla on kokopäiväinen kouluterveydenhoitaja, jonka vastaanotolle voi mennä myös ilman ajanvarausta koulupäivän aikana.

Toinen haastateltavani oli Jokirannan koulun rehtori. Hän on ollut työssään Ylivieskassa opettajana sekä nyttemmin rehtorina jo 10 vuotta, joten kokemusta koulutyöstä on kertynyt hyvin.

Ensimmäinen teema, kokemukset, oli kummallakin haastateltavalla hyvin positiivinen. Terveystiedon opettaja nosti tärkeimpänä esiin sen, että hänen kokemuksensa mukaan tänä lukuvuonna tarkastuksessa mukana olleet kahdeksaluokkalaisten ovat käyttäneet päihteitä huomattavasti vähemmän kuin hänen aiempina vuosina haastattelemansa kahdeksaluokkalaisten. Hän tunsikin PP:n tukevan omaa työtään sekä terveystiedon opetusta. Hän koki PP:n vastaavan myös hänen omaan riittämättömyyden tunteeseensa päihteistä puhumisen osalta antamalla tietoa ja kanssatoimijoita mukaan. Nuoret myös tarvitsevat enemmän tietoa päihteistä. PP:n kaltainen malli on hänen mukaansa älyttömän hyvä juttu.

Rehtorin kokemukset olivat niin ikään positiivisia PP:stä. Hänen mukaansa keskeistä ja hyvää on mallin päihteettömyyden hyvien puolten korostaminen. Silloin ei vain anneta jälki-istuntoja. Myös luokan kannustuksen ja paineen siinä, että pysytään mallissa mukana, hän katsoi olevan keskeinen asia mallissa.

Toista teemaa, vaikutuksia, terveystiedon opettaja sivusi jo kokemusosiossa. Hän näkee vaikutukset terveystarkastuksissa positiivisina. Kokemus päihteidenkäytöstä on ollut vähäinen tähänastisissa seitsemännen ja kahdeksannen luokan terveystarkastuksissa. Kokeilut ja päihteidenkäyttö ovat enemmän kuuluneet tänä lukuvuonna yhdeksäsluokkalaisten tarkastusten tuloksiin.

Rehtorin mielestä ainakin seitsemäsluokkalaisten aloitusikää varsinkin tupakan suhteen saadaan lykättyä. Kun seitsemäsluokkalaisten tulevat yläkouluun, he ovat haastateltavan mukaan vielä niin lapsia, että heidät on helppo saada houkuteltua ryhmätoimintaan. Seitsemäsluokkalaisten ryhmäytetään muutenkin. Kahdeksäsluokkalaisten kohdalla vaikutusta on joillekin, mutta erityisesti ne, joilla on yhdeksäsluokkalaisten kavereina, ovat erkanemassa ikäisistään. Seitsemännen ja kahdeksannen luokan välinen kesä on aika, jolloin koetellaan muutenkin rajoja, miksei myös PP:n. Rehtorin mukaan ensi syksynä nähdään,

onko malli vaikuttanut siihen noin 30-40 hengen tupakoitsijaporukkaan, joka koulun liepeillä on.

Kolmas teema oli kehittämisideat. Kouluterveydenhoitaja kertoi siitä, että koululla tehdyn koulun rangaistuskäytäntötutkimuksen tiedotuksessa oli noussut esille myös toiveita koululaisilta. Yksi toive oli ollut se, että kouluterveydenhoitajan lisäksi esimerkiksi lääkäri kävisi puhumassa päihteistä ja niiden vaikutuksista, vaikkapa tupakoinnista ja sen vaaroista. Rehtori katsoi kehittämisen liittyvän keskeisesti myös siihen, että toimijat, mallin aikuiset, jaksavat toimia mallissa mukana. Hän näki tärkeäksi, että vastuuopettajat saavat korvauksen tekemästään työstä ja näin jaksaisivat pysyä mukana. Mikäli opettajat haluavat PP-opettajan roolista pois, rehtorin toiveena oli, että he kouluttaisivat vuoden aikana uuden opettajan mukaan PP-toiminnan vastuu-tehtäviin. Uudet toimijat tuovat aina uusia ideoita. Rehtori myös korosti sen merkitystä, että nuorille nousisi ensisijaisesti esiin PP:hen kuulumisen eikä pelkkä palkintojen vaikutus päihteettömyyden kannustimena.

Palautetta ei ollut oikeastaan kummallekaan haastateltavalle tullut mistään taholta. Kouluterveydenhoitajalta yksi nuori oli kysynyt sitä, miten pääsisi takaisin mukaan, jos on tupakoinnista jäänyt kiinni. Rehtori taas ihmetteli sitä, että palautetta, hyvää tai huonoa, ei ole tullut uuden käyttöön otetun vanhemmille suunnatun Wilma-järjestelmänkään helppokäyttöisyyden myötä. (Wilma on opettajille, opiskelijoille ja vanhemmille suunnattu www-järjestelmä, jossa mahdollistuu esimerkiksi yhteydenpito, arvosanojen ja poissaolojen seuraaminen.) Kumpikin haastateltava totesi yleisellä tasolla PP:stä puhuttavan hyvin positiiviseen sävyyn. Kouluterveydenhoitaja mainitsi sen, että voihan nuori katsoa parhaaksi puhua PP:stä positiiviseen sävyyn, kun hän kysyy asiasta. Hän vastasi tosin itse omaan mietelmäänsä jatkaen, että tällainen tieto ja asenne olisi kuitenkin hänen mielestään tullut jossain puheissa ilmi.

Ikäryhmästä puhuttaessa kumpikin oli sitä mieltä, että malli tulisi ulottaa koko yläkoululle. Alakoulujen mukanaolosta kysyttäessä kummankin vastaajan mielestä idea PP-tuntien pitäminen kuudesluokkalaisille PP-oppilaan ja -ohjaajan toimesta sai kannatusta. Kouluterveydenhoitaja mietti, että PP:tä ei ole

syytä ulottaa liian nuorille, jottei liika informaatio synnytä halua kokeilla päihteitä.

Loppu-terveisinä rehtori toivoi, ettei mallia jouduttaisi minkään syyn takia lopettamaan. Ei ihmisten vähyys eikä rahoitus saisi olla esteenä. Lisäksi hän totesi mallin olevan paljon myös toimija-aikuisista kiinni. Hänen mukaansa nyt toimimassa on parhaillaan hyvä porukka.

5.3 Omat kokemukseni mallin kehittäjänä ja toimijana

Ajatukseni ovat tässä vaiheessa sekavat. Tuntuu siltä, että jotain olisi pitänyt saada saatettua loppuun. Minun täytyy ajatella hyvin tarkkaan, etten tunne itseäni kovin hajautetuksi ja hämmentyneeksi. Tiehän onkin vasta alussa eikä lopussa. PP on kehittämisvaiheessa opinnäytetyöni valmistumisesta huolimatta.

PP:n kehittäminen ja samalla mallissa toimiminen on ollut haastavaa. Minulla on paha tapa innostua suunnattomasti, ja alkuinnostuksen jälkeen voi iskeä loppukankeus ihan liian pian. Tämä mallin kehittäminen on opettanut sen, että voimia ja halua toimia löytyy aina jostain lisää, vaikka välillä tuntuu usko loppuvankin.

Puuttumisen, tukemisen, kannustamisen ja liiallisen holhouksen problematiikka nousevat esiin tällaisessa mallissa. Tarkoitus on viestittää positiivisuudesta päihteettömyyttä kohtaan, ei tuomita, leimata tai moralisoida. Viesti voi kuitenkin helposti kääntyä negatiiviseksi. Se voidaan liian helposti tulkita negatiivisia asioita mieleen tuovaksi malliksi. Oma suhtautumista malliin ja nuoriin on hyvä tarkastaa ja arvioida koko ajan. Asia korostuu eritoten silloin, kun keskustellaan sellaisen nuoren kanssa, jonka päihdekokeilu on tullut ilmi. Omat sanat tulee asettaa viisaasti, ei tuomitsevasti eikä painostavasti, vaan pyrkiä pysymään kannustavana ja eteenpäin ohjaavana.

Kun palaan ajatuksissani takaisin puolentoista vuoden takaiseen tilanteeseen, innostus oli kova, tietomäärä innostusta huomattavasti vähäisempi. Alusta alkaen minulla oli tavoitteena tehdä opinnäytetyö PP:stä, joten luotin siihen, että teorian tietoa haen ja löydän matkan varrella.

Käännekohta PP:ssä oli rahoituksen saaminen syksyllä 2009. Puolipäiväisen työntekijän myötä oma roolini mallissa on muuttunut. Olen taustalla hallinnoimassa ja suunnittelemassa. Keskeisinä toimijoina ovat PP-ohjaaja sekä koulun puolelta PP-opettajat. Pyrimme kokoontumaan säännöllisin väliajoin käymään läpi tilannetta missä mennään. Myös PP-työntekijöiden yhteisöllisyys on tärkeä asia. Välillä tuntuu turhautavalta toimia. Varsinkin silloin, kun esiin tulee päihdekokeiluja. Onneksi turhautuminen jää kuitenkin varsin pian taka-alalle, tähän kannustaa onnistumiset ja mukana tsemppaavat oppilaat.

Omalta osaltani seitsemäsluokkalaisen PP-malliin kuuluvan nuoren äitinä olen luottavainen siihen, että lapseni on sitoutunut malliin ja myös pitää sitoumuksen. Hänellä ja kaveripiirillä on oma halu pysyä mallissa mukana. Tätä halua saattaa myös vahvistaa se, että PP:n myötä ei hyväksyttävästi tarvitse kokeilla päihteitä. Nuorten kanssa toimiessa tulee muistaa, että kaveripiirin vaikutusta ei tule koskaan väheksyä. PP:ssä on pätevä syy kieltäytyä.

5.4 Keskeiset vahvuudet ja kehittämiskohteet

PP-mallissa on monia vahvuuksia, joita tulisi tietoisesti kehittää ja pitää yllä. Ensimmäiseksi nostan päihteettömyyden positiivisuuden korostamisen. Pyrimme välttämään päihdekasvatuksen sudenkuoppia, joita olen kuvannut teoriaosuudessa. Myös moniammatillinen yhteistyö tuo uutta ja erilaista toimintaa koulun arkeen.

Keskustellessani PP-opettajan kanssa toimintamme vahvuuksista hän totesi PP:n lisänneen hyvää yhteishenkeä. Kohtaamisia oppilaiden kanssa on myös vapaamuotoisemmissa tilanteissa kuin pelkästään tunneilla. Hänen mukaansa mallin vaikutukset näkyvät myös koulun arjessa. Välituntitupakoitsijoiden ikäluokka on noussut lähinnä yhdeksäsluokkalaisiin, jotka eivät ole mukana PP:ssä.

Yksi vahvuus, jota ei voi sivuuttaa, on työntekijöiden sitoutuminen ja halu kehittää mallia. Mikäli työtä ei tunne mielekkääksi, se heijastuu toiminnoissa ja

asenteissa. Positiivisuus ja aito halu toimia vaativassa nuorisoalan ehkäisevässä päihdetyössä heijastuu mallistamme. Myös viesti Preventiimiltä on ollut positiivinen. Tarve kunnallisessa nuorisotyössä kehitetyistä malleista on ilmeinen, koska nuorisopalvelujen sisälle rakentuvia malleja ei ole montaa. Mutta perisuomalaiseen tapaan löydän vähintään yhtä monta kehittämisen kohdetta, kuin vahvuutta, mallistamme.

Toiminnan ja kehittämisen aikana on noussut esiin kehittämiskohteita, jotka on hyvä nostaa esiin kehittymistä ja kehittämistä ajatellen. Tämän kaltaisessa mallissa työ ei ole koskaan valmis, vaan kehittää pitää koko ajan, jotta pysyy ajan hengessä mukana. Toisaalta se on mahdollisuus, toisaalta se tuo tunteen siitä, ettei laakereilla voi levätä hetkeäkään.

Ensimmäiseksi tulee selvittää, onko PP-tunteja mahdollista saada koulun vuosi-ohjelman tai opetussuunnitelman sisään. Silloin voimme paremmin kehittää sisältöjä ja sitä, mistä milloinkin puhutaan. Tarve PP-tunneille olisi esimerkiksi kaksi kertaa lukukaudessa. Niin ikään nuorilta on tullut viestiä siitä, että he kaipaavat lisätietoa päihteistä esim. lääkäriltä. Tätä mahdollisuutta tulee selvittää.

Nuorten osallisuuden vahvistaminen on suuri haaste. Osallisuuden tunne ja yhteisöllisyys kasvavat varmasti niiden joukossa, jotka ovat keskeisiä toimijoita mallissa, tiimin jäseniä. Mutta miten osallisuus näkyy siitä eteenpäin, kaikkien malliin kuuluvien oppilaiden keskuudessa? Osallisuuden ja yhteisöllisyyden ollessa kyseessä tulee selvittää myös yhteisökasvatuksen mahdollisuuksia ja mallia otettavaksi käyttöön toiminnassamme kokonaisvaltaisesti.

Kehittämiskohteet jatkuvat. Miten nuorten päihteettömyyttä voidaan seurata ilman syyttävää ja leimaavaa otetta? Olemme pyrkineet siihen ja haluamme asiaa korostaa, mutta nuorten kielenkäytössä puhutaan kärähtämisestä ja kiinni jäämisestä. Tässä on työsarkaa pitkäksi aikaa. Niin ikään yhteistyötä kotien kanssa tulisi kehittää vastavuoroiseksi myös muulloin kuin päihteidenkäyttötilanteissa. Kehittämisen myötä on tullut esiin myös tarve mallin laajentamisesta

alakouluihin, vähintään kuudensille luokille. Viestiä on saatu alakouluilta. Myös tutkimuksista saatu tieto vahvistaa ikäluokan alentamista.

Keskustelin toisen PP-opettajan kanssa mallimme eri puolista. Keskeisenä kehittämiskohteena hän näki kaksi asiaa: suunnitelmallisuuden lisäämisen ja yhteistyön kotien kanssa. Meidän tulee tarkentaa ja terävöittää suunnittelua, ettemme elä kädestä suuhun ilman oikeaa pidemmän aikavälin suunnittelua. Kotien kanssa tehtävässä yhteistyössä tulisi hänen mielestään korostaa myös kotien vastuuta nuorten päihteidenkäytön seurannassa. Asia on vaikea ja arka. Tähän tulee myös paneutua ennen seuraavien oppilaiden PP:hen liittymistä.

Vielä viimeisenä haasteena näen ikäluokan laajenemisen yhdeksäsluokkalaisiin. Pohdittavaksi tulee uuden ikäryhmän mukana olo ensi vuonna. Pysymmekö aloittamassamme luokkasitoutusmallissa, vai seuraammeko Smokefree-toiminnan periaatteita ja muutomme yhdeksännellä luokalla vain yksilömallia tarjoavaksi tahoksi? Tällöin luokan vaikutus ja luokkatehtävien ja -kilpailujen merkitys katoaa. Tämäkin asia tulee päättää tulevan kuukauden aikana. Koulun johdon taholta viesti on selkeä. Toiveena on koko kouluun luokittain ulottuva malli.

6 LOPUKSI

Mitä PP:stä on jäänyt päällimmäisenä mieleen? Minulle henkilökohtaisesti malli merkitsee toisaalta suurta haastetta, toisaalta myös mahdollisuutta nuorten kanssa toimiessa. Sitoumuksien merkityksestä ja tehosta voidaan olla monta mieltä toimittaessa nuorten kanssa. Mutta elämä ja maailma on täynnä haasteita, joita kohti ja joiden puolesta tulee kulkea. Mitään ei saavuteta ilman ponnisteluja. Kaikkiin nuoriin emme voi mallillamme vaikuttaa. Aina löytyy niitä, jotka ovat päättäneet, että päihteet kuuluvat nuorten elämään. Samoin löytyy niitä, jotka eivät päihteitä halua. Väliin jää suuri joukko nuoria, jotka häilyvät eri vaihtoehtojen välillä. Tähän joukkoon toivon voivamme vaikuttaa. Omalta osaltani näen toiminnan hyvin perustelluksi asiaksi.

Tulevien vuosien kuluessa näemme, kehittykö ja kypsyykö PP-malli pysyväksi osaksi nuorisoalan ehkäisevää päihdetyötä kaupungissamme. Saisimmeko mallin jopa osaksi yläkoulun opetussuunnitelmaa ja lukuvuotta. Yhden haasteen asettaa myös rahoitus. Siitä on kiinni useat asiat. Nähtäväksi jää, miten päättäjät tulevat suhtautumaan siihen ajatukseen, että mallista tulisi osa vakinaista toimintaa. Melkeinpä kaikki asiat maksavat. Täysin ilman rahoitusta on liian raskasta toimia.

Tulevaisuudessa toivon näkeväni aiheesta jatkotutkimuksia, joihin aiheita olisi monia. Tutkimus siitä, miten oppilaat kokevat mallin. Entä kodit? Onko panostuksella oikeaa ja todellista vähentävää vaikutusta nuorten päihteidenkäyttöön? Mallin kehittäminen edelleen ja nuorten osallisuuden parantaminen olisivat myös kiinnostavia tutkimusaiheita.

Alkuinnostuksesta on edetty toimintaan ja sen kehittämiseen, uutta opimme joka päivä. Tässä opinnäytetyössä olen käynyt läpi kattavasti teoreettisia lähtökohtia ja lähestymistapoja malliin. Mallin toteutus on edennyt. Edistysaskelia on tapahtunut paljon, mutta niin on eteen tullut haasteitakin. Rahoituksen saaminen EU:n Leader-ohjelmasta oli yksi tärkeimpiä asioita kehittämisen kannalta. Rahoituksen myötä mahdollistui ohjaajan palkkaaminen.

Juuri työpanos on keskeinen osa minkä tahansa mallin kehittämistä ja toteuttamista.

Toimijoiden kokemukset ovat olleet positiivisia. Tähän mennessä emme ole paljoakaan muuta kuin kannustavaa palautetta saaneet. Seitsemäs- ja kahdeksaluokkalaisten tehdyt kyselyt antoivat tietoa ensimmäisen PP-kevään sujumisesta päihteidenkäytön ja PP-malliin asennoitumisen osalta. Kyselyjen tulokset olivat yllättävän positiivisia. Suurinta onnistumisen tunnetta toi seitsemäsluokkalaisten laaja halukkuus jatkaa PP-mallissa myös kahdeksannelle luokalle.

Tämän raportin lisäksi toiminnalliseen opinnäytetyöhöni kuuluu produkti, joka on ohjeistus PP-mallista kiinnostuneille toimijoille. Toivottavasti ohjeistus antaa vinkkejä ja kannustusta muille nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön toimijoille. Produktia voi käyttää myös itsenäisenä, mallia esittelevänä ohjeistuksena. Syventävää tietoa löytyy tästä raporttiosasta. Haluan vielä kerran kannustaa toimintaan nuorisoalan ehkäisevässä päihdetyössä, panostus siihen ei ole koskaan turhaa. Loppujen lopuksi, työ on eniten kiinni tahdosta ja halusta toimia. Inhimilliset voimavarat ovat keskeisimmät tässä työssä.

Lopuksi liitän tähän jostain tallentamani Toivo Pyhtilän lauseen, joka kuvaa hyvin nuoruutta ja sen läpikäymistä valintojen viidakossa. Siitähän viime kädessä PP:ssäkin on kyse: valinnoista ja niiden vaikeudesta. Ne jokaisen on viime kädessä tehtävä itse, yhteisössäkin.

”Kukaan ei voi toisen puolesta elämäntietä kulkea.

Jokaisen on se itse tehtävä.

Mutta voimme herättää ihmisessä olevat voimat heidän valintakykynsä kehittämiseen. Elämänsä ja tekojensa arvioimiseen.”

LÄHTEET

JULKAISTUT LÄHTEET

Aalto-Setälä, Terhi & Marttunen, Mauri & Pelkonen, Mirjami 2003. Nuorten päihdehäiriöiden varhaistunnistaminen. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Viitattu 1.5.2009.

http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/ohjeet_ja_suosituksset/paihdehairiot.pdf

A-klinikkasäätiön raportti nro 35 2000. Käytännön vertaisohjaus ehkäisevässä päihdetyössä. Helsinki.

Erkkola, Jussi-Pekka 2008. Sosiaalisen median käsitteestä. Taideteollinen korkeakoulu. Medialaboratorio lopputyö. Helsinki.

http://mlab.taik.fi/pdf/ma_final_thesis/2008-erkkola-sosiaalisen-median-kasitteesta.pdf

Gretschel, Anu 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Viitattu 2.5.2009. <http://dissertations.jyu.fi/studsport/9513912868.pdf>

Gretschel, Anu 2007. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna. Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki.

Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) 2007. Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki.

Kaipio, Kalevi 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylän koulutuskeskus Oy. Jyväskylä.

Karila, Kirsti & Alasuutari, Maarit & Hännikäinen, Maritta & Nummenmaa, Anna Raija & Rasku-Puttonen Helena (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Vastapaino. Tampere.

Kovanen, Anne & Leino, Maarit 2006. Päihteettömyyden puolesta. Terveyskasvatusmateriaali kouluterveydenhoitajalle ehkäisevän päihdekasvatuksen toteuttamiseen. Opinnäytetyö. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 28. Turku.

Kylmäkoski, Merja & Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo (toim.) 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 21.

Kylmänen, Petri 2005. Kun kaikki muutkin. Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Lindberg, Maarit 2005. Opettajankouluttajien täydennyskoulutukseen soveltuvien virtuaalisten koulutusmallien kehittäminen. <http://www.uta.fi/~ml62796/Pedag.pdf>. Viitattu 10.2.2010.

Luopa, Pauliina & Harju, Hanna & Puusniekka, Riikka & Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka & Pietikäinen, Minna 2010. Kouluterveys 2009. Oulun läänin raportti. Terveys ja hyvinvoinnin laitos (THL). Helsinki. <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/7AA6A69C-419A-41E5-8244-22D91E904AAB/0/oulunlaani2009raportti.pdf>. Viitattu 12.3.2010.

Metso, Leena & Ahlström, Salme & Huhtanen, Petri & Leppänen, Minna & Pietilä, Eija. Nuorten päihteidenkäyttö Suomessa 1995-2007. ESPAD-tutkimusten tulokset. Terveys ja hyvinvoinnin laitos, raportti 6/2009. Helsinki. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/1bdd2d77-b36d-499c-b8de-dd714abf80d8>. Viitattu 10.10.2009.

Määttä, Mirja 2007. Yhteinen verkosto? Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkialueellisista ryhmistä. Akateeminen väitöskirja. Sosiologian laitos. Helsingin yliopisto. <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/7063/yhteinen.pdf?sequence=1>

Nuorisolaki 27.1.2006/72. Viitattu 2.5.2009.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Peda.net. Yhteisökasvatuksen metodit pienluokassa. Viitattu 2.5.2010.

<http://www.peda.net/veraja/aanekoski/telakkakatu/erit/esy/yhteisokasvatus>

Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo & Vuohelainen, Elsi 2009. Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali. Preventiimi. Humanistinen ammattikorkeakoulu sarja C. Oppimateriaaleja.

Päihdelinkki. <http://www.paihdelinkki.fi/puheeksi/2-miten-elaa-huolen-kanssa>. Viitattu 28.3.2010.

Raina, Liisa & Haapaniemi, Rauno 2007. Yhteisöllinen pedagogia "... ettei tarvitse tehdä yksin". Tallinna: Arator oy.

Saaranen-, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 28.3.2010.

Salo, Petri 2002. Mitä on yhteisökasvatus? Luentomateriaali. Viitattu 3.5.2010. <http://www.vasa.abo.fi/users/psalo/www/yhteiso.htm>

Smokefree!. 2009. <http://www.smokefree.fi>. Viitattu 29.4.2009.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004: 7. Alkoholiohjelma 2004-2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Helsinki: Edita Prima Oy. <http://pre20090115.stm.fi/aa1082984116271/passthru.pdf>

Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Päihdetyöryhmä. 2006. LAATUTÄHTEÄ TAVOITTELEMASSA Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit, 2006. Kuopio ja Helsinki.

Suomen Virtuaaliammattikorkeakoulu. Opinnäytetyön ohjausprosessi. Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 29.4.2009.
<https://www.amk.fi/opintojaksot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html.stx>

Taarnala, Eerik 2006. Riskitekijät ja suojaavat tekijät. Viitattu 2.5.2009.
http://neuvoa-antavat.stakes.fi/NR/rdonlyres/FA4F30DE-0363-45A2-B12C-96CC197AE507/0/taarnala_tekijat.pdf.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Alkoholiohjelma 2008-2011. Haitat vähenevät yhteistyöllä. 2010. <http://info.stakes.fi/alkoholiohjelma/Fl/index.htm>. Viitattu 10.3.2010.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ylivieskan kaupunki. Jokirannan koulussa lukuvuonna 2009-2010.
http://www.ylivieska.fi/alltypes.asp?d_type=5&menu_id=18123&menupath=16803,16864,16865,16866,18123#18123 . Viitattu 2.3.2010.

Ylivieskan kaupunki. Perusopetus. 2010. <http://www.ylivieska.fi/Perusopetus>. Viitattu 20.3.2010.

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Pietikäinen, Minna & Lommi & Anna & Harju, Hanna & Puusniekka, Riikka & Jokela, Jukka & Kinnunen, Topi & Vilki, Suvi & Luopa, Pauliina 2009. Kouluterveys 2009. Ylivieskan kuntaraportti. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Rantala, Tanja 2009. Aika välittää! -ehkäisevää päihdetyötä nuorille. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Seudullinen päihdestrategia 2009-2012. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio ja peruspalvelukuntayhtymä Selänne.

HAASTATTELUT

Hartikainen, Paula. Rehtori Jokirannan koulu, Ylivieskan kaupunki. Huhtikuu 2010. Ylivieska. Männistö, Elisa.

Kerttula, Minni. Kouluterveydenhoitaja Jokirannan koulu, peruspalvelukuntayhtymä Kallio. Maaliskuu 2010. Ylivieska. Männistö, Elisa.

NO EI TOD KIINNOSTA –

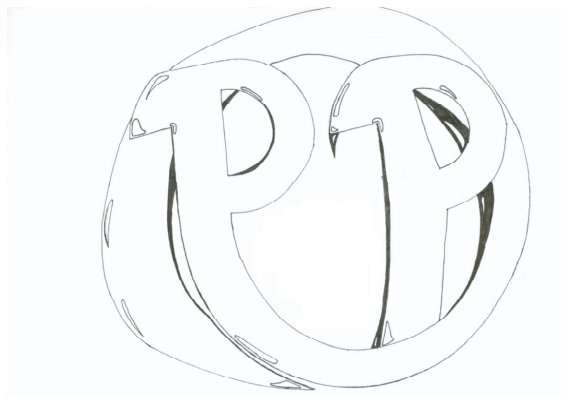

PÄIHTEETÖN PORUKKA – PP

-taustaa ja tietoa toimijoille

PP – PÄIHTEETÖN PORUKKA	76
TILASTOTIETOJA PP:STÄ JA VÄHÄN MUUSTAKIN	81
PÄIHTEETÖN PORUKKA OPETTAJALLE	84
TERVEHDYS HYVÄ TULEVAN SEITSEMÄSLUOKKALAISEN HUOLTAJA!	87
PP-SITOUMUS	89
VINKKEJÄ_KUUKAUSITEHTÄVIKSI	90
PP-JÄSENKORTTI	93
PP-PÄIVYSTYS	94
MUUTA MUKAVAA	95
PP-TOIMINTAA	95
MUITA HUOMIOITAVIA ASIOITA	96
ENTÄ JOS....	97
OTA YHTEYTTÄ	99
LÄHTEET	100

Hei sinä nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön toimintamalleista kiinnostunut lukija!

Tämä ohjeistus on suunnattu nuorten parissa toimiville; nuorisotyöntekijöille, opettajille, vapaaehtoisille, juuri sinulle jota asia kiinnostaa. Tässä oppaassa kerron keskeisiä asioita PP-mallista, mitä olemme kokeilleet ja suunnitelleet. Mukana on myös malleja tiedotteista, joita olemme jakaneet eri kohderyhmille. Työ on koko ajan kehittyvää, joten viimeisimmän tiedon saat meiltä toimijoilta.

Toivon, että tämän oppaan myötä PP-ajattelumalli avautuu lukijalle. Parhaimmillaan se antaa toimintaideoita myös muille nuorten parissa toimiville. Tämä ohjeistus on osa toiminnallista opinnäytetyötäni nimeltään ”PÄIHTEETÖN PORUKKA – PP. Ehkäisevän päihdetyön toimintamallin kehittäminen koulun ja nuorisotoimen yhteistyömalliksi. Esimerkkitapauksena Ylivieskan kaupunki.”

Opinnäytetyössäni paneudun tarkemmin asian teoreettiseen taustaan ja siihen, miten mallin toteutus on sujunut. Humanistisen ammattikorkeakoulun ylemmän AMK:n opinnäytetyöt löytyvät Theseus-tietojärjestelmästä osoitteesta www.theseus.fi.

Mielenkiintoisia lukuhetkiä toivottaen,

Elisa Männistö
Toukokuu 2010

PP – PÄIHTEETÖN PORUKKA

PP – Päihteetön Porukka - on Ylivieskan Jokirannan koulun ja Ylivieskan kaupungin nuorisotoimen yhteinen malli yläkouluikäisten nuorten päihteettömyyteen kannustamisessa ja tukemisessa. Keskeisin tavoite on nostaa päihdekokeilujen ikärajaa vähintään malliin sitoudutun ajan yli. Mallia hallinnoidaan nuorisotoimessa, rahoitusta kehittämiseen ja toteuttamiseen saatiin EU:n Leader-ohjelmasta, paikallistoimijana Rieska-Leader. Toimintaa tukee Jokirannan koulun vanhempainyhdistys sekä Ylivieskan seurakunnan erityisnuorisotyö.

PP-mallin kehittäminen aloitettiin syksyllä 2008. Aloitustilaisuus oli saman vuoden joulukuussa, joten kyseessä on nuori, kehittämisvaiheessa oleva malli. Tämä opaskirjanen pohjautuu tämän hetken kokemuksiin ja tietoihin mallista sekä päihteettömyyden vahvistamisesta yleensä.

PP-mallia toteutetaan Ylivieskan Jokirannan koululla, joka on Ylivieskan ainoa yläkoulu kattaen luokka-asteet 7-9. Jokirannalla on lukuvuonna 2009-2010 563 oppilasta. Tällä hetkellä PP:ssä ovat mukana suurin osa koulun seitsemäs- ja kahdeksaluokkalaisista. Tavoitteena on saada syksyllä 2010 malliin mukaan kaikki koulun luokka-asteet. Mallia on mahdollista soveltaa myös muualla, tämän oppaan tarkoituksena on kertoa keskeistä tietoa malliin liittyen.

Olen koonnut tähän alkuun keskeisiä ajatuksia malliimme liittyvästä toiminta-ideasta sekä teoriapohjasta. Nuorten päihteidenkäyttö, sekä siihen puuttuminen ovat nuorisotyön keskeisiä kysymyksiä. Ehkäisevä päihdetyö osana kasvatuksellista ohjausta on yksi nuorisotyön tärkeistä periaatteista. Keinoja nuorten päihteidenkäytön kokeiluiän nostamiseksi mietitään, puuttumiskäytäntöjä suunnitellaan. Alkoholin ja muiden päihteiden väärinkäyttö on yksi suurimmista

terveysongelmista kaikissa länsimaissa (Aalto-Setälä, Marttunen & Pelkonen 2003, 3).

Liian usein asenne tämän hetken mediassa ja yleisissä keskusteluissa on se, että on hyväksyttävää kertoa pitkäksi menneen illan väsyttävän tai esimerkiksi tarvitsevansa ”totaalista nollausta” välillä. Krapula ja humalatoilailut ovat ”hyväksyttävä” puheenaihe. Alkoholista kieltäytyvää henkilöä pidetään kummajaisena ja hänen tulee selittää toimintaansa. Valitettavasti nämä asenteet ovat liian usein vallalla myös alaikäisten maailmassa. Toivomme, että PP antaisi hyväksyttävän syyn kieltäytymiseen ja vahvistusta sille, että kaikkien ei ole pakko kokeilla/käyttää päihteitä. Haluamme myös välittää positiivisuutta päihteettömyyttä kohtaan ja korostaa sitä, että päihteet eivät kuulu alaikäisten elämään.

Päihteetön Porukka-mallissa pyrimme toimimaan ennaltaehkäisevästi. Tavoitteena on saada nuoret pitäytymään päihdekokeiluista vähintään malliin sitoudutun aikajakson ajan. Päätöksen mukaan lähtemisestä tekevät luokkien lisäksi oppilaat perheineen. Sitoutuminen päihteettömyyteen tulee vahvistaa myös huoltajien allekirjoituksella. Toivomme perheiden ottavan PP-mallin myötä päihdeasiat mukaan keskusteluihin nuorten kanssa. Päihteettömyydessä onnistuneet luokat pääsevät keväällä yhteiselle ilmaiselle PP-retkelle. Lisäksi lukuvuoden mittaan järjestetään monenlaisia aktiviteetteja ja yhteistä tekemistä PP:läisille.

PP-mallin perusta pohjautuu seuraavaan ajatukseen: PP-mallissa luodaan moniammatillinen yhteistyömalli kodin, koulun ja nuorisotoimen yhteistyölle. Tavoitteena on nuorten varhaisten päihdekokeilujen ja päihteidenkäytön ehkäisy. Pyrkimyksenä on luoda yhteisöllinen ja osallistava menetelmä, joka on yksi suojaava tekijä nuoren elämässä.

Päihteidenkäytön aloittamisiän viivästyttäminen sekä päihteettömyyden edistäminen on vaativaa, monitasoista toimintaa, joka edistää lasten, nuorten ja heidän perheidensä terveyttä. Se on samalla suojaavaa toimintaa ja voimavarojen varmistamista yksilö-, perhe- ja yhteisötasolla. (Pirskanen 2007, 16.)

Päihdetyön näkökulmasta suojaava tekijä on yksilön, tämän lähisuhteiden, ympäristön tai yhteiskunnan ominaisuus, joka vahvistaa ihmisten halua ja kykyä välttää häiriötä aiheuttavaa toimintaa. Tällaista toimintaa on päihteiden käyttö ylipäänsä, haitallinen päihteiden käyttötapa tai noista häiriöistä aiheutuvat haitat. Yksi mahdollisuus vaikuttaa päihteiden käyttöön tai haittoihin on vahvistaa ilmiöön vaikuttavia suojaavia tekijöitä. (Taarnala, 2.)

Ehkäisevän päihdetyön yleisenä tarkoituksena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tukemalla päihteettömiä elintapoja sekä vähentämällä päihteiden käyttöä ja käytöstä aiheutuvia haittoja. Monesti ehkäisevä työ kohdennetaan erityisesti nuoriin ikäluokkiin. Vaikka nuorten päihteiden käyttö on vähentynyt alle 18-vuotiaiden ikäluokissa koko 2000-luvun ajan, työtä nuorten parissa on jatkettava jotta myönteinen kehitystrendi säilyy. Ehkäisevä päihdetyö tulee nähdä pysyvänä osana nuorisokasvatusta, joka tavoittaa aina uudet ikäluokat. Perusteetonta syyllistämistä ja mustamaalaamista nuorista päihteidenkäytön ongelmaryhmänä ei tulisi tehdä. Moralisointi, leimaaminen ja syyllistäminen ovat osoittautuneet huonoiksi keinoiksi vaikuttaa päihteiden käyttöön. Nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön lähestymiskulma on humaani ja yksilöä arvostava, ei ongelmakeskeinen. (Pylkkänen, Viitanen & Vuohelainen 2009, 1–3.) Päihteettömyyttä tukeva ja sen hyviä puolia korostava malli tulisi mielestämme ulottaa jo alakoulun puolelle. Resurssien takia emme pysty sitä samassa laajuudessa alakouluilla tekemään. Malliin kuuluu ainoastaan keväällä vierailut kuudensilla luokilla. Ne toteutetaan vapaaehtoisten PP:läisten ja PP-ohjaajan voimin. Lisäksi PP:n Facebook-yhteisöön voi kuka vain asiaa kannattava henkilö liittyä.

Yläkoulua aloittavien seiskojen kanssa tehtävä työ on hedelmällistä. Heitä on mahdollista innostaa ja haastaa mukaan yhteiseen toimintaan ja tavoitteeseen. Heidän kanssaan on helppo suunnitella päihteetöntä toimintaa, haasteet tulevat suuremmiksi ylemmille luokille siirryttäessä. Päihdekriittisten seitsemäsluokkalaisten muuttuminen päihdemyönteisiksi yhdeksäsluokkalaisiksi selittyy koulu-yhteisöjen vuorovaikutuksesta toisiinsa. Päihdekriittinen yhteisö voi tukahduttaa nuoren kiinnostuksen ja päihdemyönteinen päinvastoin. Toisaalta, vaikutus voi olla myös päinvastainen. (Helmiö 2010, 111.)

Oppilaiden osallisuus on tärkeä osa PP-mallia. Meillä ei missään nimessä ole tarkoitus tarjota kaikkea valmiina oppilaille, vaan PP-raati on luokkien ääni PP:ssä. Raatiin kuuluvat luokkien edustajat tuovat ja vievät viestiä sekä ideoita luokan ja mallin aikuisten välillä. Myös muilla oppilaille on mahdollisuus tulla suoraan kertomaan ideoita ja tuntemuksia PP-aikuisille. Esimerkiksi kuukausitehtävien ideointi on osa raadin työtä. Raatilaisten johdolla on myös tehty varainkeräystä discojen muodossa.

Vielä muutama sananen yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta. Gretschel (2006, 1) painottaa osallisuudessa tunnetta itsestä toimijana. Nuoren tulee tuntea pätevyyttä ja pitää omaa rooliaan yhteisössä merkittävänä. Yhteisöllisyys taas on Helmiön (2010, 106–113) mukaan asia, joka syntyy luonnostaan, jos ihmisillä on hyvä olla. Nuorten yhteisöissä luottamus ja omana itsenä oleminen korostuvat erityisesti silloin, kun omaa tyyliä ja persoonaa haetaan. Yhteisö koetaan turvalliseksi, jos oma rooli ryhmässä on omaa ajatusmaailmaa vastaava. Kavereiden vaikutus on suuri vaiheessa, jolloin muokataan omaa elämäkatsomusta sekä omaa itseä. Yhteisön jäsenillä on suuri vaikutus yhteisöönsä, yhteisöllisyyden voimakkuus on nuoruuden erityispiirre. Jos yksilö on vahvasti osallisena yhteisössä, hän voi omalla asennoitumisellaan vaikuttaa koko yhteisön asenteisiin. Vaikka päihdekriittinen henkilö ei saisikaan päihdemyönteisiä käännytettyä päihdekriittisyyteen, päihdekäyttäytymiseen voidaan vaikuttaa huomattavasti.

Nuorten päihdekulttuureissa yhteisöllisyydellä on oma sijansa. Jokainen haluaa oman yhteisönsä hyväksyntää. Ajatus päihteiden käytöstä on vuorovaikutuksesta johtuvaa, harvoin nuori keksii sen tyhjästä. Päihteidenkäyttötilanteet ovat lähes poikkeuksetta sosiaalisia tapahtumia, joissa tavoitteena on juhlistaa ja kokea hyvää oloa. Nuorten päihteiden käyttö on aina myös suunniteltua, sillä päihteiden hankkiminen ilman välikäsiä on nuorelle mahdotonta. (Emt., 107–108.)

Nuoret puhuvat usein, että vaihtoehtoinen tekeminen olisi ratkaisu päihteiden käyttämisen vähentämiseen. Tällöin yhteisön toiminta osoitetaan muualle. Tekemisen tulisi kuitenkin olla yhteisöstä lähtöisin, jotta kiinnostus pysyisi.

Mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja yhteisölle voi syöttää, mutta yhteisö ohjaa toimintaansa omalla osallisuudellaan ja päätöksillään. (Emt., 113.) Juuri tähän kysymykseen haluamme PP:ssä paneutua, tarjota vaihtoehtoja toimintaa nuorten päihteidenkäytölle. Tavoitteenamme on kehittää malleja ja vaihtoehtoja, jotta nuorten osallisuus ja oma vaikuttaminen toimintaan pysyisi vahvana.

Viattomuus ja kokemattomuus ovat nuoruuden hienoja piirteitä, aikuisuuteen taas kuuluu kokemus ja tieto. Viimeksi mainittuja asioita kertyy vain kokeilemalla ja elämällä. Nuoret mieltävät päihteet aikuisuuteen. Ympäristön esimerkit antavat mallin päihteistä ja niihin kuuluvista tavoista ja rituaaleista. Aikuisuuteen valmistautuvilla nuorilla on kova tahto kokeilla ja tuntea hohdokkuus, mitä esimerkiksi suomalaisissa lauluissa ja tosi-tv:ssä, kuten Big Brother, päihteiden käytöstä kerrotaan ja näytetään. Lain mukaan alle 18-vuotiailla on päihteiden käyttöön nollatoleranssi. Tätä aikuiset ylläpitävät ilman selkeitä perusteluja. Lailla kielletty, ja kielletty hedelmähän kiinnostaa aina. (Emt., 106.) PP:ssä pyrimme perustelemaan asioita, välineinä esimerkiksi PP-tunnit sekä päihdetietoutta jakavat vierailijat.

TILASTOTIETOJA PP:STÄ JA VÄHÄN MUUSTAKIN

PP-mallin toteuttaminen aloitettiin siis joulukuussa 2008 seiskojen parissa. Mallin vaikutuksista tehtiin kysely koulussa toukokuussa 2009. Seitsemäsluokkalaisille tehtyyn kyselyyn vastasi 146 oppilasta. Vastanneista oppilaista 143 kuului PP:hen, 3 ei ollut mukana mallissa. Seuraavassa muutamia seiskoille tehdyn kyselyjen vastauksia taulukkomuodossa.

Kuvio 1. Onko PP:llä mielestäsi vähentävää merkitystä päihteiden käyttöön tai kokeiluun?

Melkein kaksi kolmasosaa oppilaista uskoi PP:llä olevan vähentävää vaikutusta päihteiden käyttöön. Vastaus oli mielestämme erittäin positiivinen viesti meille toimijoille. Tekemällämme työllä on ollut selvästi merkitystä nuorten kannalta.

Kysyimme myös sitä, kuinka moni oppilaista oli käyttänyt/kokeillut päihteitä PP:n aikana. Vastajista 29 ilmoitti kokeilleensa/käyttäneensä päihteitä. Näistä 4 sekä alkoholia että tupakkaa. Vastajista kerran tupakkaa kokeilleita oli 5 oppilasta, kerran alkoholia kokeilleita 14 oppilasta, yhteensä 19 kertakokeilijaa.

Kuvio 2. Seitsemäsluokkalaisten tupakointi/tupakkakokeilut PP:n aikana.

Kuvio 3. Seitsemäsluokkalaisten alkoholikokeilut/-käyttö PP:n aikana.

Vertailutietoa seitsemäsluokkalaisten päihteiden käytöstä on vaikea löytää. Esimerkiksi kouluterveyskysely kohdistuu kahdeksasluokkalaisista ylöspäin. Espad-tutkimuksen (2009, 22) mukaan vuonna 2007 oli 16 % nuorista ilmoittanut aloittaneensa tupakoinnin 14-vuotiaana tai nuorempana. Meidän kyselyyn vastanneet seitsemäsluokkalaiset olivat vastaushetkellä 13- tai 14-vuotiaita. Prosentuaalisesti meidän kyselymme vastaajista vain alle 3 % tupakoi

päivittäin. Espad on eurooppalainen koululaistutkimus alkoholin ja muiden huumeiden käytöstä.

PP-kyselyssä kysyttiin myös sitä, että haluaisiko oppilas luokkansa jatkavan PP:tä myös kasiluokalla. Vastaajista 80 % halusi jatkaa, 10 % ei halunnut jatkaa, loppu 10 % jakaantui tasaisesti vastausten - en tiedä, ihan sama tai tyhjä - kesken.

Oppilailta kysyttiin syitä, miksi PP on hyvä. Annetuista vaihtoehdoista ”pysyy terveempänä” voitti niukalla enemmistöllä ennen vaihtoehtoa ”luokkaretki” ja ”kilpailut, tehtävät, palkinnot” .

Huonoja puolia kysyttäessä voiton vei vaihtoehto ”jos joku toinen kokeilee/käyttää päihteitä koko luokka kärsii”. Toiseksi sijoittui ”miksi mun päihteiden käyttö edes kenellekään kuuluu”, kolmanneksi sijoittui ”eipä oikeastaan huonoja puolia”. Varsinkin tämä kolmanneksi sijoittunut vaihtoehto ilahdutti kovasti meitä toimijoita.

Samaan aikaan seiskojen kyselyn kanssa toteutettiin kysely kaseille. Tähän kyselyyn vastasi 148 oppilasta. Kahdeksasluokkalaisten kyselyyn vastanneista oppilaista 39 ilmoitti tupakoivansa päivittäin, prosentuaalisesti määrä on yli 26 % vastaajista. Keskimääräiseksi kokeiluiäksi he ilmoittavat 12 vuotta. Tupakoitsijoiden prosentuaalinen osuus nuorista vaikuttaa tässä ikäluokassa hyvin suurelta. Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2009 8.-9.-luokkaisista tupakoi reilut 15 % Oulun läänissä. Tämän vastauksen tulos jäi askarruttamaan, onko tilanne oikeasti noin paha.

Kahdeksasluokkalaisilta kysyttiin myös, olisivatko he halunneet luokkansa olevan mukana PP:ssä. Kyllä-vastauksia tuli 38 % vastauksista. Ei-vastauksia tuli yli 50 %, loput vastaajista olivat jättäneet vastaamatta kohtaan.

Yhteenvetona kysely antaa positiivisen kuvan PP:n vaikutuksista ja onnistumisesta ensimmäisellä toimintakaudellaan.

PÄIHTEETÖN PORUKKA

kenelle:

- ♥ seiskaluokat jatkuen läpi yläkoulun

tavoite:

- ♥ ehkäistä päihteiden käytön aloittamista ja niiden kokeilua liian varhaisella iällä
- ♥ päihteitä jo kokeilleiden osalta tukea lopettamista ja pysymistä jatkossa päihteettömänä
- ♥ pysyä päihteettömänä niin koulu- kuin vapaa-ajallakin
- ♥ ryhmä tukee päihteettömyyttä
- ♥ ”pätevä syy” kieltäytyä kokeiluista

opettajan rooli:

- ♥ käytännön toteutuksesta huolehtiminen
 - ♥ luokan kannustaja!!!
 - ♥ seuranta säännöllisin väliajoin
 - ♥ keskustelu erityisesti päihteitä jo kokeilleiden kanssa päihteiden käytön lopettamisesta, tai ohjata nuori PP-toimijoiden puheille
 - ♥ vinkkejä keskusteluun saatavissa
 - ♥ opettajien tukihenkilöinä koululla :
-
- ♥ tupakoinnin lopettamisryhmän ohjaaja:
-
- ♥ ideoita vastaanotetaan mielellään, opettaja voi välittää eteenpäin ”tukiryhmälle” oppilaiden ja omia ideoita :-)

miten:

- ♥ koko luokan (tai suurimman osan luokasta) yhteissitoumus päihteettömyyteen
- ♥ luokka sitoutuu malliin keskustelun pohjalta, ei opettajan määräyksestä
- ♥ luokka allekirjoittaa yhteisen jokaisen mukaan lähtijän allekirjoituksella varmennetun sitoumuksen
- ♥ lisäksi jokainen osallistuja allekirjoittaa sitoumuksen, johon tulee allekirjoitus lisäksi vanhemmalta ja opettajalta
- ♥ sitoumuksen allekirjoittaminen tarkoittaa sitä, että oppilas sitoutuu olemaan päihteittä koko kilpailun ajan niin koulu- kuin vapaa-ajallakin myös loma-aikoina
- ♥ ilmoittautuminen PP:hen viimeistään ____ jolloin sitoumukset tulee olla allekirjoitettuina
- ♥ luokkien puheenjohtajista/edustajista kootaan PP-tiimi, joka tuo luokkien terveiset palaverieihin ja päivittäin

kannusteet:

- ♥ mikäli luokka pysyy päihteettömänä järjestetään toukokuun viimeisellä viikolla ilmainen PP-retki
- ♥ PP jatkuu edelleen seuraavaan vuoteen, jolloin kauden päätteeksi PP-retki
- ♥ malli kestää koko yläkoulun ajan mikäli luokka siihen sitoutuu
- ♥ kuukausikilpailuja, tapahtumia ym. kivaa luokille

mitä jos... luokan oppilas aloittaa päihteiden käytön kilpailun aikana:

- ♥ tieto PP-ohjaajalle/opettajalle, keskustelu nuoren ja vanhempien kanssa
- ♥ keskustelu asiasta luokassa, ei kuitenkaan nimetä päihteiden käyttäjää luokalle
- ♥ luokalle voidaan sallia kerran tai pari vastoinikäyminen (jota ei kuitenkaan mainosteta oppilaille) ja silti voi jatkaa mallissa
- ♥ tarjolla on tupakoinnin lopettamisryhmä. Siihen ei voi pakottaa mukaan, halu lopettaa pitää löytyä nuoresta itsestä.

miten päihteettömyyttä seurataan:

- ♥ vastuu ensisijaisesti aikuisilla: vanhemmat, opettajat, koulun henkilökunta, nuorisotyöntekijät ym
- ♥ vertaisilmoituksiin suhtaudutaan varauksella, asiaa voidaan kuitenkin selvittää tarvittaessa
- ♥ tukiryhmä aina käytettävissä

jos luokalle tulee uusi oppilas, joka esim. tupakoi:

- ♥ kerrotaan mallista oppilaille
- ♥ mikäli hän sitoutuu lopettamaan päihteiden käytön, hän on mukana mallissa
- ♥ mikäli ei ole halukas sitoutumaan, luokka jatkaa PP:ssä alkuperäisellä kokoonpanolla

mitä mukavaa PP-porukalle?

- ♥ PP-kuukausitehtävät, PP-iltoja nuorisotalolla
- ♥ tietysti ilmaiset retket!
- ♥ kerran-pari lukuvuoden aikana PP-tapahtuma
- ♥ PP-tunnit ja vierailijat

perusteluja päihteettömyydelle ja oppilaiden motivointi

- ♥ vinkiksi oppilaille: tähän on helppoa, PP:ssä ei tarvi tehdä mitään, tässä juuri onnistuu tekemättä mitään!!!
- ♥ Kouluterveystutkimuksen mukaan 15 % 8-9-luokkalaisista tupakoi päivittäin. Jos arvioidaan, että keskimääräinen kulutus on 3 askia viikossa se on rahana yli 12 euroa viikossa. Iän noustessa savukemäärät kasvavat siten, että aikuiset tupakoitsijat polttavat keskimäärin askin päivässä. Koska tupakointi vakiintuu juuri yläkouluiässä, voisimme mahdollisesti vaikuttaa lasten tulevaisuuteen parempana terveytenä ja rahallisina säästöinä.
- ♥ vuosisäästö esim. 12euroa x 52 viikkoa yhteensä 624 euroa!!!!

- ♥ myös muiden päihteiden kokeiluille on suuria paineita jo 7-luokasta lähtien, joskus jopa aiemmin. Usein on mahdotonta kieltäytyä kasvoja menettämättä, tämän mallin myötä saa hyvän syyn kieltäytyä kokeiluilta

PP:hen liittyminen on vapaaehtoista, emme halua väheksyä kotien kasvatusoikeutta ja -vastuuta, vaan mallin avulla halutaan tukea tätä tehtävää. On mahdollista, että kaikki kodit eivät halua mukaan periaatteellisistakaan syistä. Myös mallin ulkopuolella oleva oppilas on mukana luokkayhteisössä samanvertaisena esim. tunneilla tapahtuvissa PP-tapahtumissa, vain kannusteet kuten PP-matka jäävät häneltä väliin. Emme missään tapauksessa halua ulkopuolistaa tai syyllistää ketään, vain kannustaa positiivisesti mukaan! Toivomme että saamme yhdessä hyviä tuloksia aikaan!

ONNISTUTAAN YHDESSÄ PP-PORUKASSA!!!!

PP on Jokirannan koulun ja kaupungin nuorisotoimen yhteismalli. Rahoitusta on saatu EU:n Leader-ohjelmasta, paikallistoimijana Rieska-Leader. Mallia tukevat myös Jokirannan koulun vanhempainyhdistys sekä seurakunnan erityisnuorisotyö.

Terveisin yhteyshenkilöt ☺

nimi, puh, e-mail

TERVEHDYS HYVÄ TULEVAN SEITSEMÄSLUOKKALAISEN HUOLTAJA!

Jokirannan koululla on käytössä **Päihteetön Porukka -toimintamalli**, joka on koulun ja kaupungin nuorisotoimen yhdessä toteuttama päihteettömyyteen kannustava malli. Toimintaa tukee Jokirannan koulun vanhempainyhdistys sekä Ylivieskan seurakunnan erityisnuorisotyö. Malliin toivomme mahdollisimman monen seiskaluokan sitoutuvan.

Toivomme Teidän keskustelevan asiasta lapsenne kanssa jo etukäteen. Oppilaat saavat tietoa mallista myös omien koulujensa kautta, muutama PP:ssä mukana oleva oppilas sekä PP-ohjaaja tulevat kiertämään huhtikuun lopulla kaikki kuuden luokat kertomassa mitä kaikkea mukavaa mallin toteuttamiseen kuuluu. Mutta tässäpä perustietoa PP:stä:

kenelle:

- ♥ seiskaluokat jatkuen läpi yläkoulun

tavoite:

- ♥ ehkäistä päihteiden käytön aloittamista ja niiden kokeilua liian varhaisella iällä
- ♥ päihteitä jo kokeilleiden osalta tukea lopettamista ja pysymistä jatkossa päihteettömänä (toiminnassa mm. tupakoinnin lopettamisryhmä)
- ♥ pysyä päihteettömänä niin koulu- kuin vapaa-ajallakin
- ♥ ryhmä tukee päihteettömyyttä
- ♥ ja ennen kaikkea se on ”pätevä syy” kieltäytyä kokeiluista

miten:

- ♥ koko luokan yhteissitoumus (kaikkien jotka malliin lähtevät)
- ♥ luokka sitoutuu yhteisesti malliin keskustelun pohjalta, ei opettajan määräyksestä
- ♥ jokainen osallistuja allekirjoittaa sitoumuksen, johon tulee allekirjoitus osallistujalta, opettajalta ja vanhemmalta
- ♥ sitoumuksen allekirjoittaminen tarkoittaa sitä, että oppilas sitoutuu olemaan päihteittä koko PP:n ajan niin koulu- kuin vapaa-ajallakin, myös lomilla

miten päihteettömyyttä seurataan:

- ♥ vastuu ensisijaisesti aikuisilla: vanhemmat, opettajat, koulun henkilökunta, nuorisotyöntekijät ym
- ♥ tieto päihteiden käytöstä PP-ohjaajalle tai opettajalle, asia puheeksi oppilaan kanssa, yhteys vanhempiin. Luokassa keskustelu tilanteesta (ei kerrota päihteiden käyttäjän nimeä)
- ♥ vertaisilmoituksiin suhtaudutaan varauksella, asiaa selvitetään tarvittaessa

mitä mukavaa PP-porukalle?

- ♥ pp-kuukausitehtävät ja muuta kivaa yhteistä tekemistä!
- ♥ tietysti ilmaiset PP-retket!
- ♥ kerran-pari lukuvuoden aikana pp-tapahtuma (konsertti, muotinäytös, elokuvat...)

- ♥ PP-illoja tai teemapäiviä nuorisotalolla ym mitä mieleen tulee
- ♥ oppilaista muodostettu PP-raati mukana ideoimassa ja toteuttamassa sekä yhteyshenkilöinä luokkiin päin

perusteluja päihteettömyydelle

- ♥ vinkiksi oppilaille: tähän on helppoa, PP:ssä ei tarvitse tehdä mitään, tässä juuri onnistuu tekemättä mitään!!!
- ♥ Kouluterveystutkimuksen mukaan 15 % 8-9-luokkalaisista tupakoi päivittäin. Jos arvioidaan, että keskimääräinen kulutus on 3 askia viikossa se on rahana yli 12 euroa viikossa. Iän noustessa savukemäärät kasvavat siten, että aikuiset tupakoitsijat polttavat keskimäärin askin päivässä. Koska tupakointi vakiintuu juuri yläkouluikässä, voisimme mahdollisesti vaikuttaa lasten tulevaisuuteen parempana terveytenä ja rahallisina säästöinä.
- ♥ vuosisäästö esim 12 euroa x 52 viikkoa yhteensä 624 euroa!!!!
- ♥ myös muiden päihteiden kokeiluille on suuria paineita jo 7-luokasta lähtien. Usein on mahdotonta kieltäytyä kasvoja menettämättä, tämän mallin myötä saa hyvän syyn kieltäytyä kokeiluilta

Muistattehan, että PP:hen liittyminen on vapaaehtoista, emme halua väheksyä kotien kasvatusoikeutta ja -vastuuta, vaan mallin avulla haluamme olla tukemassa tätä arvokasta tehtävää. Ymmärrämme, että mallista kieltäytyminen voi olla myös periaatteellista. Myös mallin ulkopuolella oleva oppilas on mukana luokkayhteisössä samanvertaisena esim. tunneilla tapahtuvissa tapahtumissa, vain kannusteet kuten PP-matka, jäävät häneltä väliin. Emme missään tapauksessa halua ulkopuolistaa tai syyllistää ketään, vain kannustaa positiivisesti mukaan! Toivomme, että otatte PP:n omaksenne!

Jos haluat kysyä lisää otathan rohkeasti yhteyttä!!!

Myös vanhemmat, tervetuloa liittymään Päihteetön Porukka – PP - Facebook-yhteisöön!

yhteyshenkilöt:

Ystävällisin terveisin koko PP-porukka! ☺

PP-SITOUMUS

Minä _____ lupaan, että en tupakoi, käytä nuuskaa, alkoholia, huumeita enkä muitakaan päihteitä koulu- ja vapaa-ajalla tästä päivästä toukokuun XX päivään 20 ____ saakka ja edelleen jatkuen yläkoulun läpi.

Samanlaisen lupauksen ovat antaneet myös muut luokkani oppilaat. Jos kaikki luokkatoverini onnistuvat pitämään lupauksensa päihteettömyydestä toukokuun XX päivään saakka, pääsemme koko luokka osallistumaan XX järjestämälle matkalle/retkelle XXXX:ään lukuvuoden 20 ____ lopussa.

Jos minä tai joku muu lupauksen antaneista luokkakavereistani jää kiinni päihteiden käytöstä, luokkani ei pääse mukaan matkalle. Päihteiden käytöstä pitää olla täysi-ikäisen tekemä havainto tai muu kiistaton selvitys. Lisätietoja PP:stä erillisessä kirjeessä.

_____.20

_____ huoltajina

lupaudumme tukemaan ja kannustamaan hänen päihteettömyyttään. Emme osta emmekä välitä hänelle päihteitä. Ilmoitamme hänen mahdollisesta päihteiden käytöstä hänen luokkansa luokanvalvojalle tai PP-toimijoille.

_____.20

Olemme mukana tukemassa

_____ päihteettömyydessä.

Ylivieskan kaupungin nuorisotoimi

Jokirannan koulu

VINKKEJÄ KUUKAUSI- TEHTÄVIKSI

- **kuvasuunnistus**

- osallistujille jaetaan etukäteen tulostetut paperit, joissa on yksityiskohtakuvia koulusta. Kun ryhmä löytää paikan, sieltä löytyy kirjain joka otetaan ylös. Luokka on useammassa ryhmässä ja joka ryhmällä esim. 4 kuvaa ⇒ 4 kirjainta. Kun luokka on koossa ja kirjaimet kerättyinä, muodostetaan kirjaimista sana/sanoja. Nopein luokka voittaa.

- **vedä pulkkaa – älä tupakkaa**

- perinteinen pulkanvetoviesti koulun pihalla välitunnilla. Kaksi palkittavaa perustetta: nopein viestiluokka ja eniten osallistujia mukaan saanut luokka

- **makutestaajat**

- perusteluna herkkujen testaukselle on tosiasia, kun ei tupakoi maistaa myös paremmin. Osallistujat maistelevat limsoja/makuvesiä/karkkeja, ja laittavat arvion/arvosanan valmiille lomakkeille. Testauksen jälkeen julistetaan koulun voittajamaut. Tähän kisaan olemme löytäneet sponsorit paikallisesta kaupasta ja lähialueen virvoitusjuomatehtaalta.

- **löydä karkulainen**

- välituntikisa, jossa luokkien täytyy löytää karkulaiset, jotka ovat koulun henkilökuntaa. Karkulainen löytyy kysymällä. Ideana saada oppilaat huomioimaan myös opettajien lisäksi muu koulun henkilökunta, karkulainen voi olla kuka vaan. Oppilaille ohjeistus miten asiaa kysytään, eniten karkulaisia löytänyt luokka voittaa.

- **opettajan seiskakoulu**
 - luokat selvittävät eri opettajien tai henkilökunnan kouluja, missä ovat käyneet saman luokka-asteen jolla oppilaat ovat nyt. Rajattu aika, eniten oikeita vastauksia löytänyt luokka voittaa.

- **yhdistä esine ja henkilö**
 - vitriinissä esillä tietyn ajan verran esineitä, joita tulisi yhdistää oikeisiin henkilöihin. Esineet voivat kuvata esim. harrastusta tai muuten tärkeää asiaa. Koulun henkilökunnan lisäksi esineitä nuorisotyöntekijöiltä ja esim. kaupunginjohtajalta, kirkkoherralta... Eniten oikein henkilöitä ja esineitä yhdistänyt luokka voittaa.

- **valokuvakilpailu ystävydestä**
 - yksilökisa PP:läisille. Osallistuva kuva palautetaan joko paperi- tai sähköisenä versiona. Raati valitsee voittajan, näyttely vitriiniin.

- **logokilpailu**
 - PP:lle logo, äänestys ehdokkaista, voittaja valitaan ja palkitaan.

- **tunnista biisi**
 - välituntakilpailu, vastauksen palautus välitunnin loputtua aulaan PP-työntekijälle, koko luokka osallistuu. Voittaja eniten biisejä tunnistanut luokka.

- **suuri Facebook-kilpailu**

mikä luokka saa eniten/kaikki luokkalaiset liittymään PP:n Facebook-yhteisöön lyhyimmässä ajassa

- **tietovisa**
 - tunnilla tai PP-päivystyksessä, arvotaan voittaja kaikista tai oikein vastanneista, oikeiden vastausten julkistus kaikille visan jälkeen

- **välituntikisa esine pussiin**

- luokille jaetaan tunnin lopussa pussi, jossa on lista esineistä, joita heidän tulee tuoda välitunnin lopussa aulaan odottaville opettajille. Mukaan nimilista, keneltä mikin tavara on. Mielikuvitusta esineisiin: vaaleanpunainen pyyhekumi, raidallinen hanska, ruskea hiuspinni.... Eniten oikeita tavaroita määrääjassa palauttanut luokka voittaa. Tavarat palautetaan seuraavalla välitunnilla luokan vastuuhenkilölle, joka jakaa tavarat takaisin oikeille omistajille.

Ja mitä muuta mieleen tuleeekaan. Palkintoina olemme käyttäneet esim.

- pieni lahjakortti urheilukauppaan, käytetty yksilökilpailussa kuten valokuvaus, logo
- uimaliput luokalle
- sisäänpääsy päihteettömään konserttiin
- luokalle pääsiäismunat pääsiäisen aikaan
- mehu ja laskiaispulla
- luokan oma ilta nuorisotalolla sis. yhdessä valitun elokuvan screeniltä ja elokuvaherkkuja kuten popcornia ja limsaa, karkkia, vihanneksia dippailuun
- luokasta arvottu lahjakortin voittaja nuorten suosimaan paikkaan esim. hampurilaisravintolaan tai filmivuokraamoon

Palkinnoissa korostuu usein ei niin terveelliset herkut. Pyrkimyksenä on teoittaa palkintoja, esim. laskiaispullat sopivat laskiaisen aikaan järjestettyyn pulkkakisaan. Palkinnon arvo ei ole suuri, ajatus ja asian merkitys on tärkeämpi. Palkintopäivänä koulussa on yksi välitunti, jolloin voittajat pääsevät koulun ruokasaliin nauttimaan palkintonsa. Pakinnoksi kannattaa suunnitella myös terveellisiä herkuja, vaikka hedelmä- ja vihannedippailua, jos se sopii hyvin ajankohtaan ja asiaan. Näin nuorille esitellään myös terveellisiä herkkuvaihtoehtoja. Nämä kaikki herkkuhetket on järjestetty iltapäivän puolella, koulun ruokavälituntien jälkeen.

PÄIHTEETÖN PORUKKA	
	Sitoudun elämään ilman tupakkaa, alkoholia tai muita päihteitä
kuva	
	nimi:
	luokka:

PP-JÄSENKORTTI

Kortin takapuolella on tiedot alennuksista, sekä rahoittajan EU-Leader-ohjelman ja Rieska-Leaderin logot.

Jäsenkortilla saa alennusta toimintaa tukevista liikkeistä. Kortin menettää, jos käyttää päihteitä eikä sitoudu esim. tupakoinnin lopettajaryhmään.

Kortilla pääsy myös PP-tapahtumiin.

Nuorten kohtaaminen kouluaikana välituntisin on hyvä keino olla läsnä aikuisena koulussa ja kohdata nuoret heidän omassa ympäristössään. Tämä työmuoto on vakiintunut useiden nuorisotoimien säännölliseksi toiminnaksi, niin myös meillä Ylivieskassa. Nuorisotoimella on kerran viikossa ruokavälituntien ajan välituntipäivystys, jossa nuoret voivat tavata koulun aulassa nuorisotyöntekijöitä. Tarkoituksena on nuorten kohtaamisen lisäksi tiedottaa toiminnoista ja olla paikalla nuorten saavutettavissa. PP-ohjaaja on mukana tässä toiminnassa.

Nuorisotoimen päivystyksen lisäksi PP-ohjaajan tavoittaa kahtena muuna aamupäivänä koululta. Hänellä voi olla esimerkiksi mukanaan koululaisille pienimuotoinen tietovisa, johon voi osallistua välitunnilla. Tietovisakysymykset voivat olla monivalintakysymyksiä ja oikeat vastaukset tarkastetaan heti vastaamisen jälkeen. Näin toimien nuorelle ei jää väärää tietoa asiasta mieleen. Tavoitteena on saada välitettyä suoraan nuorille tietoutta päihteistä ja muutenkin nuorten elämään liittyvistä asioista.

PP-päivystyksessä nuori voi tulla juttelemaan ohjaajalle mieltä askarruttavista asioista. Käytännössä nuoret tulevat kuitenkin juttelemaan ihan niitä näitä. Nuoren ja aikuisen positiivinen kohtaaminen, vaikka vain jutustelu, on tärkeä asia. Ohjaaja ottaa häntä tapaamaan ja juttelemaan tulevan nuoren vastaan tasavertaisesti ja avoimesti. Näistä kohtaamisista saatu palaute on ollut kauttaaltaan positiivista ja kannustavaa.

- jäsenillat, esim. nuorisotalolla
- elokuvanäytös kulttuurikeskuksessa kerran vuodessa. Yhdessä äänestetty elokuva.
- pikkujoulut
- muotinäytös, malleina PP:ssä mukana olevia tukioppilaita sekä koulun opettajia, vaatteet ja kampaukset paikallisista liikkeistä, ääni ja valot äänentoistofirmalta
- PP-läisten järjestämä disco ja muksari
- vip-vieraina päihteettömään nuorisokonserttiin
- liikuntavuorot, esim sähly, zumba, mitä toivotaan ja mihin saa ohjausta
- vapaaehtoiset PP:läiset lähtevät yhdessä ohjaajan kanssa kiertämään kevään aikana kaikki 6-luokat, jossa kertovat tulevasta mallista ja sitoutumisestaan siihen. Vertaistoiminnan toivomme kannustavan alakoululaisiakin pitäytymään kokeiluista ja asennoitumaan jo etukäteen yläkoulun malliin.

MUITA HUOMIOITAVIA ASIOITA

Olen listannut tähän muutamia muita keskeisiä eteemme tulleita asioita, jotka kannattaa huomioida suunniteltaessa toimintaa:

- Varaa tarpeeksi aikaa, mallin suunnittelu ja toteuttaminen ovat aikaa vievää työtä. Enemmän kuin arvaatkaan.
- Mallia ei voi tuoda suoraan ulkopuolta kouluun, halu toteuttamiseen tulee löytyä oppilaitoksen sisältä ja ”siunaus” toiminnalle koulun johdolta.
- Tiedottamisen suunnittelu: koulun sisäinen sekä ulkoinen tiedottaminen. Lisäksi mm. Facebook-yhteisö, nettisivut, yhteistyö lehdistön kanssa.
- Mikäli oma olemassaoleva rahoitus ei riitä toimintaan, ei pidä unohtaa mallin ulkopuolisia toimijoita. Kannattaa olla yhteistyössä vanhempainyhdistyksen, Lions Clubien, yrittäjien kanssa, nuorten päihteettömyyden tukeminen otetaan yleensä positiivisesti vastaan keskusteluissa toiminnan tukemisesta.
- Nuorten ideat ja osallisuus tärkeää, ei pidä unohtaa heidän omakohtaista toimijana olemistaan mallissa.

Nuorten elämään kuuluu jossakin vaiheessa melkein pä erottamattomasti päihdekokeilut, halusimmepa tai emme. Aikuisuutta ihannoidaan, aikuisuuteen yhdistetään myös päihteet. PP-toiminnan ideana on saada kokeilut siirtymään vähintään malliin sitoudutun ajan tai yli suojaikärajan 18-vuotta. Mutta kaikkihan ei aina mene niin kuin suunniteltiin.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta PP:n päihteitä kokeilleet/käyttäneet ovat olleet tupakoitsijoita. Asiasta keskustellaan nuoren kanssa mahdollisimman pian, heti tilanteessa, pyritään välttämään syyttelyä ja syyllistämistä. Tupakoinnista yllätetyt ovat tähän mennessä olleet joko koulusta välitunnilla tupakoimaan karanneita tai nuorisotalon liepeillä tupakoineita. Yhteydenotto kotiin, nuori saa päättää kummalle vanhemmista soitetaan ja puhuuko hän itse vai aikuinen ensin. Tämän jälkeen vaihtoehtona on lähteä mukaan tupakoinnin lopettajaryhmään tai jäädä pois PP:stä. Näitä keskusteluja ovat hoitaneet PP-opet, -ohjaaja tai nuorisosihteeri.

Koska kyseessä on luokkien toimintamalli, nuoren kanssa keskustellaan myös siitä mahdollisuudesta, että luokka joutuu jäämään pois mallista päihdekokeilujen takia. Yhden tai kahden kokeilun takia luokka ei jää pois, mutta sen jälkeen keskusteluissa on jo sekin mahdollisuus, että ei pystytä yhdessä jatkamaan. Tässä keskustelussa täytyy kuitenkin olla varovainen siinä, ettei aseta liikaa paineita yksittäisen oppilaan hartioille. Esimerkiksi keväällä, retken ollessa jo aivan lähellä, emme enää luo paineita siitä, että koko luokka kärsisi yhden kokeiluista/käytöstä. Jos silloin joku PP:läinen nähdään tupakoimassa, hän ei tiputa koko luokkaa retkeltä, vain itsensä. Mukaan PP:hen voi silti vielä päästä, jos tupakoitsija lähtee mukaan

lopettajaryhmään. Jos kyseessä on yksittäinen kokeilu, keskustelu ohjaajan kanssa riittää, keskustelun perusteella päätetään yhdessä jatkosta.

Elämä on täynnä valintoja, jo nuoresta lähtien. Juuri nuorena valintojen tekeminen on haastavaa, varsinkin vastoin kaveripiirin periaatteita on todella vaikea toimia. Toivottavasti PP:n kautta saamme kannustettua nuoria tekemään päihteettömiä valintoja. Kaveripiirin tuki ja itseluottamus vahvistavat valintoja, sosiaalinen paine on niin hyvässä kuin pahassa tärkeää.

Lopuksi haluan kannustaa toimimaan nuorisovaltuuden ehkäisevän päihdetyön parissa. Työ on vaativaa ja monitasoista, matkan varrella koetaan onnistumisia ja myös takapakkeja, kaikki ei tosiaan mene kuin elokuvissa. Muistaa kannattaa, että mitään ei saa jos mitään ei yritä, positiivisuuden ja kannustavan asenteen säilyttäminen on keskeistä huonoinakin hetkinä. Lopuksi lainaan tähän Toivo Pyhtilän sanoja, jotka olen joskus muistiin kirjoittanut.

”Kukaan ei voi toisen puolesta elämäntietä kulkea.

Jokaisen on se itse tehtävä.

Mutta voimme herättää ihmisessä olevat voimat heidän valintakykynsä kehittämiseen. Elämänsä ja tekojensa arvioimiseen.”

Ohjeistuksen kirjoittaja:

nuorisosihteeri Elisa Männistö, Ylivieskan kaupunki

044 4294355

elisa.mannisto@ylivieska.fi

PP-ohjaaja Satu Kukkola, Ylivieskan kaupunki

044 4294220

satu.kukkola@ylivieska.fi

Jokirannan koulu, opettaja Kristiina Mäki

08 4294390

kristiina.maki@ylivieska.fi

Jokirannan koulu, opettaja Kari Krook

08 4294390

kari.krook@ylivieska.fi

LÄHTEET

Helmiö, Susanna 2010. Nuorten yhteisöllisyyden piirteitä päihdekulttuurissa. Teoksessa Kylmäkoski, Merja, Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo (toim.) 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Sarja C. Oppimateriaaleja 21. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Pylkkänen, Sanna, Viitanen, Reijo & Vuohelainen, Elsi 2009. Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali. Humanistinen ammattikorkeakoulu sarja C. Oppimateriaaleja. Helsinki: Preventiimi.

Aalto-Setälä, Terhi & Marttunen, Mauri & Pelkonen, Mirjami 2003. Nuorten päihdehäiriöiden varhaistunnistaminen. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Viitattu 1.5.2009.

http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/ohjeet_ja_suosituksset/paihdehairiot.pdf

Gretschel, Anu 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Viitattu 2.5.2009.
<http://dissertations.jyu.fi/studsport/9513912868.pdf>

Pirskanen, Marjatta 2007. Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Väitöskirja. Kuopion yliopisto.

Taarnala, Eerik 2006. Riskitekijät ja suojaavat tekijät. Viitattu 2.5.2009.
http://neuvoa-antavat.stakes.fi/NR/rdonlyres/FA4F30DE-0363-45A2-B12C-96CC197AE507/0/taarnala_tekijat.pdf.

KYSELY SEITSEMÄSLUOKALAISILLE

Tässä on sinulle lyhyt kaksisivuinen kysely PP:stä ja päihteiden käytöstäsi. Toivomme, että vastaat rehellisesti kaikkiin kysymyksiin, vain rehellisellä palautteella saamme muutosta ja parannuksia aikaan. Lisäksi haluamme tietää onko aloittamallamme PP-mallilla sekä kilpailuihin, luokkaretkeen ja muuhun kivaan panostamisella ollut vaikutusta seiskaluokkalaisten päihteiden käyttöön tai kokeiluun. Kysely on nimetön.

Kiitos!

Ystävällisin terveisin PP-tiimin edustajana Elisa Männistö nuorisotoimistosta ☺

-
1. Sukupuoli tyttö poika
2. Oletko mukana PP:ssä kyllä ei
3. Oletko kokeillut/käyttänyt päihteitä PP:n aikana? ei kyllä
- Jos vastasit myöntävästi, mitä päihteitä ja kuinka paljon?

tupakka kokeillut kerran kokeillut useammin, monestiko? _____
 tupakoin päivittäin tupakoin viikottain tupakoin joskus

alkoholi kokeillut kerran kokeillut useammin, monestiko? _____
 käytän joka kuukausi käytän useammin, kuinka usein? _____

muut päihteet, mitä? _____

kuinka usein käytät mainitsemaasi päihdettä? _____

4. Oletko kieltäytynyt tarjotusta päihteestä, koska olet sitoutunut PP-malliin?

kyllä ei

5. Onko tarjotusta päihteestä vaikea kieltäytyä?

kyllä ei

Perustelu: _____

6. Onko mielestäsi PP:llä vähentävää merkitystä päihteiden käyttöön tai kokeiluun?

kyllä ei

7. 3 huonoa puolta PP:ssä, merkitse tärkein numerolla 1, toinen 2 ja viimeinen 3

___ ei paljon hyötyä

___ noloa kun ulkopuoliset kiusaa PP:stä

___ haluaisin kokeilla/käyttää päihteitä

___ toiset kyttää tekemisiäni

___ jos kokeilen/käytän päihteitä, koko luokka kärsii

___ jos joku toinen kokeilee/käyttää päihteitä koko luokka kärsii

___ miksi mun päihteiden käyttö edes kenellekään kuuluu?

___ muu, mikä? _____

8. 3 hyvää puolta PP:ssä, merkitse tärkein numerolla 1, toinen 2 ja viimeinen 3

___ pysyy terveempänä

___ hyvä syy kieltäytyä

___ kilpailut, tehtävät, palkinnot

___ luokkaretki

___ ei tarvi selittää miksi en halua käyttää päihteitä

___ ei tarvi kotona selitellä

___ hyvä kun koko luokka ja kaveritkin on mukana

___ muu, mikä? _____

9. Toiveesi PP-toiminnaksi ensi lukuvuonna (esim. millaisia kilpailuja, tietoa, tapahtumia, retki ym)? _____

10. Haluatko luokkasi osallistuvan ensi lukuvuonna PP:hen?

kyllä ei

11. terveisesi PP-tiimille ja muille PP-osallistujille:

KIITOS VASTAUKSISTASI!!!

KYSELY KAHDEKSASLUOKKALAISILLE

Tässä on sinulle lyhyt kaksisivuinen kysely päihteiden käytöstä. Toivomme, että vastaat rehellisesti kaikkiin kysymyksiin. Kysely on nimetön.

Kiitos ajastasi ja vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin Elisa Männistö nuorisotoimistosta ☺

1. Sukupuoli tyttö poika
2. Luokka 8-lk 9-lk
3. Tupakoitko? en kyllä
 olen kokeillut, kokeiluikä? _____

Jos vastasit kyllä, vastaa seuraaviin kysymyksiin:

- minkä ikäisenä aloitit tupakoinnin? _____
- kuinka usein tupakoit? päivittäin viikottain
 muutaman kerran/kk harvemmin

4. Käytätkö alkoholia? en kyllä
 olen kokeillut, kokeiluikä? _____

Jos vastasit kyllä, vastaa seuraaviin kysymyksiin:

- minkä ikäisenä käytit alkoholia ensimmäisen kerran _____
- kuinka usein käytät alkoholia? viikottain pari kertaa kuussa
 kerran kuussa muutaman kerran
vuodessa

5. muut päihteet, mitä käytät/olet kokeillut? _____
kuinka usein käytät nimeämääsi päihdettä? _____
minkä ikäisenä aloitit käytön? _____

6. Jos joku tarjoaa päihteitä, onko siitä vaikea kieltäytyä?

kyllä ei

Miksi?: _____

7. Mitä mieltä olet seiskojen PP-toiminnasta ja päihteettömyyslupauksesta?

- hyvä homma
- ois voinut olla ylemmillä luokillakin
- aivan sama mulle
- mun mielestä ei nuorten tarvis käyttää päihteitä
- ei siitä ole ollut mitään hyötyä, käyttävät päihteitä kumminkin
- tyhmä juttu koko PP
- mielestäni PP ... _____

8. Olisitko halunnut luokkasi osallistuvan PP:hen? kyllä ei

9. Terveisesi PP-porukalle:

KIITOS VASTAUKSISTASI!!!